

Заснаваная ў 1906. Адноўленая ў 1991. Выходзіць у пятніцы

Вялікдзень

Аднойчы ў Понтыя Пілата, вэртыкальшчыка на пэнсіі, спыталі пра Ісуса Хрыста...

старонка 2

**Аляксандар
Казулін**

«Мы ня сыйдзем, пакуль не паабедаем».

старонка 5

**Праект адбудовы
сталіцы**

ў эсэ Сяргея Абламейкі «Каханы горад».

старонка 18

ПАКАЛЕНЬНЕ NEXT**Дакторачкі**

Дзеяць дзяўчат з IV курсу лячэбнага факультэту мэдыцынскага ўніверсітэту дамагліся права навучацца па-беларуску. Адзіная беларускамоўная група ў мэдуніверсітэце адказала на пытанні карэспандэнта «НН». Старонка 3.

ПАЛІТЫКА**Асоба адзінага кандыдата**

можа мець харызматычныя рысы, як у Грузіі, а можа быць чиста тэхнічнай, як у Сэрбіі. Артыкул Юр'я Хадыкі — старонка 4.

ВЫТВОРЧАЯ ГІМНАСТЫКА**«Прыйшоў выканайца і апісаў чайнік»**

«Прессбол» сплаціў трышаць мільёнаў рублёў. Старонка 21.

ХРОНІКА**Груз Элькіна**

9000 асобнікай кнігі С.Калінкінай і П.Шарамета «Выпадковы прэзыдэнт» у крамах для продажу канфіскату. Старонка 7.

ЛІТАРАТУРА**Чалавек на высьпе**

Валянін Тарас перажыў сваіго Левіяфана, нават больш — напісаў пра яго ўспаміны. Старонка 17.

АДАМ ГЛЁБУС**Адзінайа Радзіма**

Твае сябры ў далёкай старане Пра Беларусь маркотна пішуць вершы І спадзяюцца, што ты ім паверыши, Ты не паверыши, ты ня верыш, не.

Яны ня выйшлі на астатні бой, Схаваліся, збаяліся загінуць, У прыцемках пакінулі Радзіму. Мы засталіся, засталіся тут, з табой.

Краіна Беларусь, наш родны кут, Наш мілы край, адзінайа Радзіма, Мы вызвалім цябе альбо загінем, Мы назаўсёды застанемся тут.

Вершы Адама Глёбуса — старонка 20.

Дзень Радзімы

Зварот Івонкі Сурвіллы — старонка 2. Калі Беларусь стане вольнай? Адказваюць Крысьціна Пучынская, Юры Пацюпа, Віктар Марціновіч, Уладзімер Арлоў, Сяргей Навумчык... Старонка 13. Тапаграфія БНР: экспурсію па Менску ладзіць Сяргей Харэўскі — старонка 12. Ілжэпрэзыдэнты: невядомыя бачыны гісторыі БНР — старонка 13. Успаміны Язэпа Сажыча — старонка 15. Дошка, якая магла зъмяніць лёс краіны — старонка 13. Галёпы — традыцыйная страва 25 сакавіка — старонка 16. Дзень Волі: святочная афіша — старонка 2.

ЮЛЯ ДАРАШКЕВІЧ

Захад апазыцыю любіць, толькі грошай не дае

Цікавасць да беларускіх проблем расьце, палітыкаў запрашаюць у Вашынгтоны і Бэрліны. Пры гэтым ЗША выдзяляюць толькі 6,5 млн даляраў на дапамогу незалежным структурам Беларусі — столькі ж, колькі Туркменістану. Арменія атрымлівае 70 млн даляраў.

Другая палова сакавіка стала для палітыкаў часам замежных вандровак. Уладзімер Колас і Аляксандар Вайтовіч накіраваліся на перамовы ў Нямеччыну ды Францыю, а вялікая група апазыцыйных дзеячаў — за акіян. У ЗША паліцелі ня толькі палітыкі зь «Пяцёркі-плюс» (Вінцук Вячорка, Людміла Гразнова, Сяргей Калякін, Анатоль Лібадзька), але й Павал Севярынец ды Мікола Статкевіч.

Палітыкі ўбачылі, што зацікаўленасць Беларусью вырасла ў шматкроць. Годам раней лунала ідэя наконт дэмакратызацыі Беларусі з дапамогай Рассеі, а цяпер пра гэта ў Вашынгтоне не было й гаворкі. А вось у ўсходнеславянскіх століцах, кажа Уладзімер Колас, дырэктар Беларускага ліцэю, дагэтуль сур'ёзна абмяркоўваюць магчымасці выкарыстання рэссескага фактару ў вырашэнні беларускага пытання.

Праўда, цікавасць да Беларусі за акіянам пакуль толькі адносная. Ёсьць такая прымаўка: «Бог сіроты любе, толькі долі не дае». Нешта падобнае назіраецца і ў адносінах Захаду з апазыцыяй. «На жаль, Беларусь не зьяўляецца замежнапалітычным прыярытэтам нумар адзін для ЗША», — сказаў Сяргей Калякін. Сёлета Злучаныя Штаты выдзяляюць толькі 6,5 млн даляраў на дапамогу незалежным структурам Беларусі — столькі ж, колькі Туркменістану. Арменія, напрыклад, атрымае 70 млн даляраў.

Усе выступоўцы цешыліся, што прадстаўнікі Польшчы ды краін Балтыі ў Эўразіі зрабіліся праваднікамі беларускіх інтэрэсаў — іх дапамога адчувалася і ў Злучаных Штатах.

Працяг на старонцы 6.

50 РАДКОЎ РЭДАКТАРА

МАНДАТ НА МЫШЫНУЮ ВАЗЫНІО. Палітычнай апазыць ца хацелася б стаць систэмнай. Аднак існы рэжым не прадугледжвае альтэрнатывы і тым больш змены ўлады. У парламэнт, СМІ і публічнае жыццё апазыць ца не пускаюць. Нейкую іплюзію систэмнасці дае, аднак, рэгістрацыя апазыцьных партый. Цікава сказаць, каму ціптер больш карысыці ад наяўнасці легальнай апазыціі. Часам здаецца, што самым моцным ходам апазыціі было б — зынкінуць. Хай бы не засталося апазыцьных партый. Хай бы Лукашэнка на выбарах супернічуа з сваім Гайдукевічам і Абрамавічам. Гэта паскорыла б калітпі перакупленай рэальнасці. Хоць, бадай, ускладніла б постлукашэнкаўскую адбудову дзяржавы.

Апазыція, бывае, парушае лукашэнкаўскую правілы гульні. Вось узялі партыі і адмовіліся падпісаць падпісадкі. Бе калі яна і забароніць БНФ, дык ніяначай як агентаў латвійскай разведкі, не праз адрасы ж. Народ не паніў бы. Пазыція Севярынца, што не чакае ласкі ад прыроды, прынамсі, зразумелая. Ведай сваю мэту і працуй як можап. Тады як змаганье за ліцэнзію на мышынную вазіню парою прыводзіць да кур'ёзных сцытаў, калі зачытывія праціўнікі рэжыму зьяўляюцца да Міністру з просьбай вызначыць пераможцу ў іхнай спрочцы. Фарматаваць сваё палітычнае лідерства вырашыў і Казулін. Акозалася, што ўлады не гатовыя выдаць яму мандат на апазыційную дзеянасць. Галава шматгаловага монстра, адказная за кантроль над арэндай памяшканняў, пракінула дэпутатаў аб'яднаўчага зезду сацыял-дэмакратоў, што дазволіць галаве, адказнай за Міністру, не прызначыць зъезд адбытым. Але Казулін не адчаяўся і нават па-мархехайску даў у каршэні апэратору, падасланому галавой нумар трэ. Пра гэта — на староніцы 5.

Толькі зъяднаныя

Дараўгія суродзічы! Ад імя Рады Беларускай Народнай Рэспублікі вітаю Вас з нашымі вялікімі нацыянальнымі святамі — нашымі Днём Волі, днём 25 Сакавіка.

З сумам канстантнага, што афіцыйная Беларусь, у адрозненіі ад усіх суседніх народоў былі Расейскім імперыям, дасюль не адзначае абвячэння, пасыль дойгай наўолі, незалежнасці сваёй дзяржавы. Без абвячэння Радай БНР незалежнасць ў 1918 г. сёньня беларускай дзяржаўнасці, магчыма, і не было бы.

Дараўгія суродзічы, шмат гаворыцца і пішацца апошнім часам у съвеце пра будучыню Беларусі. Але толькі ад беларускага народу, ад нас саміх будзе залежаць, ці Беларусь застанецца другой Кубай на падроze заможнай Эўропы, ці стане пай-наварстаным сябрам эўрапейскай супольнасці.

Ціптер, якія ніколі, нам треба паказаць съвету, што мы народ эўрапейскі, што мы паважаем адзін аднаго, што мы салідарныя ў змаганні за нацыянальную годнасць і лепшае жыццё.

Палітыкі, якія змагаюцца не за дабро Беларусі, а міх сабой за ўладу, на вартыя нашай увагі. Далучайцеся да радоў тых змагароў, якія ведаюць, што толькі зъяднаныя мы народам вольную і дэмакратычную Беларусь і што толькі тады наш народ зойме пачэснае месца між іншых народаў съвету.

Са свайго боку, Рада БНР будзе працягваць змаганье, пакуль не дасягнём гэтае мэты.

Дык памажы нам Божа! Жыве Беларусь! Івонка Сурвілла, старшыня Рады Беларускай Народнай Рэспублікі

Супакой і стабільнасць

Велікодны зварот апостальскага візытатара для беларусаў-каталікоў замежжа а.Аляксандра Надсана.

Аднойчы ў Понтыя Пілата, калі той быў ужо старым «пэнсіянэрам», спыталі пра Ісуса Хрыста, якога ён у свой час аддаў укрыжаваць. Пілат меў быццам адказаць: «Ісус Хрыстос? Не прыгадваю такога імя». Такую гісторыю прыдумаў французскі пісменнік Анатоль Франс, мусіць, каб паказаць, што Ісус Хрыстос і ўсё, што здарылася з ім, — гэта нязначны эпізод (калі ён наагул меў месца) у гісторыі чалавечства, якому ня варта надаваць вялікай вагі.

Прыдумана дасціпна, але жарт абярнуўся супраць самога аўтара. Праз дзіве тысячы гадоў пасля згаданых падзеяў, мусіць, ніхто ня памятаў бы пра Пілата, калі б ня тое, што ён

аддаў на смерць Таго, пра каго сам сказаў, што не знайшоў у Ім ніякіх віны. Учыніў ён тое неахвотна, але... чаго ня зробіш для агульнага добра! Як высокі прадстаўнік тагачаснай улады — у нашы дні яго б назвалі «вэртыкальшчыкам», — ён быў адказны на столькі супакой, колькі за «стабільнасць» або ўтрыманьне ўстаноўленага ладу людымі коштамі.

Першыя вымаганыя справядлівасці — аддаць кожнаму належнае. Бяз гэтага ня можа быць сапраўднага супакою. Кожны мае права дамагацца справядлівасці для сябе, пад умоваю ня крыйдзіць іншых. Дамагацца справядлівасці для іншых, не шукаючы нічога для сябе, — гэта

PHOTO:VMEDIA.NET

геройства. Аддаць жыццё за іншых — гэта акт сапраўднай любові.

Госпад Ісус Хрыстос сказаў: «Супакой пакідаю вам, супакой даю вам. Не такі, як дае съвет.

Хай не трывожыцца сэрца ваша» (Ян 14:27).

Ён таксама сказаў: «Сын Чалавечы прыйшоў не каб яму служылі, але каб паслужыць і аддаць жыццё сваё на адкупленне многіх» (Мк 10:45).

Дзіве тысячы гадоў мінула. І на съвеце няма, бадай, месца, дзе б ня чули пра Хрыста. Стайненьне да Яго сярод розных людзей вельмі рознае, часта дыямэтральна супрацьлеглае. Гэта зразумела, бо людзі ёсьць людзьмі. Важна тое, што асоба і навука Хрыста не перастаюць турбаваць душы людзей. Хай жа Ён ня дасць і нам «заснузь сном аспаласці», асабліва ў гэты Велікодны пэрыяд, каб мы, усвядоміўшы, што значыць для нас Уваскрасенне Хрыста, маглі сказаць разам са святым апосталам Тамашом: «Господ мой і Бог мой» (Ян 20:28).

Хрыстос Уваскрос!

Вялікдзень, 2005

ДЗЕ ВАРТА БЫЦЬ

Дзень Волі: съяточная афіша

Сёлетні Дзень Волі адбываецца ціха: аввестак пра вулічныя акцыі ані ў Менску, ані ў рэгіёнах не чуваць, улётак у паштовых скрынках няма. Тым ня менш, съята ёсьць съята.

Адзінную вулічную акцыю на 25-га аўгустаў Андрэй Клімаў: у 15.00 на Кастрычніцкай плошчы павінна пачацца «мірная маніфэстация». Ахвоту выйсці на плошчу выказалі і незарэгістраваныя моладзеўцы суполкі «Зубр», «Малады Фронт», Задзіночаныя беларускіх студэнтаў (ЗБС) і прадпрымальнікі. Хоць большасць суполак мае съяўткаўшыць сёлетні Дзень Незалежнасці карпаратыўна і прыватна. Гэтак, ЗБС увечары ладзішь бяседу ў сябе на сядзібе з выступамі гурту «Paxic».

Малітвы за Беларусь прагучыць — вядома, без лішніх публічнасці, каб не наклікаць гнеў «органу» — у сотнях праваслаўных, каталіцкіх і пратэстанцкіх съяўткіяў краіны.

Ва ўправе БНФ (Варвашэні, 8) у чацвера ў 17-й адбудзеца адкрыцьцё выставы плякатаў

Уладзімера Крукоўскага. Сама съяўткаваныне мае адбыцца пад знакам сёлетняга юбілею Рыгора Барадуліна. На імпрэзу запрошаны Вольга Іпатава, Сяргей Панізін і інш.

Традыцыйную навуковапрактычную канферэнцыю КХП-БНФ з 25 сакавіка пернеслі на 3 красавіка: сарвалася дамова на аренду залі.

Проект «Легенды Вялікага княства» 25-га ладзіць канцэрт «Старажытная зямля» з удзелам гуртоў «Litius», «Artes Liberales», «Стары Ольса», «Яварына» ў Моладзевым тэатры эстрады (буль.Маскоўская, 18а), а 19-й.

Уручэнне прэміі «Залаты апостраф» і прэзэнтация чарговага нумару «Дзеяслова» — у Доме літаратара ў 18.30 (Фрунзэ, 5). Беларускі ПЭН-Цэнтар на Дзень Волі традыцыйна прысуджае прэмію імія Багушэвіча.

У Празе (Чэхія) 25-га а 15-й на Альшансіх могілках будуть ускладзены кветкі да магіл прэзыдэнтаў БНР Пётры Крэчэўскага і Васіля Захаркі. А 26-га ў Люстронай залі Нацыяналь-

най бібліятэкі ад 12-й съяточны канцэрт з удзелам Віктара Шалкевіча.

Пікетам беларускага пасольства (вул.Марасейка, 17/3) адзначаць чарговы ўгодкі ўтварэння БНР беларусы Москвы. Пач. у 18.30.

У Антвэрпене (Бельгія) 25-га адбудзеца ўскладаныне кветак да помніка невядомаму жаўнеру: удзельнікі тым самым ушануюць памяць усіх вядомых і невядомых патрыётаў, што змагаліся за незалежнасць Беларусі. А 15-й у царкве Святога Срэча (Lange Beeldekensstraat 22) — съяточная служба. Завершыцца съяточная праграма 28 сакавіка съяточнымі сходамі і вечарынай-акадэміяй з праглядам беларускіх фільмаў.

Беларусы Беларускі будуть съяўткаўшы Дзень Волі 2 красавіка: у Марыян-Хаус у Лёндане мае адбыцца канцэрт Касі Камоцкай.

Тым часам за межамі Беларусі Дзень Волі ўжо съяўткуеца. Таварыства беларускай культуры Масквы 19 сакавіка арганізава-

ла канцэрт Віктара Шалкевіча. У суботу ў канадзкім Таронта прайшла вечарына з паказам «Паўлінкі» тэатру Згуртавання беларусаў Канады. 20 сакавіка ў Нью-Брансвіку (Нью-Джэрзі, ЗША) Беларуска-амерыканскіе задзіночаныне зладзіла канцэрт, у якім узялі ўдзел Лявон Вольскі, Валянціна Пархоменка, сямейнае троё Казакоў ды Сяргак Сокаляў-Воюш з сынамі. У нядзелю ў Рызе (Латвія) таварыства «Світанак» арганізавала канцэрт фальклёрных калектываў. Канцэртам адзначылі Дзень Волі беларусы Варшавы: 22 сакавіка ў клубе «Пункт» гралі гурты «Індыга» і «Б.Н.». А 23-га ў капліцы Ўніверсытэту кардынала Вышынскага была адпраўлена Вячыстая імша за Беларусь.

Беларусы Беласточчыны адзначылі ўгодкі БНР у Гайнаўцы. 20 сакавіка было наладжана съяўткаваныне, арганізаванае Беларускім самаўрадавым форумам і Беларускім саюзам у Польшчы.

Сямён Печанко, Аркадзь Шанскі

Калі яго быў съяцяг

Трагічнае навіна прыйшла са Швайцарыі. Загінуў чалавек, якога многія любілі — у Беларусі й па-за межамі.

Арсеній Скаруліс быў 33 гады.

Ён востра адчуваў несправядлівасць і хацелі для Беларусі ды ён людзей лепшай будучыні. Ён быў творчым чалавекам і свободным чалавекам, а свободны людзі любяць свободную прастору. Такой прасторай ён лічыў горы.

19 сакавіка Арсеній Скаруліс хацеў усталяваць на адной з вяршыніяў швайцарскіх Альпў бел-чырвона-белы съяцяг, але лёс і Бог вырашыў іначай.

Альгерд Невяроўскі

***

У Беларусі ён быў вядомы ў самых розных інстытуціях — адваката, карэспандэнта газеты «Навінкі»... Адзін, мусіц, у съвеце адвакат-анархіст. Гэта быў чалавек актыўны, з выразнай жыццёвой пазыцыяй. Хоць яму ў закідалі адзін час у віну, што, калі арыштавалі за графіці Шылдоўскага з Лабковічам, ён спачатку быў адвакатам аднаго з іх, а потым сышоў у цену, не пажадаў абараніць сваіх, як некалі Украінца. Аднак памятаю, які гэта быў складаны час для Арсенія. Ён съядом

IN MEMORIAM

імкнуўся тады на лезеці ў палітыку — дзеяя сваіх сям'і: ягонай дачаць было некалькі месецяў.

Нейкі час Арсеній працаў адвакатам у стаўлічным РАУС. Але доўга не забавіўся. Навошта міліцыі быў чалавек, які ёю ж затрымліваўся: на мітынгу, зь бел-чырвона-белым съяцягом? Арсеній сышоў. Трапіў у газету «Навінкі». Яго пачуцьце нязлога гумару, якое цанілі сябры, у выданыні было якраз запатрабаванае.</p

Дакторачкі

Добра, калі доктар умее вяртаць здароўе ня толькі лекамі, але і словамі. Асабліва словам родным. Дзевяць здзіўчат з IV курсу лячэбнага факультету мэдычнага ўніверситету дамагліся права навучаца па-беларуску. «У Канстытуцыі напісана, што мы маем такое права, і яны нічога ня зробяць». А вось хлопцам не стае съмеласці. Пасля заняткаў па нэўралёгіі ў адным з пакойчыкаў 9-й клінічнай бальніцы адзіная беларускамоўная група ў мэдуніверситетэце адказала на пытаньні карэспандэнта «НН».

«НН»: Вы адзіная беларускамоўная група ў мэдыцынскім університетэце?

Наста Картэль: Пакуль што адзіная.

«НН»: А як вы знайшлі адну адну?

Наста Картэль: Пачалося з таго, што мы разам з Алесяй Норкай зайдлі ў Таварыства беларускай мовы. Тады мы яшчэ быўгі першакурснікамі. У нас запыталіся, ці не жадаюмы навучацца на беларускай мове. Мы нават ня ведалі, што такое магчыма. Але падумалі: чаму б не? Нам далі ўзор заявы: «Мы, такія і такія, жадаюмы навучацца на беларускай мове, выкарыстоўваючы наша канстытуцыйнае право». Пачалі хадзіць па групах, зьбіраюць подпісы. Спачатку падпісалася 18 чалавек. Але пасля людзі з розных прычын началі адмалюцца — і група выйшла ўдвай меншую. На другім курсе пачалі з'яўляцца па-беларуску. Як бачыце, ужо да чацвёртага давучыліся.

«НН»: Чаго сярод вас хлонецці няма?

Алеся Норка: Вось такія ў нас хлонцы! Спачатку яны былі, а потым камусыці съмеласці не хапіла, камусыці мама не дазволіла.

«НН»: А ў вас не было ніякіх проблем у сувязі з тым, што вы навучаецца па-беларуску?

Алеся Норка: Мае бацькі дык не адразу пра гэта даведаліся. Што да проблем з кіраўніцтвам... У Канстытуцыі напісана, што мы маем такое права, і яны нічога ня зробяць.

«НН»: А як да вас выкладчыкі ставяцца?

Наста Картэль: Збольшага добра. Бывае пачуўшы, што мы

па-беларуску размаўляем, пачынаюць казаць: «Я па-беларуску ня буду, давайце па-расейску». Ці «праз тое, што я ня ўмее па-беларуску, давайце на нашай катэдры вы будзеце па-расейску займацца». Здараецца і інакш.

Была ў нас адна выкладчыца, якая сама спачатку кепска размаўляла, але ўвесі час казала, што па-беларуску размаўляць трэба, запісвала слова, прасіла, каб яе папраўлялі, гутарыла з намі. У яе нават маленкы ўласны слоўнічак склаўся.

«НН»: Ці шмат у мэдуніверситетэце выкладчыкаў, якія чытаюць лекцыі ды вядуць сэсіі па-беларуску?

Наста Картэль: Некалькі чалавек. Але каб на адной катэдры было больш за аднаго беларускамоўнага выкладчыка — такога ня памятаю.

«НН»: Вам, мабыць, часта даводзіцца вынаходзіць новыя мэдычныя тэрміны?

Наста Картэль: Так, практика прывучае! Што мы там прыдумалі? «Брулявіна», напрыклад. У перакладзе на расейскую — «мочевина». Хайдукасамрэч мы пасля зайдлі навуковы адпаведнік — «карбамід». «Клятчатку» называлі «цаляўкай»: ад «цэля» — «клетка». Некаторыя тэрміны запазычвалі з ангельскай, польскай моў. Слоўнічак нават складалі, але ён пакуль у даволі хаатычным стане.

«НН»: А кніжкі на беларускай мове ёсьць?

Вольга Базык: Ёсьць, але іх мала — ёсьць кніжкі, выдадзеныя ў 1920-я гады тарашкевіцай. Мы іх выкарыстоўваем як крыніцу тэрмінаў. Сучасных кніжак мала. Слоўнікі, мэтаўдэйчкі...

баставалі з 1 сакавіка, спынілі страйк і вярнуліся на працоўныя месцы. Падстава — рагшэнне ўладаў увесыці да 1 ліпеня маратор на кантроль па выплаце ПДВ. Таксама прадпрымальнікі прынялі рагшэнне стварыць палітычную партыю — дзеля абароны грамадзянскіх і палітычных правоў.

Бандарэнку й Сасіма аштрафавалі

10 сутак арышту атрымалі Зьміцер Бандарэнка й Мікіта Сасім. Іх затрымалі ўвечары ў сераду пасля акцыі ў падтрымку палітычнай на Кастрычніцкім пляцы сталіцы. Паводле пратаколу,

абводва «хуліганы» нецензурна лаяліся, чапляліся да мінакоў, ігнаравалі заўвагі супрацоўнікаў міліцыі.

Мар супраць Халіп

Рэдактар газеты «Русская Америка» Аркадзь Мар падаў у суд на журналістку Ірыну Халіп і выдаўца «Беларускай деловай газеты». Сп. Мар патрабуе абавязковыя двух выкаванніяў I. Халіп на ягоны адрес. Як высьветліла I. Халіп пасля таго, як журнaliст узў інтэрвю ў А. Лукашэнкі, «Русская Америка» А. Мара выходзіла толькі двойчы да года, дык то з адмысловыми выпускамі, стаўцы. Паводле пратаколу,

прысьвеченымі Ніязаву ды Акаеву.

Барыеў — кіраўнік МНС

Палкоўнік Энвер Барыеў прызначаны міністрам па надзвычайнай сітуацыі. Ён выконваў абавязкі міністра пасля сынежаньскай адстаўкі Валер'я Астапава. Новы кіраўнік МНС нарадзіўся ў 1964 г. у Алі-Байрамы (Азэрбайджан), скончыў Вышэйшую інжынэрную пажарна-технічную школу МУС СССР, Акадэмію кіраванні пры прэзыдэнце. Апроч МНС, працаваў ва ўзброенных сілах, МУС, КДБ,

памежных войсках.

На новы час

У ноч на падзеньле 27 сакавіка краіна вяртаецца на «летні» час. А другой стрэлкі трэба перавесці на гадзіну наперад. Дзяржава мае ад гэтага эканамічную выгаду, арытмікі ад гэтага пакутуюць. Вялікая Ноц паменшицца на гадзіну. Не прасыпіце величадную імпу!

Клічка пакуль не пабачым

Беларускі баксэр Сяргей Лиховіч адмовіўся ад бою з Уладзімерам Клічком, запланираваным на 23

красавіка. Сяргей, які жыве за акіянам, ня мае дазволу на ўезд у ЗША і байцаў, што амэрыканцы ня пусцяць яго назад. Беларусы пабачаць Клічка-малодшага 21 траўня, калі ён з Русланам будзе вэсці фінал «Эўрабачання» ў Кіеве.

Мінус два

На дэльве пазыцыі, на 66-е месца, апусцілася нацыянальная футбольная зборная Беларусі — 23 сакавіка ФІФА абнародавала новы рэйтинг-ліст. Першае месца трymае Бразылія, Польшча — 27-я, Украіна — 46-я, Латвія — адразу за намі. АГ, svaboda.org

Ствараецца партыя буржуза

Прадпрымальнікі, што

Ці загляне сонца ў наша аконца?

Па Эўропе коціца другая хвала «аксамітных рэвалюцый». Сэрбія, Грузія, Украіна. Ці закране гэтая хвала Беларусь? Пытаньне адкрытае. Адказ на яго патрабуе дакладнага аналізу таго, што адбываецца ўнутры і вакол краіны. Артыкул Юр'я Хадыкі.

Відавочна, што дэмакратычныя рэвалюцыі канца 1980-х выразна адрозніваліся ад рэвалюцыі «другой хвалі». Магутны парыў народных мас да свабоды практична не сустракаў у краінах «сацыялістычнага лягеру» арганізаванага супраціву старой камуністычнай намэнкліятуры. Прычыны лёгкасці перамогі дэмакратычных сіл у Чехіі, Вугоршчыне, ГДР, Польшчы і краінах Балтыйскага мора на паверхні. У нацыянальных элітах там зайды існаваў моцны антыкамуністычны пласт. А кіроўныя рэжымы былі дыскрэдytованыя як прыслужнікі калянізатару.

У постсавецкіх краінах гэтыя фактary былі выяўлены значна слабей. Таму і высыпіваньне ўмоў для другой хвалі «аксамітных рэвалюций» расцягнулася тут на 15 год. Затое цяпер ёсьць падставы гаварыць пра акалічнасць, якія патрэбны для перамогі дэмакратыі негвалтоўным шляхам ва ўмовах жорсткага супрацьдзеяньня посткамуністычных рэжымів. І ў Сэрбіі, і ў Грузіі, і ва Украіне дэмакратычныя сілы мелі легальнае прадстаўніцтва як у нацыянальных, так і ў мясцовых органах улады. У немалой ступені таму, што выбарчае заканадаўства было змененася і ўключала прынцып прапарцыйнага прадстаўніцтва. Гэта спрыяла росту папулярнасці партыі.

Па-другое, кіроўныя рэжымы мелі поўнага кантролю над прыватным бізнесам. Таму апазыцыя валодала матэрыяльнай базай для агітацыі. У прыватнасці, мела доступ да агульнаціянальных электронных СМІ.

Па-трэцяе, рэвалюцыі не адбываліся спонтанна, але былі прывязаны да выбарчых кампаній. Непасрэдным штуршком зьяўляўся даказаны падман выбараў. Нешматлікія радыкальныя моладзеўцы арганізацыі адбыўвалі ролю генэратораў масавых выступленій, у выніку якіх аўтарытарныя рэжымы ціха сышодзілі ў нябыт.

Нарэшце, немалаважным фактам поспеху была істотная замежная дапамога дэмакратычным сілам — як маральная, так і матэрыяльная. Паслугачам аўтарытарных рэжымів гэтая акалічнасць асабліва недаспадобы. Яны хуценька забылі камуністычную практику падтрымкі «прагрэсіўных сіл» па ўсім сувесце і грашым, і зборы. Але, што больш дзіўна, гэтай падтрымкі часта саромеюцца ўрады дэмак-

ЮРІ ДАДЫШКЕВІЧ

ратычных краін.

Падтрымка аднадумцаў ва ўмовах злому съветапоглядных канцэпцый была агульнапрынятай практикай. Не былі б ахрышчаныя славінне бяз значных капіталаўкладанняў з боку хрысьціянскай Бізантый, дыў без самаахвярнай працы сярод паганцаў съвітых Кірылы і Мятода.

Мы жывём менавіта ў такі пераломны час. Калектывісцкія каштоўнасці камуністычных грамадзтваў сябе не апрайдалі. Але эліта гэтых грамадзтваў нікуды ня зьнікла. Мімікуючы, яна імкненца ўтрымаць уладу ў сваіх руках. Толькі міжвідавое скрыжаваньне не дас жыцьцяздольных нашчадкаў. Таму прыдуманыя А.Лукашэнкам гібрыды накшталту «праваслаўнага атэізму» і «рынкавага сацыялізму» не прынеслі і не прынясць народу Беларусі нікакай карысці. Гэта адзнакі ідэалёгіі паўзы. Яна скончыцца, колькі б ні цягнулася. А.Лукашэнка разумее непазыбжнасць сваёй «каляровай рэвалюцыі». І не стамлецца пераконваць свой электарат у яе немагчымасці.

Насамрэч ён праста цягне паўзу. І робіць для гэтага ўсёмагчымае, каб перашкодзіць зьяўленню ў краіне перадумоў, неабходных для рэвалюцыі «другой хвалі». Зь нечаканай дальнабачнасцю беларуская камуністычнае намэнкліятура яшчэ ў 1992 г. задушыла спробу ўвесці ў краіне пропарцыйную систэму галасавання, якая падрывае славуты «адміністрацыйны рэсурс». А.Лукашэнка як зрынку вока аберае архаічную выбарчую систэму, што дайшла да нас з савецкіх часоў. У першую чаргу, яму патрэбны стопрацэнтны кантроль за складам выбарчых камісій. Ён цудоўна разумее, што ў адвартным выпадку апазыцыя атрымае тысці съведкаў фальсифікацый і «элегантныя» перамогі стануць немагчымы.

Таксама ён ніколі добраахвотна не дазволіць непадкантрольнага выкарыстання апазыцыяй агульнаціянальных электронных СМІ і тым болей стварэння незалежных радыё і тэлебачань-

ня. Ён выкарыстае ўсе мэтады, каб ператварыць палітычныя партыі ў маргінальныя арганізацыі, пазбаўленыя сваіх мясцовых структур.

Але гучней за ўсё лукашэнкаўская пропаганда будзе лімантаўца пра казачную замежную давамогу дэмакратам.

Асоба адзінага кандыдата можа мець харызматычныя рысы, як у Грузіі, а можа быць чыста тэхнічнай, як у Сэрбіі.

Такім чынам, у Беларусі пакуль што німа перадумоў, неабходных для рэвалюцыі. Але не пазыней за восень 2006 г. у нас адбудзіца прэзыдэнцкія выбары. Яны самі па сабе распальваюць палітычную атмасферу і рубам ставяць пытаньне пра гатоўнасць беларускай апазыцыі прамагчы наступерак лёгіцы.

Крытыкі нашай апазыцыі не стамляюцца папракаць яе за паўтор памылак. Часткова гэтае аভінавачынне слушнае. Але толькі часткова, бо палітычная ситуацыя, як вада ў рацэ, увесе час мяніцца, і вонкава падобныя проблемы часам тлумачацца зусім рознымі прычынамі.

Напярэдадні чарговай электаральнай схваткі рэжым настане мяняцца сваіх звычак. Пропаганда, дыскрэдытацыя і дыскрымінацыя апазыцыі ў дзяржавных СМІ толькі ўзмоцняцца. Склад выбарчых камісій застанецае ранейшым, цалкам падпрацдаваным уладай «вертыкаль», нават калі ўсім старшынам камісій будзе пагражана забарона на выезд у свабодныя краіны. Гаварыць пра эфектыўнасць незалежнага назірання не выпадае. Гэта той выпадак, калі ўся пара переходзіць у съвісток, што прадэманстравалі ўсе апошнія кампаніі. Нават калі прыняты Кангрэс ЗША Акт аб дэмакратыі ў Беларусі і не застанеца пустой папераю, замежная дапамога за час да прэзыдэнцкіх выбараў на

стане зъмяніць нашу ўнутраную ситуацыю.

Адзіны козыр гнанай апазыцыі — яе адзінства. Гэта найважнейшы ўрок дэмакратычных рэвалюцый «другой хвалі». Прыгным адзінства пэрсаніфікаванае. Цікава, што асоба адзінага кандыдата можа мець харызматычныя рысы, як у Грузіі, а можа быць чыста тэхнічнай, як у Сэрбіі. Істотна адно — вакол яе павінна аб'яднацца пераважная большасць арганізаваных дэмакратычных структур, радыкальная моладзь і думаючая намэнкліятура. Зъяўленыне ў такіх умовах так званых «незалежных» кандыдатаў пагрозы не ўяўляе, бо незалежнасць ва ўмовах гранічнай палярнызациі грамадства — гэта палітычнае пустечча. Або праект кіроўнай групой. Тут прыкладам і наш С.Гайдукевіч, і канкурэнты М.Сакашвілі ды В.Юшчанкі, што кануну ў лету.

Відавочна, што ўмовы аб'яднання вельмі складаныя. Грамадзтва павінна выпакутаваць усуviядомленую неабходнасць аб'яднання, каб яно адбылося. Вопыт Беларусі гэтаму съведка. Калі на прэзыдэнцкіх выбараў у 1994 г. два дэмакратычныя кандыдаты ня здолелі паразумеца, разарвалі дэмакратычны электарат практычна папалам і страцілі реальную магчымасць прадоўжыць змаганьне ў другім туры, было відавочна, што галоўная прычына — асабістая амбіцыя лідэра. І няздольнасць партыі ў амбекавацца.

Таму на чарговых выбараў у 2001 г. задача дасягнення адзінства ўспрымалася як найважнейшая. Падрыхтоўка да іх пачалася годам раней з вылучэння партыямі трох кандыдатураў — М.Чыгіра, У.Ганчарыка і С.Домаша.

Партыі ўзялі абавязак падтрымаць таго з гэтых трох, хто будзе названы «адзінным». Характэрнай асаблівасцю тагачаснай кампаніі стала тое, што на лідэрства ў апазыцыі ўпершыню прэтэндавалі прадстаўнікі намэнкліятуры, якія апнінуліся ў апазыцыі праз адмаўленне палітыкі А.Лукашэнкі. Гэта было відавочнай саступкай з боку нацыянальна-дэмакратычных сіл, якія ўсуviядомілі неабходнасць кампрамісу дзеля адзінства.

Але новыя лідэры апазыцыі вадодлі яшчэ меншай палітычнай культурой, чым старыя. Хутка яны зрабілі дзіве памылкі: уключылі ў сваё кола яшчэ двух прэтэндэнтаў і, галоўнае, прыватызировалі (у асобе «пяцёркі») права вызначэння адзінага апазыцыйнага кандыдата. Яны не аб'ядналі сілы, а падзялілі іх і распачалі пяць самастойных кампаній па зборы подпісаў за вылучэнне сваіх кандыдатураў. У выніку склаўлася сітуацыя, калі съязгам апазыцыі мог стаць чалавек, якога не падтрымлівалі ніводная з партый, што аб'ядналіся. Тоё, што лідэры партыі згадзіліся з гэтым, стала яшчэ адной памылкай.

Адзіна выбарчая кампанія рассыпалася. Сымпатыі партыйных актыўістаў падзяліліся. ПБНФ падтрымала С.Домаша, а сацыял-дэмакраты — У.Ганчу-

ка. Толькі гэтыя двое і сабралі неабходныя 100 тысяч подпісаў.

Па волі «пяцёркі» адзінам кандыдатам стаў У.Ганчарык, хады С.Домаш сабраў подпісаў больш. Яшчэ месяц пайшоў на ўзаемны спрэчкі і аভінавачаньні. С.Домаш зъняў сваю кандыдатуру толькі за 18 дзён да галасавання. Але нават за гэты нікчэмны тэрмін рэйтынг У.Ганчарыка істотна зьнік. Выпакутаванае зь вялікімі цяжкасцямі адзінства не прынесла перамогі. Асоба адзінага кандыдата не была «раскручаная», і ягоная параза на выклікала эмачыйнага водгуку ў грамадзтве.

Таму рыхтавацца да чарговай прэзыдэнцкай кампаніі беларуская дэмакратычна апазыцыя пачала за трэйні. Па-ранейшаму галоўнай задачай заставалася праблема пэрсаніфікацыі аб'яднанай апазыцыі. Скампрамэтаваная ідэя кулюарнага вызначэння «адзінага» была адразу адкінутая. Права выбару лідэра аддадзена актыву дэмакратычных партый і грамадзкіх аб'яднанняў, якія згуртаваліся ў Народнай кааліцыі «Пяцёрка+» — той рэальнай сіле, якая зацікаўлена ў перамозе дэмакратыі і якая зъяўляєца адзіным эфектыўным інструментам у руках апазыцыі. Прайда, гэта прывяло да даволі складанай схемы вылучэння лідэра. Але галоўнае — было дасягнута пагадненне, што з любай колькасцю прэтэндэнтаў кандыдатура «адзінага» будзе вызначана Кангрэсам дэмакратычных сіл не пазней за чэрвень.

Гэта акалічнасць вельмі істотная. А.Лукашэнка можа ў любы момант аভінаваць датэрміновыя выбары, каб паставіць апазыцыю ў нязручнае становішча. Таму кандыдатура «адзінага» мусіць быць названая як мага хутчэй, каб хапіла часу на «раскрутку» ў любым выпадку. Яшчэ адна перавага прынятага апазыцыйнай пляні ўтым, што прэтэндэнтамі на ролю лідэра аб'яднанай апазыцыі поруч з выхадцамі з ліку былой намэнкліятуры будуть і правадыры дэмакратычнай масы. Акрамя імён А.Вайтавіча, П.Краўчанкі, В.Фралова, С.Калікіна, сёньня гучыць імёны А.Мілінкевіча, А.Лябедзкі, М.Статкевіча, У.Коласа. І гэта ня поўны съпіс. Нядайна да яго эфектна далучыўся А.Казулін, ролі якога заслугоўвае асабнага аблеркавання. Ня выключана таксама, што ў гэтае кола ўвойдзе і лідэр незалежных прафсаюзаў А.Ярапуш.

Але толькі той з прэтэндэнтаў, хто пройдзе падгледжаны адбор і будзе падтрымаваны Кангрэсам дэмсаіл, атрымае права называцца «адзіным». Больш за тое — ён атрымае падтрымку і сымпаты ўсіх актыўных людзей краіны. Мэта сёлетній кампаніі — рэальная, а не фіктыўная адзінства. А гэта, як відаць з волы 2001 г., палова поспеху. Астатнія будзе залежаць ад асабістых якасцяў кандыдата і здольнасці ягоной каманды ўлічыць інтарэсы розных сіл, зацікаўленых у выніках выбараў новага прэзыдэнта Беларусі.

ЮРІ ХАДЫКА — прафэсар-фізік, намеснік старшыні Партыі БНФ.

Мандат на мышынью вазню

Падарунку да 25 Сакавіка сацыял-дэмакраты зрабіць сабе ня здолелі. Аб'яднаўчы зъезд БСДП і БСДГ, прызначаны на 19-га, не адбыўся. Рэпартаж Аркадзя Шанскага.

З матэлем-кемпінгам «Інтурыст» пад Менскам сацыял-дэмакраты дамовіліся загадзя ў перашкод не чакалі. Схема была адпрацаваная: тут на працягу апошніх тыдняў ужо прайшло некалькі партыйных імпрэз, у тым ліку і «прэзэнтацыя» Аляксандра Казуліна.

Аднак дэлегатаў і гасцей, якія прыехалі ў гэту суботу, у матэль не пусцілі. Ахова абараняла дзвіверы, а дырэктар тлумачыў, што яго ні пра што не папярэджвалі й перадаплаты за аренду не паступала. Мэнэджар, з якім была заключаная дамова, нікі не знаходзіўся. Потым высьветлілася, што ў матэлі яшчэ й зынікла электрычнасць.

Пасыя дзіўюх гадзін бясплённых угарвораў аўтобусы з дэлегатамі зъезду вярнуліся ў Менск: ехалі абедаць у комплексе «Журавінка». Пэрсанал прэстыжнага рэстарану ў цэнтры гораду, дзе да нядайняга часу месцілася Беларуская рэдакцыя радыё «Свабода», прыняў у Казуліна замову на абед і нават пачаў разносіць салацікі. Праўда, хапіла іх толькі на ча-

лавек 20—30. Пасыя гэтага настала доўгая і зусім не рэкламная паўза. Праз гадзіну марнага чакання Казулін абвясціў дэлегатам і гасцям, што пэрсанал «Журавінкі» адмаўляе іх карміць, спасылаючыся на занадта вялікую замову. «Я сказаў, што мы ня сыдзем, пакуль не паабедаем. Калі сюды ўварвецца міліцыя — што ж, мы мірныя, законапаслухмяныя грамадзяне, якія прыйшли пасыці ў прыемнай кампаніі, мы нічога не парушаем», — гучна абвясціў прэтэндэнт на пасаду старшыні аб'яднаных сацыял-дэмакрататаў. Пры слове «міліцыя» ў пэрсаналу перакасіліся твары... Калі ж дэлегаты зъезду, стаміўшыся чакаць абяцанага абеду, пачалі падзывівачча да барнае стойкі, высьветлілася, што й там спадзівачча няма на што. «Мы не абслугуваём і не працуем», — у адказ на просьбу аб кубачку кавы бармэн хаваў пад стойку бутэлькі са сыпрытным. Кнігі скаргай у пэрсаналу «Журавінкі» атрымалі таксама не ўдалося.

Адзіны, на кім паківітаўся Казулін, — міліцыйскі аператар на спартовых штанах, які здымай у «Журавінцы» ўдзельнікаў зъезду. Экс-рэктар БДУ запатрабаваў ад яго тлумачэння, на падставе чаго вядуцца аператарыўна-вышуковыя дзеянні,

ды паспрабаваў забраць камэрку. На дапамогу аператару кінулася ахова комплексу ды схавала яго ад Казуліна ў мужчынскай прыбіральні. Самога эксп-рэктара спрабавала стрымаць жонка. Другое зьяўленыне аператара калі дэлегатай скончылася тым, што Казулін (на картачцы) пачаў фатаграфавацца разам з ім. Зьянгтэжаны аператар нават ня ведаў, як рэагаваць на такія экстравагантныя паводзіны...

Лідэры сацыял-дэмакрататаў пераканаўшы, што і адміністрацыя матэллю, і кіраўніцтва «Журавінкі» атрымалі загад ад спэцслужбаў. Нездарма калі абедзівых устаноў дзялжкурыла міліцыя.

Тым ня менш, сацыял-дэмакраты ўсё ж не губляюць надзеі правесці аб'яднаўчы зъезд БСДП і БСДГ у найбліжэйшыя тыдні. Падзеі ў «Інтурыст» і «Журавінцы» Казулін называў прэзэнтацыяй новай партыі: «Фармальнае аб'яднанне наперадзе, але фактычна яно ўжо адбылося, бо такія падзеі добра згуртоўваюць людзей».

Казулін абвясціў, што стварае пры сабе юрдычную і прэс-службу, а таксама падае скріпту на суботні падзеі генпрокурору, старшыню Вярхоўнага суду, старшыню Менскага гарвыканкаму.

Студэнтку выключылі на пятый курсе

Актывістку незарэгістраванай моладзевай арганізацыі «Зубр», студэнтку беларускай філяліі БДПУ Ірыну Тоўсьцік (на фота) адлічылі зь пятага курсу. Фармальная падстава — «акадэмічная запазычанасць».

Прытым што Ірина была прызнаная найлепшай журналісткай на ўніверсытэцкім конкурсе «Залатое пяро», пераможчай на конкурсе да юбілею ўніверситету.

Гадаванка Беларускага ліцэю, Ірина ўжо на першым курсе як актывістка «Зубра» была затрыманая на адной з апазыцыйных акцыяў. З таго часу «я кожны год была гатовая да выключэння», — кажа дзяўчына.

І вось сёлета дзяўчыне, як яна кажа, «проста не далі ў час здачы сэсію». Сыярша ў Ірыны памёр бацька, потым яна сама захварэла, і таму не дала рады адбыць

экзамены ў час. А пасыя гэтага прыём перадсэсійных залікаў і курсавой работы ёй праства зачыгнулі. Выкладчыкі Аляксандар Мяцельскі і Святлані Чынікайла ўсё адтэрміноўвалі, адкладалі на пазыней, журыща Ірина. Калі 24 лютага залікі ўсё ж былі зданыя, высьветлілася, што больш за адзін іспыт за дзень здаваць няможна і паміж іспытамі павінен прайсці хация б адзін дзень. У дзяўчыны былі чатыры іспыты, а сёсія мелася скончыцца 1 сакавіка...

«На экзамэн 28-га я праства не пайшла. Якая розніца: два іспыты ў мяне будуть нязадзенныя ці

тры? Я б не казала нічога, калі б паралельна са мной не здаваў сэсію хлопец, і ў яго не патрабавалі даведак, дзеля яго не склікалі экзаменацыйных камісій. У адрозненіи ад мяне ён не хварэў, а з аднаго іспыту быў нават выгнаны за сьпісваныне. Цяпер ён спакойна вучыцца», — кажа Ірина.

Аднаўляцца на навучанні яна пакуль не зьбіраеца. «Па-першае, мяне там не адновіць — пра гэта съмешна казаць. Па-другое, мне агідна ісці да гэтых людзей і пра нешта іх прасіць». Аднагрупнікі прапаноўвалі напісаць заяву, каб з усёй групы зънялі стыпэндыю, а на гэтыя гроши

аднавілі Тоўсьцік. Яна адмовілася, бо на лічыць, што гэта дасыць плюн. Ірыну сёньняшні БДПУ ня вабіць: «Раней быў іншы рэктар — Ціханаў, я паступала ў зусім

іншы ўніверситет. Пры Кухарчыку шмат зъмянілася: кагось з дэкану і выкладчыку зволылі, некаторыя сышлі самі. Цяпер там шуре ідэалагічнае работа. Перад 25 Сакавіка правяраюць наведваныне заняткаў. Раней таякія праверкі ладзіліся тры дні: перад акцыяй, у дзень яе правядзення і пасыля. Цяпер праверкі пачаліся за тыдзень».

Цяпер яна каардынатарка працаабарончай службы «Зубра» і вечарамі выходзіць у ланцуг падтрымкі палітэзяўленых. Цешыцца, бо штовечар на іх выходзіць ўсё больш людзей.

Ірина кажа, што аднавіцца яна, у кожным разе, мае права на працягу трох гадоў. Пакуль жа важнейшай лічыць сваю дзеянісць у «Зубры»: «Зяляджкаў? Каб хадзіла — даўно мела такую магчымасць». Летасць з розных університетаў выключылі 10 зуброўцаў, сёлета Ірина першая.

Аркадзь Шанскі

Сальда ў плюсе

Тое, што ўрад зьбіраўся зьдзейсніць не раней як праз пять год, адбылося сёлета: у студзені склалася станоўчае сальда замежнага гандлю. На гэта моцна паўплывала нерэзябірна з ГДВ — з Расеі пачалі везці менш тавару. Такім чынам, у студзені экспарт дасягнуў \$1,118 млрд, а імпорт — толькі \$920,3 млн.

«Крыніца» праіграла

Бровару «Крыніца» давядзенца вярнуць \$1,23 млн расейскай кампаніі «Балтыка». Вышэйшы гаспадарчы суд падтрымаў адпаведнае разрешенне. Маскоўскага арбітражнага

суду. Першапачаткова «Балтыка» патрабавала вярнуць ёй ажно \$3,5 млн. за дапамогу ў пераабсталіванні менскага бровару, які ўрад так і не дазволіў прыватизаць.

Проста «БеСТ»

Трэці аператар сотавай сувязі стандарту GSM сувягтую сваё нараджэнні. Міністэрства сувязі і інфармацыі выдала ліцензію ЗАТ «Беларуская сетка тэлекамунікацыя». Новы аператар ававязаны за два-три гады пакрыць сувязьлю тэрыторыю, на якой працьвятае 90% насельніцтва.

Рыбная краіна

Беларусь выйшла на трэцяе

месца ў сувеце сярод краін — імпартэр аўтобусаў сувежамарожанага селядцу з Нарвегіі. 72 беларускія прадпрыемствы штогод увозяць нарвэскай рыбкі агульным коштам \$7,5 млн. Расейскую рыбу цяпер набываюць ўсё меней і меней: каштую амаль столікі ж, колыкі нарвэская, а якасць мае горшчу.

Нацыяналізацыя «БелСел»

«Белтэлекам» павялічыў да 50% свою долю ў статутным фонду аператара мабільнай сувязі «БелСел». Гэта зрабілася магчымым пасыля таго, як ЗАТ «Трастбанку» (раней вядомае як «Інфабанк») выйшла са складу

заснавальнікаў аўтэрата. Рашэнніе аб выхадзе «Трастбанку» было прынятае на мінульм сходзе акцыянэраў «БелСел».

Калійная разборка

Эўракамісія пачынае разгляд магчымасці адмены антыдэмпінгавых захадаў супраць паставак у ЭЗ беларускіх калійных угнаенняў. Магчыма, ЭЗ адменіць антыдэмпінгавую пошліну — аб гэтым просіць на толькі беларускі ўрад, але й Літва, Латвія, Польшча, Вугоршчына ды Славакія — даўнія партнёры «Беларуськалью». Катэгорычна супраць немцы, якія абараняюць інтарэсы свайго канцэрну

«Kali und Salz», якому недаспайды канкурэнцыя з Беларусі.

Бульба даражэ

Бульба ды іншыя гародніна — лідэры па росту цэн у студзені — лютым. Ціна «другога хлебу» вырасла ад пачатку году на 18,5%, на гародніну — на 17,7%. Сярод нехарчовых тавараў найшпарчай даражэла прэса — на 4,9%. Акрамя гэтага, Міністэрства статыстыкі нейкім чынам вылічыла, што паслугі транспарту зрабіліся таньнейшымі на 0,1%.

Валюта затокі

У 2010 г. краіны Еўропейскага саюза падтрымлілі падатак на адзінную

валюту. У выніку з даларам ды эўра будзе спаборніца «дынар затокі», падмацаваны нафтавымі рэзэрвамі. Ужо ў 2007 г. будзе створаны супольны рынак, а потым і валютны фонд краін рэгіёну.

Цэнтральны банк разымерыцца ў сталіцы Арабскіх Эміратоў Абу-Дабі.

АК, АФН, БелТА

КУРСЫ ВАЛОТ

на 24 сакавіка:

- 1 амэрыканскі далаў — 2 153 рублі
- 1 эўра — 2 806,11 рубля.
- 1 латвійскі літ — 812,79.
- 1 польскі злоты — 680,36.
- 1 расейскі рубель — 77,90.
- 1 украінская гривна — 407,28.

Паводле Нацбанку

Эўропа асвойвае новыя мэтады працы

Беларусь уяўляе сабой праблему для Эўразвязу, якую ня вырашыць звыклымі для Брусаю мэтадамі. 18 сакавіка ў віленскім гатэлі «Crown Plaza» адбылася беларуска-эўрапейская канфэрэнцыя з удзелам Бэніта Фэрэра-Вальднэр, камісара ЭЗ па замежных сувязях. Беларускі бок ахвотна тлумачыў, чаму эўрапейская дапамога маладзейсная, а вось адзінай думкі, як зрабіць яе больш эфектыўнай, ня меў.

Рэпартаж Алесі Кудрыцкага.

Эўропа даўно жадае дэмакратызацію Беларусь. Мае яна і грошы дзеля гэтай мэты. Але каму дапамагаць і якім чынам? Паўтары сотні запрошаных, што сабраліся 18 сакавіка ў віленскім гатэлі «Crown Plaza», мусілі знайсці ці, прынамсі, паспрабаваць адшукаць адказ на гэтыя пытанні. На сэмінары былі ня толькі практычна ўсе чыноўнікі Эўразвязу, непасрэдна звязаныя ў сваёй працы з нашай краінай, але і прадстаўнікі амэрыканскага ўраду, заходнія паслы ў Беларусі. Было заўважна: замежнікі чакалі канкрэтных працэсоваў ды пажаданняў. Аднак беларусы, якія складалі трэцюю частку ад усіх запрошаных, ахвотна тлумачылі, чаму эўрапейская дапамога маладзейсная, а вось адзінай думкі наконт таго, як зрабіць яе больш эфектыўнай, ня меў.

TACIS у абмен на працу

Адным з найболыш рэзкіх крытыкаў эўрапейскай палітыкі падтрымкі Беларусі аказаўся Генадзь Грушавы. «Мы працуем паводле правіл, а яны працаюць бяз праві-

лаў», — абурана казаў ён, маючи на ўвазе Эўразвяз ды беларускія ўлады. Эўрачыноўнікі згодныя даваць грошы, але бюрократычным шляхам і ні ў якім разе гатоўкай з рук у рукі. Лёгіка зразумелая: неяк не па-эўрапейску гэта — выдзяляць сродкі паводле шэрых схем, дыў з каго спытаеш, калі грошы сыдуць, як вада ў пясок? З другога боку, калі выдзяляць грошы паводле празрыстых правілаў Эўразвязу, дык беларускі ўрад іх па сваіх правілах адбярэ.

Афіцыйная Эўропа настойвае на тым, што нельга дапамагаць тым асобам ды арганізацыям, якія маюць праблемы з законам. «На-прыклад, Марыніч!» — з рогатам камэнтуюць гэткія патрабаванні тэя замежнікі, якія маюць досьвед працы ў Беларусі.

Шэраг удзельникаў канфэрэнцыі — у першую чаргу беларусы, а таксама палякі ды прыбалты — рубам паставілі пытанні: калі вы пачиначе дапамагаць незарэгістраваным арганізацыям? Слова «гнуткасьць» было, бадай, найчасцей ужываным падчас віленскай канфэрэнцыі.

Эканаміст Яраслаў Раманчук, які выступіў з заключным зваротам ад-

імя беларускай дэлегацыі, парадаў наў праGRAMму TACIS і падобныя да яе праекты, якія прадугледжваюць удзел у іх беларускага ўраду, з сумнівам «Нафтай у абмен на працу». Паводле слоў Раманчука, урад маніпулюе гэтымі сродкамі, ствараеца глеба для карупцыі, такая дапамога не прыносіць плёну — таму ад яе трэба паступова адхадзіць. Бэніта Фэрэра-Вальднэр, камісар ЭЗ па замежных сувязях, з гонарам заявіла, што сёлета Эўразвяз выдзеліць на дапамогу Беларусі не 10, а 12 млн ёура, у тым ліку 5 млн на развівіццё грамадзянскай супольнасці. Паводле падлікаў Яраслава Раманчука, патрабы незалежнага беларускага грамадзтва нашмат большыя — 18 з паловай мільёнаў ёура ў год, калі не лічыць сродкаў на стварэнне тэлебачання (дацкавыя 3 млн ёура).

Гук ці літара?

Вельмі жавава аблікоўвалася праблема раззвіцця незалежных мас-мэдія ў Беларусі. Пытанніе прынцыпавое: раззвіваць старыя мас-мэдія ці ўкладаць грошы ў стварэнне новых?

Галоўным абаронцам ідэі стварэння тэлебачання аказаўся Пётр Краўчанка. Ад імя камітета па палітычным цэху ён запатрабаваў стварыць пляцоўку, з дапамогай якой беларусы зможуць пазнаміцца з кандыдатамі падчас прэзыдэнцкіх выбараў 2006 г.

Варта адзначыць, што ідэя стварэння тэлерадыёвяшчання вітаў і нямецкі фонд Бэртельмана. Але ў цэнтры Беларусі німа Заходняга Берліна, зь якога можна весьці трансляцыю на ўсю краіну. Таму гучалі пляны наладжвання радыётрансляцый з Вільні, Белаостоку, Чарнігава і, магчыма, Смоленску. Дарэчы, гэта быў адзіны момант, калі ўскосна ўспыла тэма супрацоўніцтва з Расеяй у справе дэмакратызацыі Беларусі. А ўвогуле, пытанніе сумеснай працы з РФ на канфэрэнцыі нават не ўзьдымалася.

У сваю чаргу, прадстаўнікі друку гаварылі пра тое, што тэлебачанне — задума занадта складаная ды дарагая. Яна аваязкова адзягне на сябе значныя сродкі, якія маглі бы пайсці на дапамогу прэсе. Да выбараў застаецца ўсяго паўтара году. Ці можна за гэты час стварыць новы тэлеканал? Ці ня варта ўкладыць гэтыя грошы ў незалежную сетку распаўсюджвання дыскрымінаваных выданняў (паводле спадзявацца, што некаторыя па-ацэнак, на гэта спатрэбіца калі 400 тыс. ёура)?

Найбольшай праблемай было тое, што амаль кожны праўнік, які закранаў праблему тэле- і радыёвяшчання на Беларусь, пачынаў

свае выказваныні прыкладна так: «Я не спыняліст у гэтай галіне, але вось што я думаю...» Дакладных ацэнак рэальнасці і неабходнасці гэтых праектаў так і не прагучала.

Рэжым пакрыўдзілі

На канфэрэнцыі заяўлі, што Эўразвяз ня будзе непасрэдна падтрымліваць апазыцыйных палітыкіў — усе сродкі накіруюць выключна на адрас грамадзянскай супольнасці. Улічваючы тое, што яна і так, відаць, будзе працаўца на дэмакратычнага кандыдата — скажам, наладзіўшы нагляданье за выбарамі, — зразумела, чаму беларускі ўрад так пакрыўдзіўся на эўрапейцаў. Беларуское МЗС адмовілася ад сустрэчы з Фэрэра-Вальднэр, якую тая прапанавала пра весьці таксама ў Вільні, таксама 18 сакавіка, але не ў гатэлі «Crown Plaza». Міністэрства, чыноўнікам якога адмовілі ў запрашэнні на канфэрэнцыю, прыняло адмысловую заяву, у якой абвінаваціла Эўразвяз у «шпучным абмежаванні раўнапраўнага дыялогу з Беларусью».

Пра канкрэтныя вынікі канфэрэнцыі кашыць цяжка: пагаварылі, але Эўразвяз усё роўна вырашыць па-свойму. Застаецца спадзявацца, што некаторыя па-ацэнак, на гэта спатрэбіца калі 400 тыс. ёура)?

для таго, каб прыцягваць увагу да Беларусі, «Яны пабылі пад саветам і добра разумеюць варункі, у якіх мы знаходзімся», — кажа Зыміцер. А вось прадстаўнікі старых краін — чальцоў ЭЗ — ня надта абазнаныя ва ўсходніх спраўах. Для Францы Марока нашмат бліжэйшае за Беларусь. «Французскія дэпутаты, як людзі паважныя, адразу пачыналі раіць, як нам трэба вырашыць свае праблемы, хоць відаць, што яны мала арыентуюцца ў тым, што тут ад-

бываеца. Яны даюць парады больш упłyваць на ўрад працэсу і прыватнае тэлебачанне». Зъмітра ўразіла, што эўрадэпутатам даводзілася тлумачыць элемэнтарныя рэчы пра Беларусь.

Цікава, што, калі экспазыцыю

прэзэнтавалі ў Варшаве, нехта скраў стэнд «Страны Беларусь», на якім было разьмешчана

фота прыгожай беларусачкі. Даўжалася тэрмінова рабіць копію

для эўрапарлямэнтароў.

Алесь Кудрыцкі

Скрадзеная прыгажуна для эўрадэпутатаў

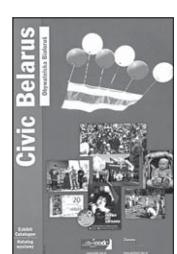
Правяраючы раніцай пошту, дэпутаты Эўрапарлямэнту думаюць пра Менск і Горадню. Выставка «Грамадзянская Беларусь» разъмесьцілася акурат насупраць съяны, у якую ўбудаваныя паштовыя скрыні для эўрапарлямэнтароў.

У будынку Эўрапарлямэнту ў Брусаю адчынілася выставка, прысьвяченая беларускаму «падпольнаму грамадзтву». Арганізаторы выстаўкі — Усходнебеларускі

дэмакратычны цэнтар. Экспазыція гасцівала ўжо ў Польшчы і Нямеччыне. Ідэя правесці выставу ў будынку Эўрапарлямэнту прыйшла ў галаву віце-

сцікеру Янушу Анышкевічу.

Зъміцер Салошкін, лекар з Беларусі, які сабраў матэрыялы для імпрэзы, кажа, што палякі, прыбалты, чехі, славакі робяць шмат

Працяг са старонкі 1.

Так, літоўская амбасада ў ЗША зладзіла для беларускай дэлегацыі ў Вашынгтоне сустрэчу з прадстаўнікамі іншых пасольстваў, кандыдатамі ды журнalistамі.

На Віленскай канфэрэнцыі наконт карадынцыі эўрапейскай дапамогі грамадзянскай супольнасці Беларусі палітыкі не прысут-

ствалі, аднак уважліва за ёй сачылі. Лябедзька паскардзіўся на тое, што брусаўская бюрократыя ня мае адэватнага разумення складанасці беларускай ситуацыі.

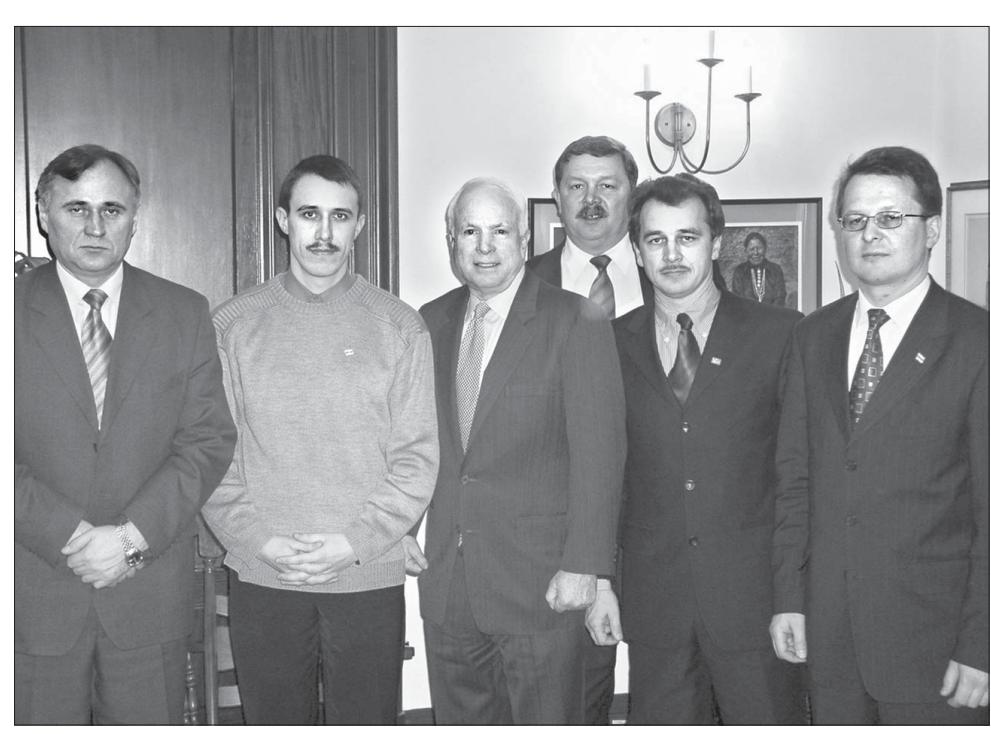
Мікола Статкевіч з'явіўся

на прэс-канфэрэнцыю са спазненнем: яго выклікалі на допыт у справе пасыля-рэфэрэндумных пратэстаў. Вынік: са сведкі Статкевіч ператварыўся ў падазраванаага ў парушэнні правападародку 18—19 кастрычніка. Зъ яго ўзялі падпіску аб нявыезьдзе. Гэткі ж лёс, найхутчай, напаткае й Паўла Севярынца. Камэнтуючы падзею, Статкевіч зазначыў, што гэта пачалася ў Беларусі рэальная прэзыдэнцкая кампанія. Адсутнасць у апазыцыі

моцнага лідэра і стрымлівае патэнцыйных донараў ад актыўнага ўключэння ў беларускую гульню. Аднак калі беларускі Каштуніца ці беларускі Гавал — хто б ён быў і на якую часавую перспектыву перамогі ён ні разылічаву бы — съцвердзіць сябе, ён зможа напэўна разылічваць ня толькі на жэсты салідарнасці, але і на фінансавую падтрымку сваёй справы. Прыйдзім пажадана спачатку ад беларускага бізнесу, што стала б істотным сыгналам для замежнікаў. Пакуль такога лідэра няма, атрымаецце толькі на падтрыманне штаноў. Калі адкінуць камплеманты, такое пасланьне прагучала на апошніх сустэрэах на Захадзе.

Алесь Кудрыцкі

Захад апазыцыю любіць, толькі грошай не дае

ПРАТАКОЛЬНАЯ ФОТА.
Дэмакратычную апазыцыю прымаюць у амэрыканскіх кабінэтах, але не прымаюць усур'ёз. Амэрыканскі дыпламаты прыглядаюцца да яе ў пошуках моцнага лідэра. У цэнтры — сэнатар Маккейн.

ЮЛІЯ ДАРАШКЕВІЧ

ШТОДЗЁННЫЯ АКЦЫІ САЛІДАРНАСЦІ. Ужо два тыдні зуброўцы штодзін зъбираюцца на Каstryчніцкім пляцы, каб запатрабаваць вызваленяня Міхаіла Марыніча. Да іх далучыліся прадпрымальнікі, лідэра якіх, Анатоля Шумчанку, трymаюць у СІЗА паводле сфабрыкаванага, мяркуюць яны, абвінавачвання.

Ці будзе «Выпадковы презыдэнт» прадавацца разам з канфіскатам

У Віцебскім гаспадарчым судзе разглядаецца справа прадпрымальніка Барыса Элькіна. Яго машына ўночы 8 каstryчніка, за тыдзень да рэфэрэндуму, на дарозе Смаленск—Віцебск была затрымана супрацоўнікамі віцебскай міліцыі. У аўтамабілі знайшлі 9000 асобнікаў кнігі С.Калінкінай і П.Шарамета «Выпадковы презыдэнт».

Кнігі забрала міліцыя, супраджалельныя дакументы пасыля капіяўаныя вярнулі ўладальніку. На пэўны час цікавасць да «кніжнай справы» страйцілася. Але ў пачатку году, калі па краіне пракаціліся прадпрымальніцкія пратэсты, за справу Элькіна — намесніка старшыні віцебскага філіялу РГА «Пэрспектыва» — узяліся зноў.

Літаратуразнаўчая экспертыза

не знайшла ў кнізе «Выпадковы презыдэнт» прымет паклёну або абрэзы годнасці А.Лукашэнкі. Тады прадпрымальніка з ініцыятывы Віцебскага раённага аддзелу па барацьбе з эканамічнымі злачынствамі абвінавацілі у тым, што колькасць затрыманых кніг не адпавядзе лічбе ў зробленых падчас затрымання копіях дакументаў і што юрыдычны адрес маскоўскай фірмы, якая гандлюе

гэтымі кнігамі, не супадае з яе сапраўдным месцазнаходжаннем. Элькін паказаў у судзе накладную, з якой не была зроблена копія. Накладная і задакументавала ту колькасць кніг, правоз якіх без дакументаў ставіцца яму ў віну.

У адказ на другое абвінавачанье прадпрымальнік пазнаёміў віцебскіх законінікаў з адмысловым у расейскай закана-

даўства артыкулам, дзе навуча-ная горкім вопытам беларускіх канфіскацый расейцы тлумачаць, што неадпаведнасць месцазна-ходжання фірмы яе юрыдычна-му адресу ня зьяўляеца пару-шынем закону.

Больш за тое, затрыманыя міліцыйскія кнігі належалі не прадпрымальніку Б.Элькіну, а Анатолю Шумчанку, які юрыдычна прадпрымальнікам не зьяўляеца, а таму справа на мае дачы-ненія да гаспадарчага закана-даўства і яя можа разъбірацца ў гаспадарчым судзе.

Праваабаронца Гары Паганайя-ла — прадстаўнік Барыса Элькіна — лічыць, што «і супрацоўнікі міліцыі, і пракуратура, якая прызнала дзеянні міліцыі законнымі, перш за ёсё зацікаўленыя ў тым, каб гэтая кніга любой цаной не дайшла да чытача». Ён не выклю-чае, што кнігі будуць канфіскаваныя «на карысць дзяржавы» і

зьнішчаныя.

Але ў гэтым выпадку, на думку Элькіна, справа набывае незвычайную інтрыгу: калі кнігі будуць зьнішчаныя, на якой падставе і якая карысць ад таго дзяржаве? У іншым жа выпадку кніга «Выпадковы презыдэнт» як звычайні канфіскаваны тавар мусіць быць передадзеная для рэалізацыі ў вядомыя даступнымі цэнамі адмысловыя аддзелы віцебскіх крамаў для рэалізацыі канфіскату.

На пасяджэнні суду 18 сакавіка прадстаўнік міліцыі не зявіўся. На працяг разгляду 22 сакавіка з міліцыі даслалі паперу, у якой утрымлівалася просьба пакінуць складзены міліцыянтамі «акт пра эканамічнае правапарушэнне» Б.Элькіна без разглядзу, бо жадаюць перагледзець абвінавачанье. Судзьдзя Людміла Іванова, наступерак пратэстам Б.Элькіна, просьбу задаволіла.

Міхал Чарвінскі, Віцебск

Продаж недзяржаўнай «Местной газеты» на тэрыторыі Ваўкавыску і раёну спынены 11 сакавіка паводле распаряджэння старшыні рэйвыканкаму Міхаіла Савельева. Некалькіх распайдзінікі выданыя затрымалі на рынку 11 і 12 сакавіка.

У судзе Жодзіні 15 сакавіка пачаўся працэс над кіраўніком гарадзкай суполкі АГП **Аляксандрам Ваўчаніным**: яго вінавацяць у паклёне на службовых асабах у артыкуле «Пракурор асьлеп», надрукаваным у нумары «Народнай волі» за 20 каstryчніка. У артыкуле расказвалася пра факты парушэння падчас парламэнцкіх выбараў.

Актыўвісты незарэгістраванага «Маладога фронту» **Зыміцер Дашкевіч і Артур Фінькевіч** 15 сакавіка асуджаны на 15 сутак за ўдзел у перформансце па сівятаваньні Дня Канстытуцыі. Судзьдзя прайграваў заяўленыя хадайніцтвы пра ўдзел адвакатаў і не пусціў у залі маладафронтайцяў, якія прыйшлі падтрымачыць сябру.

Міхаіла Марыніча 15 сакавіка прапавезлы з Воршы ў менскі турэмны шпіталь. У той самы дзень прадстаўнікі

РГА «Беларускі Хельсынскі камітэт» атрымалі адмову ў наведанын зынявленага. 18 сакавіка да Марыніча не пусцілі адваката.

ТБМ абскардзіла 15 сакавіка ў Вярховным судзе папярэджаныне, вынесенае Міністрам за выкарыстаньне жылых памяшканьняў для юрыдычных адрасоў суполкі арганізацыі.

Жонка палітічнаголенага **Аляксандра Васільева** 16 сакавіка накіравала скаргу генпрокурору, міністру ўнутраных спраў: яе мужа, не зважаючы на проблемы з эдаробем, прымушаючы працаўца там, дзе трэба фізычныя высилкі.

Актыўвістка АГП з Віцебску **Алену Залеску** 16 сакавіка адміністрацыйная камісія апраўдала: у студзені яе затрымалі за распаўсюджванье газэты «Время» ў будынку дэпартамэнту «Ахова» МУС. Разбор справы цягнуўся два месяцы.

17 сакавіка Міністру прызначаў нелегітымым звяз ПБНФ, на якім вылучаўся кандыдатам у дэпутаты па Горадні **Сяргей Антусевіч**.

На кіраўніка берасцейскай аблас-

ной арганізацыі Свабоднага прафсаюзу **Валянціна Лазарэнка** 17 сакавіка склалі пратакол за арганізацыю несанкцыянаванага сходу прадпрымальнікаў на рынку. Суд прызначаны на 25 сакавіка.

Закрыты ўладамі **гарадзенскі гарадзкі форум** 17 сакавіка пачаў працаўцаць на новым адрасе (<http://forum.grodno.net/>), адміністратор у яго ранейшы — Аляксей Радс.

Шкoлы Глыбочыны атрымалі 18 сакавіка ліст за подпісам начальніка аддзела адукацыі райвыканкаму Р.Тарасевічу: настаўнікі павінны да 20 сакавіка паддышыцца на менш як на тры афіцыёны пэрыядычныя выданыні.

18 сакавіка **Анатолю Шумчанку** прад'яўлена афіцыйнае абвінавачанье ў парушэнні ч. 1 арт. 339 КК (хуліганства). Артыкул прадугледжвае пакаранье грамадзкімі работамі, ці штраф, ці арышт на тэрмін да 6 месяцяў, ці пазбаўленне волі на тэрмін да 2 гадоў.

Віцебскія дзяржаваўнае прадпрыемства «Аблінгагандаль» 18 сакавіка адмовілася браць на рэалізацыю нумары

часопісу «Arche», якія напярэдадні замаўлялі паводле запытаў з кнігарняй.

18 сакавіка ў Менску міліцыянты затрымалі аўтамабіль з некалькімі тычынкамі рэкламных буклетаў старшыні АГП **Анатолія Лябедзкага**, буклеты арыштавалі. Кіроўца машыны актыўвіст АГП **Ігар Шынкарык** правёў у аддзяленні 4 гадзіны.

Крымінальная справа на **Андрэя Клімава** за паклён і абраузу прэзыдэнта 18 сакавіка перададзена ў суд Першамайскага раёну Менску.

ПБНФ 18 сакавіка абскардзіла ў Вярховным судзе папярэджаныне Міністру, вынесенае за разъмляшчэнне юрыдычных адрасоў філіялаў у жылым фонде.

Гарадзенская міліцыя 20 сакавіка забараніла **святочнае рэлігійнае моладзевое шэсьце** ў гонар Пальмавай нядзелі: маладыя лідчане ішлі з разгорнутымі харугвамі да гарадзенскага Фарнага касцёла на святочную імшу. Міліцыянты спынілі пілігрымаў і папярэдзілі, што праход сяшчанікі па цэнтры гораду не санкцыянуваны ўладамі.

Кіроўцу часовага паверанага ў спраўах Польшчы ў Беларусі **Марку Буцкі** спрабавалі затрымаць міліцыянты 20 сакавіка — дыглімат прыехаў супрацькаць намесніку старшыні Саюзу пала-каў **Юзафа Пажэцкага**, які ў той дзень вышаў з пастарунку, адбыўшы 10 сутак.

З выбарчага участку №24 у Гарадзенскім дзяржуніверсітэце 20 сакавіка выдалі журнالісту **Юлію Касцяп**, праблемы пры выкананні журнالісткі абавязкаў узьніклі ў **Вольгі Класкоўскай** («Народная воля») і **Алена Андрэзвай** («Згоды»), якім заміналі працаўцаць на выбарчых участках.

Журнالістай польскага штотыднёвіка «Newsweek» **Міхала Кацэвіча** і **Адама Тухлінскага** і карэспандэнта тэлеканалу «PolSat» **Марціна Сымялоўскага** затрымалі для праверкі дакумэнтуюць сыцерлі ўсе запісы на відзе. З выбарчых участку выдалі дэпутату-назіральніку мясцовых саветаў — **Юрасія Губарэвіча**, **Уладзімера Малея**, **Алесія Міхалевіча**, **Алега Рамашкевіча**, **Алесія Чыгіра** і **Івана Шэгы**.

АШ

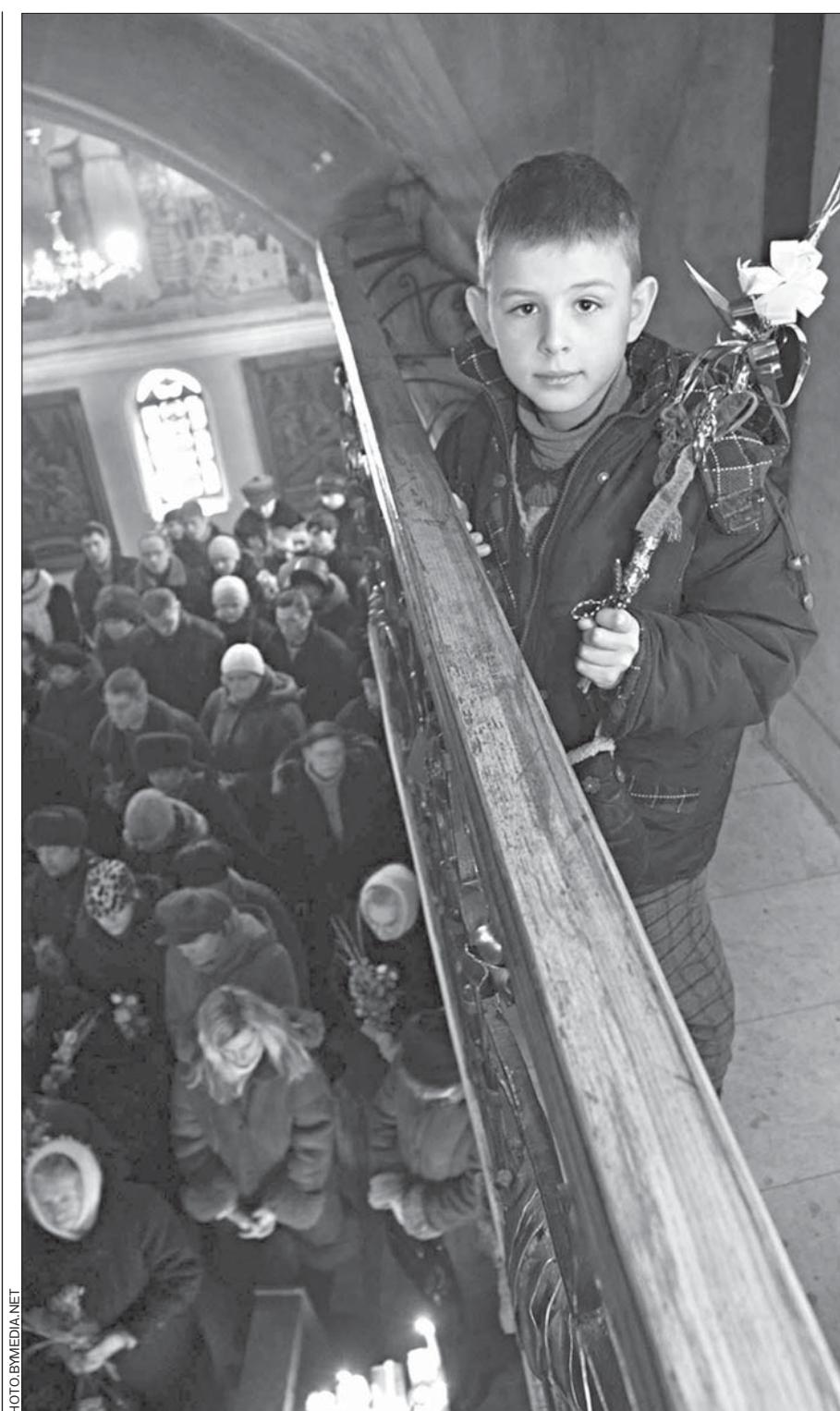
Усяславы апанавалі палацкі гарвыканкам

У гарвыканкаме адкрылася выстава макетаў помніка Усяславу Чарадзею. На абвешчаны ў лютым конкурсе адгукнулася багата скульптараў з Менску, Віцебску, Наваполацку. Чальцы аргамітту запрасілі палачан аддаць свой голос за найлепшы праект. Правядзенне апытання адбылося з дапамогай анкет, у якіх пазначаны нумары ўсіх скульптур. Запоўненыя анкеты трэба апускаць у адмысловую скрыню. Аргамітэт мяркуюць звязніцу і да экспертаў з Саюзу мастакаў, якія павінны ацаніць праекты з прафесійнага гледзішча. Затым аргамітэт зробіць выбар і назаве праект-пераможцу. Затым пачнецца збор грошай на ўсталяванне бронзавага Усяслава. Вопыт такіх акцый у палацкіх уладаў ужо ёсьць — пераважна за гроши мясцовых прадпрыемстваў і бізнес-структур летасць была адноўлена палацкай Святая-Пакроўскай царквой. Да сведчання людзі кажуць, што фаварытам конкурсу звязніца праца Алесі Шатэрніка (скульптар меў добрых кансультатаў — гісторыка і археоляга Сяргея Тарасава і пісьменніка Ўладзіміра Арлова). Шатэрнік выканаў свой макет помніка — князь на кані — яшчэ летасць (яго выява была надрукавана ў «НН» №5).

Канкурэнтамі Шатэрнікаму Усяславу, бадай, можна назваць праекты менскага скульптара Сяргея Бандарэнкі і віцебскага Івана Казака. У Казака таксама конная скульптура, але меч Усяслаў трymае лязом уверх (у Шатэрніка — уверх дзіржаньнем, якое ўтварае крыж), а сам князь у віцебскага скульптара болыш падобны да казачнага асілка Ільлі Мурамца. У Бандарэнкі Усяслаў сядзіць на кані са сцягам. Кажуць, што Бандарэнка — найлепшы беларускі скульптар, які ўвасабляе ў бронзе коней, але ж у гэтым выпадку помнік мяркуюцца ставіць легендарнаму палацкаму князю, а Шатэрнікаў Усяслаў значна лепшы за Бандарэнкаў.

У Палацку ўжо працуецца ляндсплафтныя архітэктары, якія шукаюць месца для бронзавага Усяслава. Плянуецца, што помнік славутому князю будзе паставіцца на Верхнім замку непадалёк ад Сафійскага сабора, амаль насупраць карпусуў былога езуіцкага калегіюму, якія сёлета зоймушы студэнты ПДУ. Але гэта рагштэнне яшчэ не канчатковое.

Васіль Кроква, Полацак

ВЕРБНАЯ НЯДЗЕЛЯ у менскім Чырвоным касцёле. За тыдзень — Вялікдзень.

СЪЦІСЛА

Бяз вольнага слова

140-тысячная Ворша засталася без незалежнай прэсы. Апошнім выданьнем, якое аўб'ектыўна, хоць і асьцярожна, адпостройвала палітычнае і сацыяльна-эканамічнае жыццё гораду і раёну, быў рэгіянальны выпуск віцебскай газеты «Телевестнік», што выходзіла меней за год — з чэрвеня да лютага. Цяпер выданьне зъмяшчае толькі праграму тэлеперадач ды забаўляльную інфармацыю. Але на аршанскім рынку друкаванай рэкламнай прадукцыі «Телевестнік» значна саступае прыватнаму «Телекому-экспресс», які апошнім часам зъмяшчае і матэрыйлы аўтамадзкім жыццем (праўда, выключна ў рэчышчы дзяржаўнай ідэалёгіі). Неаднаразовыя спробы мясцовых дэмакратычных арганізацый ды вольных журналістаў заснаваць новае выданьне застаюцца пакуль марнімі.

Намеснік новы, проблемы старыя

Архіяпіскап Віцебскі ды Аршанскі Дзімітры

прадставіў браціі аршанскага Свята-Богаяўленскага Күцеінскага манастыра новага намесніка Сергія Канстанціна. Адноўлены на пачатку 1990-х мужчынскі манастыр, у XVII ст. адзін з найбуйнейшых цэнтраў беларускага кірылічнага кнігадрукавання, так і на стаў сапраўдным асяродкам духоўнасці. Святыя-Граецкую царкву адрестаўрапіл тады за дзяржаўную сродкі. Астатнія, меркавалі, адновіты старыя новыя гаспадары. Але мураваны будынак кельляў пасыля пажару 1997 г., калі згарэў другі драўляны паверх, так і стаіць паўразбураным. Адзіна, што зрабіў, гэта пабудавалі лягасьць бэтонную агароджу вакол манастырскай тэрыторыі. Пра аднаўленне мураванай агародкі XVII ст., частка якой захавалася, гаворка не ідзе. Ни ладзіца і манаскае жыццё.

Архімандритам манастыра зъяўляецца сам уладыка, а намеснікі мяняюцца ледзь на штогод. Манахаў усяго паўдзясятка. Кельлі месціцца ў аднапавярховым будынку, дзе яшчэ жывуць у прыватнаванях кватэрах дзяўзе сям'і. У бліжэйшы час іх плянуюць адсяліць. Дарэчы,

некалі ў расейскай праваслаўнай царкве існавала традыцыя: калі мужчынскі манастыр занепадаў, яго «перараблялі» ў жаночы, пасыля чаго духоўнае і матэрыйльнае жыццё там хутка аднаўлялася. Гэта пацвярдждае прыклад аршанскага Святыя-Успенскага Күцеінскага жаночага манастыра. Імпарты ды настойлівасць 70-гадовай ігуменіні Антоніі трэба павучыцца, і на толькі манахам.

Яўген Жарнасек, Ворша

Віцебскія перамогі апазыцыі

Валер Шчукін дабіўся адмены трох папярэднікіяў, вынесеных яму адміністрацыйнай камісіяй Першамайскага раёну Віцебску за нібыта незаконны распаўсюд улётак напярэдадні парлямэнцкіх выбараў і рэферэндуму. Сп.Шчукін змог давесці, што пакаралі беспадстайна. Перамозе ў судзе ён надае асаблівую ўвагу, а досьвед распаўсюду ўлётак збіраеца выкарыстаць перад прэзыдэнцкімі выбарамі. Дабілася перамогі і

намесніца старшыні гарадзкай арганізацыі АГП Алена Залеская.

Адміністрацыйная камісія прызнала, што распаўсюджванне законным чынам выдадзеных газэт ды ўлётак не зъяўляецца правапарушэннем.

Міхал Чарвінскі, Віцебск

Няроўнага не давыбрали

Сталі вядомымі вынікамі давыбараў у Магілёўскім абласці па Крычаўскай сельскай акрузе. Перамагла старшыня райкаму аграррафсаюзу Раіса Сербянкова. Яна пібыта набрала 82%. Активіст АГП і рэдактар незарэгістраванага выдання «Вольны горад» Сяргей Няроўны нібы здолеў прыцягнуць 11% галасоў. Сам Няроўны адкідае магчымасць такой перамогі Сербянковай. Такія вывады ён грунтует на выніках галасавання, атрыманых ім на двух участках. На астатніх не ўдалося атрымаць пяцікай інфармацыі. Між тым усе незалежныя назіральнікі за выбарамі былі выдалены з участку.

Андрэй Пархоменка, Крычаў

Бульбаш — і гэта прыемна?!

РУСЛАН РАВЯКА

Газета «Рэспубліка» на сваіх старонках прапанавала на аблеркаванье ідэю паставіць помнік бульбе — «сымбалу надзеі і клопату кожнага чалавека, ратаўніцы нацыі. Вялізны камень, падобны да бульбы, пафарбаваць у адпаведны колер і ўсталяваць на пастамэнце. На ту «бульбіну» можна пачапіць металічнага каларадзкага жука, што караскаеца наверх,

— як сымбал варожых перашкод у будаваныні Святой Беларушчыны».

Клік на буду — ідэя цікавая. Я сам восеніню 2003 года ў артыкуле ў «НН» дзеяя сцёбу прапаноўваў паставіць помнік бульбе — «сымбалу надзеі і клопату кожнага чалавека, ратаўніцы нацыі. Вялізны камень, падобны да бульбы, пафарбаваць у адпаведны колер і ўсталяваць на пастамэнце. На ту «бульбіну» можна пачапіць металічнага каларадзкага жука, што караскаеца наверх,

— як сымбал варожых перашкод у будаваныні Святой Беларушчыны».

Сярод цяперашніх разнастайных думак у «Рэспубліцы» палохае адна тэнденцыя — стаўленне беларусаў да саміх сябе. «Мы яе парым, варым, смажым, дзяром на дранікі, калдуны, бабку — ці на тысячу страту ўсе можна згатаваць. Адным словам, як пра нас кажуць — бульбашы. Такой вось прыкметай сваёй нацыянальнай адметнасці ганарымся. Вось так і ўзыніка ідэя, якую мы выносім на суд чытачоў...» (рэдакцыя «Рэспублікі», 2005, №43). «Усім вядома, што мы — бульбашы, і на трэба ўспрымаць гэта як прыніжнине» (А.Ярмоленка, «Сябры»). «...Напрыклад, прыїжджае ми ў Россію, ва Украіну, усе гавораць: хадзем на канцэрт, бульбашы прыехалі. І гэта прыемна. Беларусы — бульбяная краіна» (У.Радзівілаў, заслужаны артыст, парадыст). «Немцы — цывілізацыя піва, украінцы — сала, расейцы — гарэлкі. А мы, беларусы, — цывілізацыя бульбі, і невыпадковая нас называюць бульбашамі. На гэту мянушку на трэба крываціцца, бо толькі самастойная, моцная нацыя мае другую, неафіцыйную назуву...» (Л.Дранько-Майсюк).

Так, кожная нацыя мае сваю мянушку, але іх даюць нам суседзі. Ні адзін італьянец не назаве сябе з гонарам «макароннікам», літоўец — «лабусам», паляк — «пшэкам», украінец — «хахлом». Самастойная і моцная нацыя расейцаў мае таксама колькі назваў, але іх чулы вы, каб хаця ў адзін расейскі дзеяч культуры ці палітык гаварыў сабе так: «Ня трэба крываціцца, што нас называюць кацапамі. Мы ж самастойная і моцная нацыя і павінны ганарыцца неафіцыйнымі назвамі». Якая цэнтральная расейская газета надрукуе такое?

А.Чумакоў (прэс-цэнтар Віцебскага рэвіュー) падкресліў: «...Ведаю, што і ўсе мае калегі такія самыя бульбашы і дапамагаюць дзяржаве ў ахове нашага нацыянальнага скарбу...» А.Дашкевіч (генэральны дырэктар УП «Белкрухмалпрадукт»): «Між іншым, у Тамбове мясцовыя жыхары таксама правялі падобную кампанію і разам з гарадзкімі ўладамі паставілі-такі помнік ваўку. Што, мы, бульбашы, горшыя?

Пужае тое, што бульбашамі лічаць сябе прадстаўнікі інтэлігэнцыі й эліты краіны, асобы, што займаюць адказныя пасады і прэзэнтуюць Беларусь за мяжою. Ніводзін прости беларус, які мае хоць крываху гонару, не назаве сябе сам «бульбашом». Мянушка прыніжкае на толькі гонар нацыя, але і асобы. Гэта адчуваюць паспалітая людзі. «Ну што, бульбаш, — хадзем чурак біць!» — такія звароты даводзіліся чуць у савецкім войску. Адтуль, відаць, тыя мянушки і распаўсюдзіліся.

Згадаўца гэта цяпер і па-дзіцячаму гэтаму радавацца могуць толькі асобы, у якіх «Масква ў галаве», як сціпявалі некалі Кася Камоцкая.

Шкада, што рэдакцыя «Рэспублікі» не друкне лістоў абурэння гэтай мянушкай. Ці, можа, сапраўды ніяма ў нашых людзей гонару і годнасці? А вядомых людзей Беларусі, якіх такая мянушка на крываціцца і не абрахвае, прапаную ўзнагародзіцца тытулам «Ганаровы бульбаш краіны».

Музыка для абраных

Клясцічную музыку ў Беларусі цяжка аднесці да шоў-бізнесу. У нас гэта музыка для выбраных, на Захадзе — для выбраных і багатых (бліты на канцэрт там каштуюць 30—40 ёура).

Малады піяніст Віталь Стакіевіч дае сольны канцэрт 27 сакавіка ў Малой залі Беларускай дзяржаўнай філармоніі. Дзеля канцэртаў у Беларусі Віталь прыехаў з Амстэрдаму, дзе вучыцца ў аспірантуры Амстэрдамскай кансерваторыі.

Кажа, паступіў бязь цяжкасцяй. Беларускі музыка, які тройчы атрымаў на радзіме прэзыдэнцкую прэмію, выявіў свой талент і за мяжой. Даваў канцэрты ў Амстэрдаме і Антверпене, паўдзельнічаў нават у стварэнні бэльгійскай рок-опэры для дзяцей «Сінекны чалавек», дзе сыграў фартэпіянную партню.

У Менску ён прадставіць праграму, у якую ўваходзяць клясцічныя творы Шапэна, Скрбіна. «Гэта невялічкая, але досьць разнастайная праграма — вытанчаная і арыстакратычная па сваім духу», — гаворыць музыкант і запрашае ўсіх цікавых на канцэрт.

СБ

Распродажа старога «ARCHE»:

ARCHE 8 (13) 2000 (Скарэна) 1 тыс.
ARCHE 9 (14) 2000 (Мэдыцина) 2 тыс.
ARCHE 3 (17) 2001 (Скарэна) 1 тыс.
ARCHE 5 (19) 2001 (Украінскі) 2 тыс.
ARCHE 1 (21) 2002 (Для ўсіх) 2 тыс.
ARCHE 2 (22) 2002 (Нашы дэкті) 2 тыс.
ARCHE 3 (26) 2003 (Pax Americana) 2 тыс.
ARCHE 6 (29) 2003 (Эўропа на ўсход ад Эўропы) 2 тыс.
ARCHE 1 (30) 2004 2 тыс.
ARCHE 2 (31) 2004 2 тыс.
ARCHE 4 (33) 2004 3 тыс.

Уесь камплект можна набыць усяго за 15 тыс.
Прапанова дзейнічае да 30 красавіка!
Тэлефон (029) 643-57-33, e-mail exlibris@tut.by, паштовы адрес: Менск, 220050, п/с 333.

Слова ад «Дзеяслова»

На наш часопіс на 2005 год можна падпісацца ў любым паштовым аддзяленні Беларусі.
Наш індэкс — 74813 (для індывідуальных падпісчыкаў),
— 748132 (для ведамаснай падпіскі).

Бэстсэлеры зімы

Каб вызначыць найпапулярнейшыя кнігі зімы, «НН» звязрнулася да кнігароў. У спіс бэстсэлеру трапілі выданы, якія атрымалі ў нашым аптычны туыт «кніг году», — «Рэчыцае Палесьсе» і «Краіна Беларусь». Супрацоўнік «Акадэмкніга» ў ліку найбольш запатрабаваных назвалі кнігі Алеся Краўцэвіча ды Аляксандра Гужалоўскага. Кнігі прадаюцца ня так хутка, як часопісы ці газэты, таму ў спіс бэстсэлеру ўвайшлі ў выданы мініхудых гадоў.

Кнігі па гісторыі фальклорыстыцы па-ранейшаму займаюць лідэрскія пазыцыі. А вось маслацкай літаратуры амаль і не відаць. Яе месца займаюць навукова-папулярныя выданы на-кшталт кніг Алеся Наварыча й Аркадзя Скуратовіча, выдадзеных у сэрыі «Зямля мая».

Адам Воршыч

Кнігарня «Акадэмкніга»
Лукашэвіч А., Аляксееў А. Спадчына Беларусі. — Менск: Менская фабрыка каляровага друку, 2004.

Арлоў Уладзімер, Герасімовіч Зыміцер. Краіна Беларусь. — Менск: Салвія, 2003.
Краўцэвіч Алеся. Ствараныне Вялікага Княства Літоўскага. — Жэшув, 2000.
Смолянчук Алеся. Паміж краёвасцю і нацыянальной ідзяй: Польскі рух на беларускіх і літоўскіх землях. 1864 — люты 1917 г. — Санкт-Пецярбург: Неўскі прасьцяз, 2004.
Гісторыя Беларусі ў кантэксьце эўрапейскай цывілізацыі. Дапаможнік / Пад рэд. Л.Лойкі. — Менск: РІВШ, 2005.
Вэксэльер Пол. Гістарычна-фанаўле́гія беларускіх мовы. — Менск: Логвінаў, 2004.
Выхата Валянціна. Беларуска-расейскі слоўнік: Міжмоўныя амонімы, паронімы і полісемія. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2004.
Гужалоўскі Аляксандар. Музей Беларусі. 1941—1991. — Менск, 2004.
Воспомінанія о гораде. История Минска в фотографіях из коллекціі Васілія Каледы. — Минск: Четыре четверты, 2004.
Лозка Алеся. Беларускі народны каляндар. — Менск: Польмія, 2002.

«Кнігарня пісьменьніка»

Катовіч Аксана, Крук Янка. Зімовыя сівяты. — Менск: Мастацкая літаратура, 2004.
Пяткевіч Часлаў. Рэчыцае Палесьсе. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2004.
Радзівіл Францішка Ўршуля. Выбраныя творы. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2003.
Наварыч Алеся. Зівяры: Сустрочы з прыродай. — Менск: Мастацкая літаратура, 2004.
Скуратовіч Аркадзь. Расльіны: Зялёнае падарожжа. — Менск: Мастацкая літаратура, 2004.
Васючэнка Пяцро. Жылі-былі паны Кубліцкі ды Заблоцкі. — Менск: Мастацкая літаратура, 2003.
Булгак Ян. Край дзіцячых гадоў. — Менск: Беларусь, 2004.

Андрэй Бандарэнка, незалежны распавядальнік (Гомель)

Ельскі Аляксандар. Выбранае. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2004.
Надсан Аляксандар. Бікуп Чэслаў Сіповіч. — Менск: Тэхналёгія, 2004.
Чаропка Вітаўт. Уладары Вялікага Княства. — Менск: Беларусь, 2002.
Арлоў Уладзімер. Каханак яе вялікасці. — Менск: Логвінаў, 2004.
Арлоў Уладзімер. Ордэн Белай мышы. — Менск: Мастацкая літаратура, 2003.
Беларускі міталёгія. — Менск: Беларусь, 2004.

Станкевіч Ян. Гістарычныя творы. — Менск: Энцыклапедыкс, 2003.
Арсеніевна Наталья. Выбраныя творы. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2002.
Чарніускі Міхась. Дзесяць бітваў. — Менск: Наша будучыня, 2004.
Шыбека Захар. Нарыс гісторыі Беларусі: 1795—2002. — Менск: Тэхналёгія, 2004.

Алеся Яўдаха, незалежны распавядальнік (Менск)

Шыбека Захар. Нарыс гісторыі Беларусі: 1795—2002. — Менск: Энцыклапедыкс, 2004.
Луцкевіч Антон. Да гісторыі беларускага руху. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2003.
Палітальгія. — Менск: Энцыклапедыкс, 2002.
Біблія (у перакладзе Васілія Сёмухі). — Менск, 2002.
Чарніускі Міхась. Дзесяць бітваў. — Менск: Наша будучыня, 2004.
Дзэялоў. — №12.
Надсан Аляксандар. Бікуп Чэслаў Сіповіч. — Менск: Тэхналёгія, 2004.
Арлоў Уладзімер. Каханак яе вялікасці. — Менск: Логвінаў, 2004.
Арлоў Уладзімер, Сагановіч Генадзь. 10 вякоў беларускай гісторыі. — Менск: Наша будучыня, 2003.
Сокалаў-Воюш Сяргжук. Крывавы памол. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2004.

ДЫСКАГРАФІЯ

30 сакавіка
а 18-й у галерэі
сталічнай
бібліятэкі №18
(Каліноўская, 55)
— адкрыцьцё
выставы жывапісу
**Аляксей
Марацкіна
«Mara».**

Уваход вольны.
Праезд трап. №2,
29, 61, аўт. №13,
37, 80 да прыпынку
«Кінатэатар «Вільня».

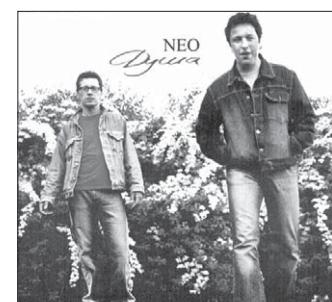
«БЕЛАРУСКАЯ ДЖАКОНДА». НОВАЯ КАРЦІНА
АЛЕСЯ МАРАЦКІНА, ЯКАЯ БУДЗЕ ЭКСПЛАНАВАЦІЯ
НА ВЫСТАВЕ.

Душа

Сынгл гэты — з даволі забытальным, складаным лёсам. Апошнім часам пра гурт, які гады троі таму актыўна гучай па радыё, падзабыл. Тому выданыне «Душы» трэба ўспрымаць як своеасаблівы напамін, што «Нэа» існуе і напрэдена на вяртаныне да актыўнай дзеянасці. Шчыра б гэтага хацелася. Бондарэнка Вадзіма Касалапава — Андrellя Маркуца здольны ствараць сапраўды выразныя, запамінальныя і ў той жа час — анік не «хімічна-камп'ютарныя» песні. Як хоць бы тая ж «Душа», якую можна лічыць найлепшай у даробку групы.

Сынгл змяншчае песню «Гномы», два рэміксы загалоўнай песні, мінусоўку «Душы», каб кожны ахвочы мог прымеरыць на сабе пакручастыя творчы лёс беларускага музыканта, і ў якіх ахвочы бінусу — клясыку савецкай песні «Любімі горад» (дарэчы, правілы добра тону вымагаюць згадваць аўтараў). Адметнасць вэрсіі ў тым, што «Нэа» зылётку, вельмі апчадна афарбавалі клясыку рytмікай рэгі, і песня загучала съвежанькай і сучасна. Што даводзіць сапраўднае — не старое, асабліва

«Душа». Група «Нэа». (р.)
Маркуц—Касалапаў,
2003—2004

калі паставіцца да клясыкі з павагай і душой. Творчы патэнцыял «Нэа» не падлягае сумненню, хоць чым далей, тым больш на тым самым стылём полі, на якім працуе «Нэа», зьяўляецца калектыў часам зь неабыкім амбіцыямі. Застаецца толькі спадзявацца, што часы творчых выпрабаванняў у гэтых музыкантаў засталіся ззаду, а новы альбом, актыўнае вяртанне на сцёну не прымусяць сябе ча-каць.

І яшчэ цікавостка: на выданыне гэтага дыску музыкі пазычылі гроўпы, звычайнай для Беларусі на склад разышоўся хутка, пазыка вярнулася, і «Нэа» нешта нават зарабіў.

Задушэўны СЛУХАЧ

Краіна, дзе лёгка дыхаць

Украіна падобная да дзяўчыны, якую ледзь ня выдалі замуж за нялюбага. Адбілася. Калі раней перад ёй стаяла праблема «быць ці ня быць», дык цяпер — як дзетак гадаваць. Цяжкая, вядома, задача, але шчасльвай яна быць не замінае. Рэпартаж Алексія Кудрыцкага.

Здавалася, рэвалюцыя ніколі не скончыцца. Але ж цяпер па Майдане Незалежнасці езьдзяць машыны, а Храшчацік — звычайны праспект. Кіеўцы, што часта бываюць у цэнтры гораду, кажуць, што ім бракуе паходу дыму ад дроваў, якія палаі ў паліевых кухнях. Цяпер водар вуголья замянілі выхлапы легкавікоў. Дзенідзе вісіць съязжкі ды відаць графіці, але цэнтар гораду ўжо збольшага адмыты і пачышчаны. Ідзе спрэчка наконт таго, ці варта съціраць «насьценны летапіс рэвалюцыі», які ўкрывае калёны Галоўпаштамту.

Ля Майдану, на Майдане і на ват пад Майданам, у падземным пераходзе, — гандлёвяя развалы з аранжавай сымболікай, шалікамі, кубачкамі, асадкамі, кампакт-дышкамі з рэвалюцыйнымі гітамі. Ёсьць нават крамка з гучнай шыльдай «Музэй Аранжавай рэвалюцыі».

— Колькі Юшчанка каштую?

— Пяць грыўнаў, — адказвае гандляр, зьдзымухваючы сынег з партрэта прэзыдэнта, накрытага плястыкам. — Во яшчэ Юля ёсьць! Бярыще, калі ласка.

Палітычны турызм

Кіеў раптоўна зрабіўся мадным горадам. Хаваючы насы ў шалікі ды хутаючыся ў палітоны, па вуліцах сноўданоць замежнікі. Яны не турысты, яны не фатаграфы.

фуюцца ля помнікаў — ім проста цікава крэху пажыць у гэтым горадзе. У кавярні «Барабан» на Праразной вуліцы — збольшага англомоўная тусоўка, асноўныя наведвальнікі — журналісты. Вольных месцоў няма. Сілавалосы музыка перабірае пальцамі па струнах электрагітары, афіцыянты разносяць на сподачках гамбургеры.

Партугалец Рыкарду, як заўжды, сядзіц у клубе «44» (там, дзе надоечы грава «Крамбамбуля»). Мяццовыя жартам кажуць, што ў «44» прыходзяць тыя, хто ня ўлез у «Барабан». Рыкарду вучыўся на стаматоляга, але цяпер вырашыў падацца ў дыпліматыю. У Кіеве яго трymае вучоба ва ўніверсітэце, моўная практика ды ўкраінскія дзяўчата. У гэты вечар дзяўчата патрапіліся беларускія, але Рыкарду ня скардзіцца і думае пра Менск — стала атабарваша ва ўкраінскай сталіцы ён не зьбираеца. Самі ж беларускія, што гамоняць з Рыкарду, застаща ў Кіеве зусім ня супраць — сяброўка, якая так зрабіла, выклікае ў іх захапленне. Эміграцыя на поўдзень — гэта модна.

Прычыгвае Кіеў і гасцей іншага кшталту. Па горадзе чародкамі ходзіць моладзь з ганарлівай павязанымі хусыцінкамі «Поры» на руках. Прыметна: яны не са сталіцы. Прыехалі паблукнуць па мясыцінах баявой славы.

Убачыць Юшчанку

Раніца. Гастроном «Сузор’е» на вуліцы Пушкінскай. У кутку кавярні за плястыкавым столікам сядзіць чалавек са шклянкай распушчальнай кавы. Ён слухае свайго знаёмага, які энэргічна пераконвае: «Во Януковіч абяцаў паднімць пэнсіі. А што з таго, каб і паднімць? Хто вуліцы прыбіраць будзе — пэнсіянеры?» Дворнікам трэба павысіць заробкі, лічыць ён, і завяршае гутарку высновай: «Трэба сказаць пра гэтую Юшчанку!»

Гэтыя слова варта разумець цалкам літаралына. Калі жадаеце перакінуща словам з прэзыдэнтам — едзьце ў Кіеў. Па дарозе на працу ды з працы Юшчанка ці ня штодзённа падыходзіць да людзей, што стаяць пікетам ля яго сакратарыяту, жадаючы расказаць яму пра свае беды-крыўды. Найчасцей пікетоўшчыкі патрабуюць адстаўкі мяццовых чыноўнікаў, якія засталіся новай уладзе ў спадчыну ад кучмаўскіх часоў. Людзі баяцца перадаваць паперы нават блізкім да прэзыдэнта людзям — «толькі Юшчанку ў рукі». Прэзыдэнт гутарыць зь людзьмі, абяцае дапамагчы. Бывае, праўда, і абураецца: «Хлопцы, не сипяшайтесь! Дайце крэху папрацаваць!»

Гэтым разам ля адміністрацыі — чалавек трыста пад аранжавымі съязгамі. Крэху наводзіць пікетуючу паўсотні чалавек пад бела-блакітнымі съязгамі, але, пастаяншы так з гадзіну, згортваючы харгувы ды разыходзяцца, пакідаўшы свае папяроўня плякаты. «Мама, ты што робіш?» — хапаеца за галаву дзяўчына-падлетак. А тая ўжо згрэбла падраныя лёзунгі «януковичаўцяў» у купу ды пstryкае запальнічкай. «Скажыце, а тут можна вогнішча зладзіць?» — пытаеца яна ў міліцыянта-ахоўніка. «Не, лепей вунь туды да сметніцы аднясіце», — спакойна райць ён.

Здаля даносяцца гукі гармоніка ды бубнаў — у госьці да прэзыдэнта Юшчанкі ідзе вясельле. Тры міліцыянты падыходзяць бліжэй, каб спытацца, што адбываецца. «Калі ласка, пусьціце!

даль пікетуючу паўсотні чалавек пад бела-блакітнымі съязгамі, але, пастаяншы так з гадзіну, згортваючы харгувы ды разыходзяцца, пакідаўшы свае папяроўня плякаты. «Мама, ты што робіш?» — хапаеца за галаву дзяўчына-падлетак. А тая ўжо згрэбла падраныя лёзунгі «януковичаўцяў» у купу ды пstryкае запальнічкай. «Скажыце, а тут можна вогнішча зладзіць?» — пытаеца яна ў міліцыянта-ахоўніка. «Не, лепей вунь туды да сметніцы аднясіце», — спакойна райць ён.

Мы аб гэтым так марылі! — упрошвае ахоўнік жаніх. Міліцыянты махаюць рукой, і маладыя з казацкім аркестрыкам ідуць ажно да параднага ўваходу ў рэзыдэнцыю. Сфатографаваўшыся пад шыльдай, яны, шчасльвия, кроначаць далей.

Увечары людзі з пікету разыходзяцца, абліякоўваюць апошнія кадравыя перастаноўкі. Радуюцца, калі прэзыдэнт выконвае іх патрабаваньні. Нехта з гонарам на голасе тэлефонуе дахаты: «Так, быў Прэзыдэнт, падыходзіў да нас, размаўляў. Казаў, што з усім разъярэцца, — так і зрабіў». У Беларусі слова «прэзыдэнт» хацелі прымусіць пісаць зь вялікай літары. Украінцы навучыліся гэта слова зь вялікай літары вымаўляць.

Марцін Баброўскі: «Кашубскі лёс

Паводле новага Закону аб нацыянальных ды этнічных меншасцях і рэгіональных мовах Польшча афіцыйна признала існаванье кашубской мовы. Хоць мова кашубаў была ўведзена ў школы программы з 1991 г., яе юрыдычны статус заставаўся навызначаным. Прызнанье існаванья кашубской мовы — значная перамога кашубскага руху, што ажывіўся пасля падзеньня ПНР. Мяццовыя нацыяналісты — гэта «прастуятыя» маладыя людзі, што цікавяцца найноўшымі тэхналёгіямі, бізнесам і нацыянальным адраджэннем, пазбягаюць адказваць па-польску, у замежных контактах аддаючы перавагу выкшталцонай нямецкай мове. Карэспандэнт «НН» пагутарыў з Марцінам Баброўскім, актывістам кашубскага адраджэння.

«НН»: Колькі кашубаў размаўляюць сёня на сваёй мове?

Марцін Баброўскі: На кашубскай мове, што належыць да заходнеславянскіх моў, размаўляюць у раёнах на захад і на поўнач ад Гданьску, гэта значыць на поўначы Польшчы. У цэнтральных раёнах Кашубіі кашубы складаюць да 100% насељніцтва. Кашубы жывуць і ў вялікіх градах — у Гдыні (каля 15%) і Гданьску (каля 5%). Усяго ж налічваецца блізу 400 тыс. кашубаў, зь іх пад 150 тыс. рэгулярна карыстаюцца роднай мовай. Апроч таго, вялікія кашубскія грамады ёсьць у Нямеччыне, Канадзе і ЗША.

«НН»: Ці існуе адзінай літаратурная кашубская мова і як яна ўзыніла?

МБ: Першыя пісмовыя помнікі кашубской мовы — гэта біблійныя тэксты XVI ст., але сьвядома кашубы сталі разъвіваць мову ў XIX ст. Важную ролю ў тым адыг-

рывалі творы Фларыяна Цайновы (1817—1881), які пачаў усталёўваць стандарты літаратурнай мовы. Праўда, канчаткова гэта ўдалося зрабіць толькі ў XX ст., асабліва пасля 1989 г.

«НН»: Кашубская мова стала школьнім прадметам?

МБ: Летася прадмет «кашубская мова» вывучалі 4744 вучні ў 78 школах. У 1998/99 навучальным годзе было толькі дзесяць школ і 796 вучняў. Сталі выкладаць кашубскую мову нават на паслядышлённым узроўні ва ўніверсітэце Гданьску.

«НН»: Наколькі кашубская мова пашлюрна сярод моладзі?

МБ: Апроч школ, кашубчына шырока распаўсюдзілася ў Інтэрнэце. Ёсьць два рок-гурты, якія сіпяваюць па-кашубску. Усё гэта зрабіла ўнёсак, і сёня мы можам упэўнена казаць, што кашубская мова ўспрымаецца маладымі як нешта сваё і су-

часнае.

Праўда, кашубскую мову выкладаюць толькі тады, калі знайдзецца сама меней 20 вучняў, якія захочуць яе вывучаць, і прадмет пакуль добрахвотны. А які школьнік сам захоча вывучаць лішні прадмет у школе? Такіх набярэцца небага!

Таму важная пазыцыя школ і бацькоў.

Аднак кашубская мова ўраўнаваная ў правах з іншымі прадметамі, і адзнака па ёй уваходзіць у сярэдні бал атэстату. Кашубская мова карыстаецца ўсё большай папулярнасцю. Спадзяюся, што ў будучыні кашубская мова стане абавязковым прадметам ва ўсіх школах, у тым ліку для вучняў-палякаў і прадстаўнікоў іншых нацыянальнасцяў, што жывуць у Кашубії.

«НН»: Наколькі вялікі аўтаматизацыйны літаратурны?

Марцін Баброўскі —

актывіст кашубскага адраджэння, палітоляг,

выдавец часопісу «Cassubia Slavica» (www.cassubia-slavica.com), міжнароднага альманаху кашубскага даследаваньня.

Ніякі дыктатар помнікаў не заслугоўвае

У ноч на 17 сакавіка ў Мадрыдзе дэмантувалі апошні помнік Франка. Падвядзеная рыса пад аўтарытартым мінульым Гішпаніі.

Францыска Франка Баамондэ (1892—1975) разам з Лёркам, Далі, Унамуна, Артэга-і-Гасэтам адносяць да «пакалення 1898 году». У гэты год пачалася вайна з ЗША, у выніку якой Гішпанія страціла Кубу й Філіпіны. Разарвалася сувязь з залатой парой Гішпаніі. На пытаньне «Што рабіць?» прадстаўнікі пакалення 1898-га адказвалі пазнаму. Адны заклікалі зруйнаваць усё, што засталося ад старой Гішпаніі, другія — наадварот, адрадзіць яе. Сутыненчынам пазыцый стала грамадзянская вайна 1936 г.

З усяго съвету за Пірэнэі ехалі ахвотнікі, у тым ліку і беларусы. На баку чырвонаў змагаліся Мікалай Дворнікай — партыйны інструктар Прыватнага і Танка, а таксама Язэп Грыгулевіч, экс-сакратар камсамолу Літвы і Заходній Беларусі, у будучыні ўдзельнік замаху на Троцкага і Ціта і гісторык інквізыцыі. На баку белых знаходзіўся Булак-Балаховіч.

Абвода бакі не былі маналітныя. Але чырвонаў ня мелі прызнанага лідэра, а белых мелі — генэрала Франка.

Як і шмат хто з носьбітай імперскай ідэі, Франка не належалі да тытульнай нацыі. Яго сям'я паходзіла з Галісіі і мела габрэйскія карані. Акрамя таго, прадстаўнікі роду Франка былі традыцыйна звязаны з

морам і войскам. Страна заморскіх уладанняў перажывала тут балоччу. Францыска вырашае прысьвяціць сябе адраджэнню вайсковай славы Гішпаніі і накіроўваеца на службу ў Мароку.

Аўтарытэт сярод салдат і здольнасці (нават праціўнікі) казалі, што генэрал — найлепшы палітык у Гішпаніі) урэшце прывялі яго да перамогі.

Як вядома, «увесь народ не бывае «за» ці «супраць» каго-небудзі» (Жазэ Сарамага). Але несумненна, гішпанцы ніколі не забудуць Лёркі, якога паважалі белых і чырвонаў і чыю съмерць каўдыльё назваў адным з фактаў, якія «заўжды маюць месца на вайне». Доўга будзе жыць у памяці іспанскія скапнасці свяякоў дыктатара, якія карысталіся сваім становіщам на ўсю моц. Каталёнцы і баскі ніколі не даруюць забароны сваім моў. Дзеянісць ЭТА можна лічыць прамым працягам грамадзянскай вайны.

Увогуле, Франка не спрыяў замірэнню гішпанцаў. Замірэнне ён разумеў толькі як прызнаныне апазыцыі «віны».

Чаму тады Франка пратрымаўся гэтац доўга? Несупадзенне германскіх і гішпанскіх інтэрэсаў у Афрыцы стрымала яго ад безумоўнае падтрымкі нацыятаў у Другой сусветнай вайне. Ён пайшоў на

REUTERS

мадэрнізацыю эканомікі. Нарэшце, ён прызнаў незалежнасць калёній — гішпанскага Марока, Заходнія Сахары, Экватарыяльнай Гвінэі.

Самае ж галоўнае — Франка разумеў часовасць свайго рэжыму, што таксама выгадна адрознівае яго ад шмат каго з «калег». Таму пераемнікам ён назначыў не свайго функцыя-

нэра, а сёньняшняга карала — Хуана Карляса.

Разлік аказаўся правільны: кароль утрымаў гішпанцаў ад новай грамадзянскай вайны, у чым была і заслуга Франка. Але — ніякі дыктатар помнікаў не заслугоўвае. Такі вэрдыкт наступнага пакалення.

Вацлаў Шаблінскі

Малдаўскія парадоксы

На выбарах у Малдове камуністы зноў склалі большасць у парламэнце, і, адпаведна, яны ж перавыбраюць прэзыдэнтам Вароніна. Масква не хавае раздражненія. Там лічаць, што малдаўскія камуністы на чале з Вароніным іх падманулі. Нягледзячы на спрыяльныя Рэсеі, Малдова абрава курс на інтэграцыю з Эўропай.

Наши сувязі з Малдовай вельмі трывалыя. Засталіся традыцыйныя культурныя і чалавечыя контакты з часоў СССР. Большаясць беларусаў і цяпер добра ведае малдаўскіх «зорак» эстрады і кіно, смак малдаўскіх вінаў і фруктаў. Я лічу, для беларусаў Малдова сёньня бліжэйшая за Латвию.

Таму дзіўным выглядае малалікасць у нашых мас-мэдія (незалежна ад формы ўласнасці) інфармацыі пра нядзяўную парламэнцкія выбары. Для Беларусі досьвед тых выбараў незразумелы. Няясна, чаму тамтэйшыя ўлады не пусцілі беларускіх пазіральникаў. Сёньня беларускія дзяржаўныя і недзяржаўныя СМІ назывчай асцярожна каментуюць падзеі ў Малдове. Адзінай крыніцай інфармацыі для нас застаецца маскоўскія тэлеканалы. А там малдаўская тэматыка падаецца тэндэнцыйна, выключна з расейскіх шавіністичных пазыцыяў, што не супадае з меркаваннем афіцыйнага Менску.

Урад, здаецца, па-ранейшаму гатовы сябраваць з Малдоваю, як і з Украінай. Што стварыла б новую гепалітычную мадэль у рэгіёне. Але вакол палітычных працэсаў у Малдове ў дзяржаўных СМІ створаны інфармацыйны вакуўм.

Летась тавараамен паміж Беларусью і Малдовай склаў 142 млн даляраў і ўзрос у параўнанні з 2003 г. на 36,5%. Экспарт павялічыўся на 31,5% — да 73,5 млн даляраў. Станоўчае сальда для Беларусі — 5 млн даляраў. Немалыя лічбы. Менску знайсці альтэрнатыву гэтым сувязям няма дзе.

Калі падзеі ва Украіне кансалідавалі ўкраінскую нацыю, у Малдове гэтага не адбылося. Там застаюцца старыя праблемы сэпартызму і нацыянальной самаідэнтыфікацыі малдаван. Сытуацыя ёсё яшчэ нязўная і небяспечная. А таму рэжым Лукашэнкі часам можа звяртаць на гэта ўвагу беларускага грамадзтва, падкрэсліваючы пасяляховасць унутранай палітыкі ў Беларусі.

І ёсё ж «адпадзеніне» ад Москвы Грузіі, Украіны, а цяпер і Малдовы — найбольш блізкіх да расейцаў культурна, рэлігійна і мэнтальна народаў — красамоўна съведчыць: «Вялікай Рэсеі» больш ня будзе ніколі. На беларусаў гэта робіць вялікае эмацыйнае ўражанне. Таму, падымаючы цяпер келіх малдаўскага віна, будзе надчым задуманца.

Гары Куманецкі

Валянцін Акудovic, філэзаф і культуроляг, які шмат разоў быўаў у Малдове, кажа:

— Сярэдні беларус мой не разабраўся ў пэрспэктывах малдаўскай палітыкі, але атрымаў ясны знак — Рэсеі выракаюцца ўсе.

Я ў чарговы раз змушаны пераглядаць свае погляды. Бы калі летась я пісаў, што Лукашэнка ня зменіцца ніколі, то цяпер ужо сумняюся. Досьвед камуністай Малдовы съведчыць, што дзеля самазахавання ўлада гатовая на ёсё, наўрат на радыкальную змену ўласных палітычных прынцыпаў. Цяпер малдаўскія камуністы — у авангардзе капіталізацыі й вастэрнізацыі. Апазыцыя, што трымалася гэтых ідэй, засталася ў апазыцыі. Гэта маргіналізуе апазыцыю, што складаецца з паўузіна палітычных рухаў і партый. Ведаючы непрадказальны характар Лукашэнкі яго патаялічную прагу ўлады, цалкам магу дапусціць, што ён скарыстаецца ў малдаўскім досьведам. Але там прэзыдэнт выбірае парламент. І пытаньне пра працяг паўнамоцтва Вароніна ці якога іншага малдаўскага лідэра наставіцца так, як яно стаіць у Беларусі. Разам з тым наўдзяваючы тэндэнцыю: ўлада, нават самая кансерватыўная, можа трансфармавацца, каб выжыць.

у кашубскіх руках»

даткі ёсць нават у міжрэгіянальных газетах. З 1963 г. выдаецца найбуйнейшы Кашубскі чытальнік часопіс «Pomerania», а з 1999 г. — газета «Odroda», навуковы часопіс «Acta Cassubiana». Ёсць радыё- і тэлеперадачы па-кашубску, праўда, пакуль яны абмежоўваліся адной праграмай на тыдзень. Наўной сталася палітыка «Radio Kaszëbë», якое існуе ўжо колькі месяцаў і частку свайго этэрнага часу вялічае па-кашубску.

«НН»: Гэтыя выданні і СМІ сапраўды папулярныя?

МБ: Яны вельмі ахвотна чытаюцца, слухаюцца людзьмі! Але ёсць іншая праблема, з якой сутыкаюцца ўсе меншасці і

мовы з невялікай колькасцю носібітаў: у нас робіцца запамат малых праектаў, замест таго каб заснаваць некалькі большых СМІ. Но толькі шматтысцячна кашубская мовы юная газета і папулярная радыёстанцыя здольныя паўплываць на грамадзкую думку і адначасова паспрыяць большаму пашырэнню і прызнанню кашубскай мовы.

«НН»: Як кашубы ўспрымаюць саміх сябе і сваю мову?

МБ: Самасвядомасць кашубаў — вельмі складанае пытанье. Гэта паказаў і апошні перапіс насельніцтва 2002 году, у выніку якога разгэрэлася спрэчка наконт таго, зьяўляюцца кашубы палякамі ці асобным народам. Прыкладна 10% тых, хто называе кашубскую сваёй роднай мовай, заяўлі адначасова аб сваій кашубскай нацыянальнасці. Гэта няшмат, аднак калі згадаць пра камуністычную палітыку ў дачыненіі да нацменшасці ў 1945—1989 г., дык можна казаць пра пэўны посыпех тых, хто самаазначае сябе як кашубская нація. «Kaszëbsczi jazék» жа заўжды ўспрымаўся кашубамі як асобная мова. Кожны, хто размаўляе па-кашубску, ведае, наколькі вялікая розніца ў параўнанні з польскай мовай.

«НН»: Ці харэтачная для кашубаў пейкай рэлігійная адметнасць?

МБ: Кашубы ўсе зьяўляюцца рымска-

толікамі. Праўда, кожуць, што яны вылучаюцца асаблівай набожнасцю.

«НН»: Як вы ацініце агульныя пэрспективы кашубскага адраджэння?

МБ: Мы бяспрэчна можам казаць пра адраджэнне кашубскай культуры і народу, і гэтае адраджэнне ўнікальнае сярод славянскіх моў. Пасля таго як кашубская мова ўвайшла ў школы, СМІ і ўніверсітэты, пасля таго як кашубы атрымалі набажнествы на роднай мове, мы можам сцьвярджаць, што кашубская мова паствула ўходзіць у розныя сферы жыцця, пра што некалькі гадоў таму нельга было і мариць. Але праблемай застаецца тое, што кашубы дагэтуль не атрымалі афіцыйнага статусу этнічнай ці нацыянальнай меншасці, які маюць беларусы Польшчы. Кашубы самі ня ведаюць, ці яны самастойны этнас, ці палякі. Ясна толькі, што мы размалюлем па-кашубску. Усё астотніе высыветліца з цягам часу, але цяпер, у адрозненіі на нашай трагічнай мінуўшчыне, кашубскі лёс знаходзіцца толькі ў кашубскіх руках і мы толькі мусім прыкладаць сябе ўсю гэту магчымасць.

У сувязі з гэтым адзначу, што мы зацікаўлены ў контактах з беларускімі іншымі народамі і народамі іншых саюзных рэспублік СССР. Але падымаючы палітычныя прапановы аб супрацоўніцтве.

Гутарыў Сяргей Богдан

Тапаграфія БНР

Экскурсію па памятных мясцінах БНР у Менску ладзіць Сяргей Харэўскі.

Месцы, што пазначаны на мапах часам маленькім кропкамі, становіцца адпраўнымі пунктамі, з якіх бяруць пачаткі лёсы цэлых нацыяў. Менск на сумежжы XIX—XX ст. стаў гэткім пунктам нульялага адліку ў найноўшай гісторыі Беларусі й ня толькі яе.

У Менску братамі Луцкевічамі была ўтворана першая нацыянальная партыя беларусаў — Беларуская сацыялістычная грамада. Тут сама дзеяніца іх партыйная друкарня, а ў 1906 г. тут адбыўся II з'езд БСГ.

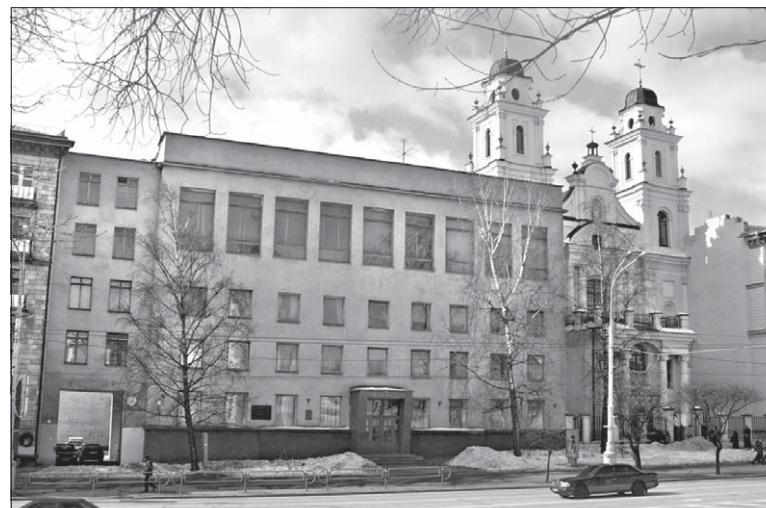
З пачаткам I сусьветнай вайны адбудова беларускае дзяржаўнасці не перапынялася. У 1917 г. дзеянічаў Беларускі нацыянальны камітэт на чале з Раманам Скірмунтам. Адна зь першых публічных акцый камітэту — наладжаны 12 сакавіка 1917 г. дзень беларускага значка ў Менску. Як паведамлялі газеты, у гэты дзень на вуліцах гораду працаваліся «зінчакі нацыянальных колераў Беларусі — чырвонага зь белым. Упершыню забытая мова забытай беларускай вёскі дамінавала ўсюды: на вуліцах, у кінэматафрах».

25 сакавіка 1918 г. у Менску была абвешчана незалежнасць БНР. Ад таго дня і вядзе радавод гісторыя нашае сучаснае дзяржаўнасці. Паводле пудоўнага наканавання тут, у сталіцы, акаліце ўсе адресы, тым ці іншым чынам звязаныя з ідэй незалежнасці Беларусі.

Убылым гарадзкім тэатры — цяпер тэатар імя Янкі Купалы — пры канцы 1917 г. адбыўся парад жэнін Усебеларускага зъезду.

Засталіся тыя самыя будынкі дэпо Лібава-Роменская чыгункі, куды пасля разгону бальшавікамі ў 1917 г. перанесьлі свою працу дэлегаты Усебеларускага зъезду. Яны месцыца паміж веткамі чыгункі, што кіруеца на Стоўпцы: паміж прыпынкамі «Інстытут культуры» і «Сталічны». Кожны, хто ехаў гэтым шляхам, мусіў бачыць з вокнаў вагонаў старасвецкія цагляныя будынкі вытворчага прызначэння ў стылі мадэрн.

У колішнім біскупскім палацы пры кляштары езуітаў — тады рэзыдэнцыі расейскіх губэрнатараў — у 1918 г. засядалі спачатку выкананчы камітэт Рады Усебеларускага зъезду, у гэты дзень на вуліцах гораду працаваліся «зінчакі нацыянальных колераў Беларусі — чырвонага зь белым. Упершыню забытая мова забытай беларускай вёскі дамінавала ўсюды: на вуліцах, у кінэматафрах».

МУЗЫЧНЫ ЛІЦЭЙ (пл. Свабоды, 7). Тут, у былой рэзыдэнцыі расейскіх губэрнатараў, была прынятая Першая ўстаўная грамата.

ВАЛАДАРСКАГА, 6. Дом, у якім ад 25 лютага 1918 году працавала Беларуское народнае прадстаўніцтва на чале з Раманам Скірмунтам.

Застаўся нязменным і будынак, дзе праходзіла праца Рады БНР ад ліпеня да жніўня 1918 г., а да бальшавіцкага акупацыі засядаў Народны сакратарыят. Гэта дом колішняга Царкоўна-археалагічнага музея, пабудаваны паводле праекту архітэктара І. Струева ў 1912 г. у псеўдарасейскім стылі. Ён уваходзіў у разыглі комплекс Архірэйскага падворку са Свята-Крыжовай царквой. Усе яго будынкі былі перабудаваны да непазнавальнасці ў адзіны Дом афіцэраў. Але будынак былога музея стаіць і добра вядомы любому менчуку як «дом з шакалядных абортак». Выява гэтага, званага яшчэ Юблейным домам, будынку была зымешчана ў паштовых марках БНР.

Ацалеў у выдатным стане той самы будынак на вуліцы Валадарскага, 9 (былая Серпухаўская, 9), дзе ў залі на трэцім паверсе а восьмай раніцы 25 сакавіка была ўхваленая Трэцяя ўстаўная грамата БНР. Ён быў арандаваны ў Сялянскага паземельнага банку ад сярэдзіны сакавіка для Народнага сакратарыяту.

На супрацьлеглым баку вуліцы застаўся амаль у першапачатковым стане яшчэ адзін помнік беларушчыны. Гэта дом па адрасе Валадарскага, 6 (былая Серпухаўская, 12). Ён вельмі вылучаеца сярод пазнейшых забудовы сваёй пекнай электрычнай стылістыкай у духу нэабарока. Тутака ўжо да 25 лютага 1918 году працавала Менскае беларуское прадстаўніцтва (Беларуское народнае прадстаўніцтва) на чале з Раманам Скірмунтам. Мэтаю гэтае арганізацыі было

АРХІРЭЙСКІ ПАДВОРАК (вул. Скарыны, 26). Былы Царкоўна-археалагічны музэй. Тут ад ліпеня да жніўня 1918 г. працавала Рада БНР.

«прадстаўляць інтарэсы беларускага народа й быць нацыянальным цэнтрам» у Менску. Апрача Р. Скірмунта, у кірунае ядро арганізацыі ўваішлі А. Уласаў (віцэ-старшина), П. Аляксюк (сябар прызыдзіму), генэрал К. Кандратовіч, протаіерэй С. Кульчицкі, В. Гадлеўскі, В. Чавусаў, Р. Зямкевіч, Э. Руслецкі.

Шмат было страчана й зынічна на ў Менску за XX ст. Але тыя помнікі гісторыі, што засталіся, адным фактам свайго існавання яскрава сведчаць — тут сталіца Беларусі. Тут і толькі тут, у сэрцы краю. Крапка на мапе, адкуль на ўесь свет прагучала залік беларусаў да Волі.

Фота Юліі Дарашкевіч

ВАЛАДАРСКАГА, 9 (былая Серпухаўская, 9). Тут, у залі на трэцім паверсе а восьмай раніцы 25 сакавіка была ўхваленая Трэцяя ўстаўная грамата БНР, у якой абвяшчалася незалежнасць Беларусі.

Менская геаграфія сьвяткаваньня Дня Волі не вычэрпваецца будынкамі, памятнымі па 1918 годзе

Паддашак. У застойныя 1970-я гады сьвяткаваньне Дня Волі было пад заборонай. За такую акцыю можна было трапіць у ГУЛАГ. Аднак пад самым носам у кампетэнтных органаў — на праспэкце Скарыны, 16 (тады Ленінскім), насупраць КДБ — з'яўляліся людзі, што кідалі выклік систэме. На паддашку будынку, у майстэрні мастака Яўгена Куліка з'яўляліся артысты і пасты.

Вуліца Дзімітрава. Пазней традыцыйныя сустэрны перанесціся ў майстэрню Алея Марачкіна і Віктара Маркаўца, на Дзімітрава, 3. Цяпер ад будынку не засталося й знаку, а на Дзімітрава — фэшнэнбелыны квартал.

Асеёўка. «Назва «Дзень Волі» з'явілася пазней, — кажа Вінцук Вячорка, старшыня Партыі БНФ, колішні ўдзельнік «Майстроўні» і «Талакі». — Перастаўшы называць гэтае съвята Днём Незалежнасці, мы дазваляем уладзе выкары-

тоўцаў гэту назыву ў сваіх мэтах, што яна іробіць».

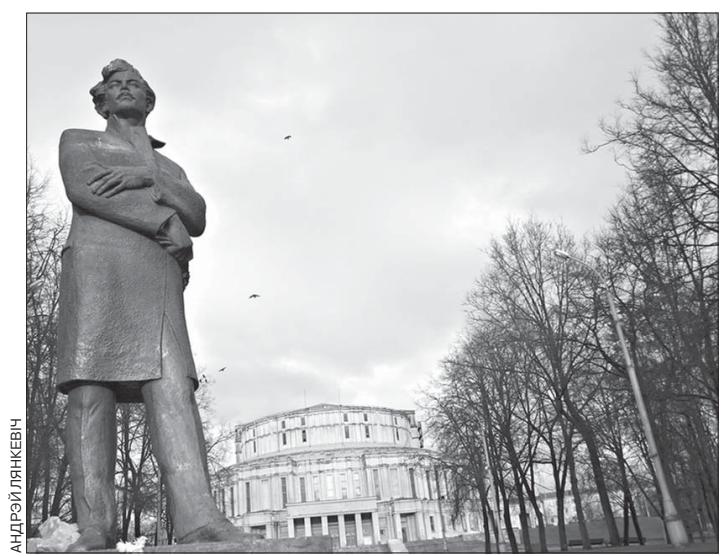
Паводле згадак сп. Вячоркі, першае публічнае съвятыкаванье 25 Сакавіка «Майстроўня» зладзіла ў 1982 г. у лесе бліз вёскі Асеёўка (Асілавіцкі кірунак). Было вогнішча, і быў узняты бел-чырвона-белы съцяг.

Опера. А праз два гады съцяг узняўся ўжо над менскай Опэрай. Прывчым пралунаў цэлы дзень. «Мо міліцыя тады яшчэ ня ведала гэтага съцягу і палічвала, што прыехала якайсць замежная дэлегацыя», — кажа Вячорка. Праз 12 гадоў Опера зноў трапляе ў БНР-скую геаграфію: у 1996-м на Дзень Волі там адбыўся 30-тысячны мітынг, з якога пачалася славутая Менская Вясна.

Ангар на Маякоўскага. На тэрыторыю часці ўнутраных войскаў, што на вуліцы Маякоўскага, 25 сакавіка 2000 г.

прывезлі пад 200 затрыманых. Усяго ў той дзень было затрымана каля 500 чалавек. На вуліцу быў выведзены вадаметы і бронетранспарты. Так быў разагнаная акцыя, у якой бралі ўдзел 10 тысяч чалавек.

Плошча Якуба Коласа. На падыходзе да яе ў 1997 годзе на демантрантату, што ўдзельнічалі ў традыцыйным дзеньвольскім маршу, напаў АМОН. Амонаўцы правакацыйна вырывалі ў людзей бел-чырвона-белы съцяг. Дэмантранты адбілі напады і дайшлі да плошчы Якуба Коласа, дзе меў адбыцца традыцыйны мітынг. Была кроў, быў падранены. Пасля мітынгу ціхары арыштавалі дзясяткі чалавек. Некаторыя з іх, як мастак Рыгор Кійко ці студэнт Вадзім Кабанчук, правядзіцу за кратамі дўгія месяцы. Ускладаюць кветкі да помніка Коласу, ушануваюць і гэтых змагароў за незалежнасць.

Андрэй Лянкевіч

Дзень Мары

Аўтарытэтныя рэйтынгі не залічаюць Беларусь да ліку вольных краінаў ні паводле ступені эканамічнай свабоды, ні паводле свабоды слова і СМІ, ні паводле палітычных свабодаў грамадзянаму. Па ўсіх гэтых пазыцыях Лукашэнкалэнд здаймае сталыя пазыцыі ў сярэдзіне другой сусветнай сотні, трохі вышэй за Туркмэнію, але трохі ніжэй за Зымбабве.

Аўтарытэрый быў непазыбжнай стадыей развіціцца маладых краінаў, што нядайна здабылі незалежнасць. Пакуль не ўмацаваныя нацыянальныя інстыту-

ты, а старыя каланіяльныя структуры ўжо дзеянічаць ня могуць, вакуум улады вымушана запаўняюць сілавікі ці дыктатар. Але ў Беларусі і з сувэрэнітэтам ня ўсё ў парадку. Інакш бы прэм'ер не разважаў публічна пра ўявленне валюты суседніх дзяржав. Дый беларусы не былі б пазбаўлены элемэнтарных правоў і ня мусілі б з кулакамі адбіваць сваё права чытаць газеты на сваёй мове ці навучаць дзяцей на нацыянальным ліцэі.

Дзень Волі застаецца Днём Мары. Штогод напярэдадні яго інтэлігенцыя з жалем кан-

статуе: не, Беларусь яшчэ ня вольная. Ці гэта праста наша нацыянальная рыса — незадаволенасць сабою і краінаю сваёю.

Пасылья чаго можна будзе сказаць: Беларусь незалежная і дэмакратычная, воля сталася? Па якой прымете мы пазнаём волю, пагодзімся, што спраўдзіліся ідэалы бацькоў нацыі? Пасылья свабодных выбараў? Ці калі зьявіца мяжа з Расіяй? Ці мо пасылья таго, як Лукашэнка звернеца да суайчыннікаў на беларускай мове? «НН» задала гэтыя пытанні вядомым людзям.

Крысьціна Пучынская,
супрацоўніца «Роднага слова»:

Свабодныя выбары, бо яны адкрываюць шляхі да ідэалаў вольнасці. Воля, вольная краіна ў ідэале забясьпечвае роўнасць магчымасцяў у дасягненні мэтай кожнага грамадзяніна. Парадокс у тым, што ў соцыуме грамадзянне мусіць добрахвотна аблікоўваць сябе ў нечым, каб не ўшамляць свабоды суседа. Людзі ў вольнай краіне павінны жыць паводле агульнасусветных маральных законуў.

Працяг на старонцы 16.

Ілжэпрэзыдэнты

АНАТОЛЬ СІДАРЕВІЧ

Іншы раз трэба ганарыща тым, што не напісаў. І я ганаруся.

Ужо даўнавата было тое, як мне захацелася напісаць артыкул ці то нарыс пад назыв «Самазванцы». Я хацеў расказаць пра тое, што ў 1918—1919 гг. зьявілася мода праводзіць усебеларускія звыскі і абвяшчаць сябе прэзыдэнтамі Беларусі. Я хацеў давесці да чытача просьценчыкую выснову: пасылья Ўсебеларускага звязу 1917 г. і Акту 25 Сакавіка думка пра беларускую дзяржаву стала звычайнаю справаю, і гэта вырашылі скарыстаць асобныя элемэнты, якіх набіла ня столькі беларуская ідэя і беларуская дзяржава сябраваць, колкі беларуская ўлада, якою можна было патаргаваць.

Я меўся пісаць пра Аляксандра Бахановіча ды Казімера Цывірку-Гадыщага.

«Прэзыдэнт» Бахановіч

Імя Бахановіча трапілася мне на вочы ў другія палове 1980-х, калі я працаваў у

знакомітым Віленскім беларускім фондзе. Там я ўбачыў дасце на яго. Уражвала якасць друку на машынцы: надрукавана з двух бакоў, а аркушы бязь дзірасак, гладзен'кія... Там я прачытаў ліст Бахановіча да Антона Луцкевіча. Нарэшце, я сустрэў імя Бахановіча ў Луцкевічавым «Дзённіку». Усімі гэтымі крыніцамі я карыстаўся, калі пісаў для ЭГБ артыкул «Бахановіч Аляксандар». І ўжо зусім нядайна я прачытаў у БДАМЛіМ дакумент, які падказвае, калі першы раз Луцкевіч сустрэўся з Бахановічам — улетку 1918 г. Сустрэча адбылася, калі былы паручнік Бахановіч узначальваў у Петраградзе Цэнтральны камітэт аўдзяднаных грамадзкіх арганізацый Гарадзенскай губерні. Захаваўся пісаны А.Луцкевічам чарнавік ліста да начальніка адміністрацыі акупаваных тэрыторый фон Фалькенгаўзена з просьбай прыняць дэлегацыі Віленскага Беларускага Рады (братоў Луцкевіча і Дамініка Сямашку) і згаданага ЦК (А.Бахановіча ды П.Мінька) дзеля абліковання пытання пра рээмігрантаў, г.зн. пра тых уцекачоў і выгнанцаў, якія вырашылі вяр-

нуцца на Гарадзеншчыну.

Вядома, што ў ліпені 1918 г. ЦК аўдзяднаных грамадзкіх арганізацый Гарадзенскай губерні разагналі бальшавікі. Пасылья гэтага Бахановіча апінуўся ў Кіеве. І ня выключана, што там ён супрацоўнікі з Луцкевічам увесні 1918 г., калі той узначальваў Надзвычайную дэлегацыю Рады БНР у гетманскай Украіне. Як жыў-паводзіўся ў сталіцы Украіны паручнік Бахановіч

У студзені 1919 году Беларусь мела два ўрады: у Горадні — урад БНР, а ў Менску — урад БССР. Мог паўстаць і трэці «кабінэт».

Пасылья, вядома зь лістоў, якія пісалі Луцкевічу сам Бахановіч і Яўген Хлябіцкі (лісты цытуюцца ў 4-й кніжцы «Полымя» за 1991 г.).

Калі гетмана Скарападзкага скінулі, Бахановіч уцёк у Адэсу. Там адразу ж уступіў у Беларускі нацыянальны цэнтар і працаваў яму прыняць на сябе функцыі Часовага краёвага ўраду Беларусі. Нагадаю, што ў той час Беларусь мела ўжо два ўрады: у

Горадні — урад БНР, а ў Менску — урад БССР. Цяпер мог паўстаць і трэці «кабінэт». Аднак 21 студзеня БНЦ, у якім фактычным кіраўніком быў консул БНР Сыцяпан Некрашэвіч, Бахановічаву прапанаву адхіліў. Ды наш герой не здаваўся. 26 студзеня ён паведаміў сібрам БНЦ, што ў Слоніме адбыўся Другі ўсебеларускі звезд, які абраў Дырэкторыю, а яго, Бахановіча, пасставіў на чале яе. І зноў няўдача: БНЦ ня толькі не павернуў у праўдзівасць гэтасе інфармацыі, але 28 студзеня выключыў экспарчніка са свайго складу. Затое Бахановічу ўдалося ашукати Антона Дзянікіна, і той 2 лютага тэлеграмаю вітаў ягоны «ўрад». Аднак адэскія беларусы выкрылі падмашчыка, і французская акупацыйная ўлада выслалі Бахановіча з Адэскага акругі.

Зноў наш герой выплыў на паверхню ў красавіку 1919 г. у Вене. Як «прэзыдэнт Беларускага Рэспублікі» ён прасіў дапусціць яго на Парыжскую мірную канферэнцыю, куды, дарэчы, у першых чыслах траўня па ўпачыненні А.Луцкевіча меліся выехаць генэрал Цыпрыян Кандратовіч ды былы гарадзенскі віцэ-губэрнатар і дэпутат IV Думы Аляксей Азабішын. Сам старшыня ўраду БНР у гэты час жыў у Берліне.

Працяг на старонцы 15.

Дошка, якая магла зъмяніць краіну

У майстэрні Алеся Шатэрніка трэба патраціць багата часу, каб агледзець усе цікавосткі. Гэтым разам перад самым сыходам я заўважыў на сцыяне вялікую, адлітую з мэталу ганаровую шыльду з надпісам: «У гэтым будынку 25 сакавіка 1918 г. была абвешчаная незалежнасць Беларускага Рэспублікі». Над шыльдай упэўнена ўздымаецца вершнік «Пагоні». «Калі хочаш, магу расказаць гісторыю шыльды», — прапанаваў скульптар.

Алесь Шатэрнік: У 1993 г. суполка «Пагоні» рыхтавалася да прысьвечанай 75-годзіндзю БНР выставы ў Палацы мастацтваў. Наведнікі ўбачылі мэрамяльную дошку ў гілсе. А ў ліпені меўся адбыцца I Зыезд беларусаў съвету, і напярэдадні яго была выказана ідэя да прыезду гасцей устанаўляць дошку на будынку, дзе была прынята Трэцяя ўстаўная грамата (сёняня — Валадарская, 9), а падчас форуму зладзіць урачыстое адкрыццё. Адлілі дошку, заставалася толькі здабыць дазвол улады.

«НН»: Як паставілася да ідэі ўлады?

АШ: Зъ Вярхоўнага Савету прыйшоў

станоўчы адказ. Але з вызначэннем

тэрмінаў выкананічай улады стала цягнуньць. Маўляў, няма пастановы ад Саўміну. У апошні дзень зъезду, калі чакаць далей было нельга, я ўзяў дошку, пагрузіў у прычэп сваёй «Нівы» ды прыехаў на Валадарскую ў спадзеве, што пад'едуць будаўнікі. Але марна. Адзінае, пра што цяпер шкадую, што не дамовіўся зь сябрамі ды не прыбыў дошкі самавольна. Ніхто б на вачах замежных гасцей не асьмеліўся здымашы шыльду. Магчыма, уся гісторыя краіны павярнулася б па-іншаму. Нарэшце прыехаў міліцыянт і паведаміў, што пастановы Менгарыканкаму няма і мачаўць дошку на будынак ня будуць.

Запісаў Арцём Ляві

Ілжэпрэзыдэнты

Працяг са старонкі 13.

І вось у яго зъявіўся канкурант...

Ня ведаю ўсіх дэталяў, але ці не на просьбу былога міністра замежных спраў Рэсеi Сяргея Сазонава, зь якім актыўна контактуваў А.Луцкевіч, контрапразведка Добраахвотніцкай арміі склада тое самае якасна надрукаванае дас্তе Бахановіча. Яно было дастаўлена ў Парыж і з рук Сазонава трапіла да Луцкевіча, а ўжо Луцкевіч знайшоу яму месца ў архіве Беларускага музею. Як вынікае з артыкулу Луцкевіча, зь Вены Бахановіч трапіў у Прагу. Там і трэба шукаць дадатковыя звесткі пра яго.

Увесну 1919 г. у старшыні ўраду БНР зъявіўся і другі канку-

рэнт — сябар Рады БНР Казімер Цывірка-Гадыцкі. У Раду ён трапіў 12 красавіка 1918 г. пры пасрэдніцтве Івана Луцкевіча зь Менскага беларускага прадстаўніцтва, якое групавала правых дзеячоў, на брала ўдзелу ў аўшчэнні БНР і яе незалежнасці, а толькі назірала за ходам падзеі.

Калі ўрад рэспублікі выехаў у канды 1918 г. зь Менску ў Вільню, а потым у Горадню, Цывірка быў разам зь ім. У «Дзёньніку» прэм'ер-міністра БНР мы можам прачытаць, што 13 студзеня 1919 г. «Крачўскі і Цывірка паднялі нас на ногі сустракаць Новы год па старому стылю». Праз дзеяць дзён чытаем такі запіс: «Прыехаў Цывірка-Гадыцкі, каторы езь-

дзіў у Варшаву. Быў у Радзівіліхі».

Як бачым, у студзені 1919 г. Цывірка знаходзіўся ў цесных контактах з Луцкевічамі ды іншымі дзеячамі БНР. І нікто з іх не здагадваўся, што 28—30 студзеня ў Наваградку адбыўся Беларускі краёвы зезд «беларускіх грамадзянскіх і палітычных арганізацый, сялянскіх радаў», сяброву «быўшай Рады Беларускай Народнай Рэспублікі», «іншых краёвых арганізацый цэлай Беларусі» і што гэты зезд абраў Беларускую краёвую народную раду, а яго, Цывірку-Гадыцкага, — прэзыдэнтам Рады.

Весткі пра гэты зезд зъявіліся ў сакавіку 1919 г. — калі А.Луцкевіч выехаў у Бэрлін, каб ад-

туль накіравацца ў Парыж. 23 сакавіка Цывірка-Гадыцкі і «сябар» Рады А.Янсан накіравалі міністру-прэзыдэнту Польшчы Ігнацаму Падарэўскому ліст, у якім прасілі яго ўчыніць адпаведныя крокі «ў кірунку ўстанаўлення супольнага палітычнага жыцця беларускага народу з Польшчай». Той ліст, копію якога пераслаў мне з Польшчы Мікола Ваўранюк, я багата чытаю ў ЭГБ — у артыкулах «Беларуская краёвая народная рада» і «Беларускі краёвы зезд». Гісторык У.Ляхоўскі паведамляе, што якраз у сакавіку — красавіку 1919 г. Цывірка знаходзіўся ў Варшаве і вёў канфідэнцыйныя перамовы з Падарэўскім.

Луцкевічу належала дэзвая-

ваць яшчэ аднаго дзеяча. І гэта яму таксама ўдалося. Як я могу здагадвацца, на дапамогу зноў прыйшоў С.Сазонаў: як «истинно рускі», ён ня мог цярпець польскіх інтырг.

* * *

Нешта не дало мне тады — ужо даўнавата — напісаць артыкул «Самазванцы». А год таму, чытаючы ў Нацыянальным музее гісторыі і культуры заходнебеларускіх газет, я натрапіў на артыкул пад такім загалоўкам, напісаны Луцкевічам. І ўздыхнуў з палёгка: дзякую богу, не сплягіцці. Гэты ж мой тэкст прашу разглядаць як камэнтар да артыкулу А.Луцкевіча.

Самазванцы

АНТОН ЛУЦКЕВІЧ

«Прадстаўніцтвы» і «ўрады»

Пад той час, як усю зямлю Беларускую, пабітую на часткі рознымі акупантамі, дратавалі чужацкія войскі, а правамочны ўрад Беларускага Народнага Рэспублікі прымушаны быў шукаць прыпынку ў прыязных для нас чужых дзяржавах (Лацвії, Літве, Украіне, Францыі, Нямеччыне, Чэхах і т.д.), — на целе беларускага народу вырасталі паганыя, ядавітая грыбы. Гэта — чысленныя самазванцы «прадстаўніцтвы» Беларусі, беларускія «ўрады» і т.п., каторыя, маючы на мэце адно толькі паспэкуляваць на беларускай справе і набіць сабе кішні грашмі розных ворагаў Беларусі, паганілі імя беларускага і абліжалі павагу запраўднага беларускага дзяржавнага прадстаўніцтва.

Беларускі барон

Пачнём з Украіны. З благаслаўленыя ліхой памяці гетмана Скарападзкага — напярэдадні яго па-

падазрыцельныя адносіны зь немцамі і пры іх помачы прыяжджаў ў Пецярбург на Беларусь. Не знайшоўшы тут грунту для сваёй спэкуляцыі, ён перакінуўся ў Кіеў і з усёй маскоўскай чорнай сотні перасяліўся адтуль у Адэсу. Карыстаючыся з того, што з Бацькаўшчынай не было ніякіх сувязей, Бахановіч звязаў тамтэйшым беларускім арганізацыям, быццам у Менску Рада Рэспублікі і ўрад разагнаны немцамі, а затое ў Слоніме адбыўся новы «ўсебеларускі кангрэс», каторы выбраў «дырэкторыю» зь пяцёх асоб, за галаву яе назначыўшы яго, Бахановіча. Нягледзячы на паказаныя «ннатарыяльных» копій пастаноў «кангрэсу», ніколі ня быўшага, прадстаўнікі ўраду Бел. Нар. Рэспублікі зразу «раскусілі» самазванца і раскрылі яго карты перад французскай галоўнай камандай у Адэсе, да каторай Бахановіч звязаўся па пропуск у Парыж на міравую канфэрэнцыю. Адначасна Бахановіч звязаўся з генэралам Дзянікіным, абвесьціўшы ад імя Беларусі прылучэнне яе на зад да Рэсеi, атрымаў некалькі согублёнія «задатку» за прадажу Беларусі і меўся атрымаль некалькі мільёнаў «на арганізацію беларускай арміі», каб, маючы пропуск у Парыж, з гэтымі грашмі пусыцца на волны съвет. Генэрал Дзянікін, верачы Бахановічу,

паслаў яму прывітальную тэлеграму, выскказваючы сваю радасць з прычыны павароту беларусаў пад «Матушку-Рэсею!» Але адэскія беларусы папасвалі ўсе пляны Бахановіча: французы яго арыштавалі як звычайнага апуканца і выпусыцілі, толькі ўзбішы падпіску, што пакіне расплачаную авантуру. Дзянікін таксама адрокся ад яго і грошы ня даў.

Так скончылася і другая спроба спэкуляцыі на беларусах, і толькі здрэдка даходзяць глухія весткі, што ў Празе Бахановіч «працавае» ў расейска-чарнасценскай хайрузіі як «прадстаўнік» Беларусі, здаволіваючыся дробнымі міласцінамі...

Пан Цывірка-Гадыцкі

Адначасна з тым, як Бахановіч аўвяшчаў у Адэсе ніколі ня быўшы «слонімскі кангрэс», — у Горадні (у пачатку 1919 году) у газетах зъявілася нейкай дзіўнай тэлеграме, быццам у Навагрудку адбыўся «другі ўсебеларускі зезд» з учасцем сяброву Рады Рэспублікі, літоўскай Тарыбы і да т.п., каторы таксама абабраў новы «ўрад» Беларусі. З прычыны таго, што Навагрудак над той час быў ужо заняты бальшавікамі і што нікому зь беларускіх дзеячаў, быўшых тады ў Горадні, а таксама і членам Тарыбы нічога аб падобным зъездзе не было вядома, усе беларусы лічылі гэну вестку звычайнай газэтнай «качкай». Аднак аказалася, што вестку гэту пусыціў новы «прэтэндэнт» на беларускую ўладу і на... польскія грошы! Гэта быў дробны панок зь Меншчыны Цывірка-Гадыцкі, каторы, разам зь нейкім палкоўнікам Янсанам, быццам то ад імя «кангрэсу» абвесьціў далучэнне Беларусі да Польшчы! Прадстаўнікі «новае ўлады» адбылі навет падарожжу ў Варшаву, дзе былі прыняты прадстаўнікамі польскага ўраду. Але, варочаючыся ў Горадні, Цывірка-Гадыцкі сустрэўся зь вялікай прыкрасыцю: ён быў арыштаваны літоўскай уладай і каля году пра сядзібі ў Ковенскім ваяводстве, дзе зусім забыўся аб сваіх вялікіх плянах і ўдаваў дурнога...

Цікава адзначыць, што два апошнія самазванцы ішлі зусім іншымі шляхамі да ўлады. Самазванцы шыбка выяўляюць сваё абітліча, і народ на іх ніякае ўлагі не зварачае. Імены іх будуть запісаныя толькі на «чорнай дошчы».

Друкуніца паводле: «Наша Думка», 1921, 14 студзеня, дзе апублікаваны ўпершыню пад крыптанімам Г.Б. Падрыхтоўка да друку і камэнтары Анатоля Сідарэвіча

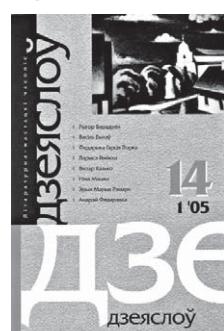
25 сакавіка Залаты апостраф

Вечарына ўшанаванья ляўрэатаў штогадовай літаратурнай прэмii часопіса «Дзеяслou»

У імпрэзе бяруць удзел:

Ніл Гілевіч, Уладзімер Някляеў, Леанід Дранько-Майсюк, Кася Камоцкая, Лявон Тышкевіч, Аляксей Фралоў, гурт «Жаба ў каляіне», квартэт «Чорны квадрат», дзеяслouцы — Барыс Пятровіч, Эдуард Акулін, Алець Пашкевіч, Міхась Скобла, а таксама іншыя вядомыя беларускія паэты і барды.

Дом літаратара, вул. Фрунзэ, 5.
Пачатак у 18.30. Уваход вольны.

Беларускі леў

Язэпу Сажычу, былому прэзыдэнту Рады БНР (1982—1997), які жыве цяпер у Флорыдзе, 5 верасьня споўніца 88 гадоў. Нягледзячы на ўзрост, ён выдатны апавядальнік. Сп.Сажыч як па кніжцы, ды яшчэ й з гумарам, расказваў пра жыцьцё. Інтэрвю ператварылася ў аўтабіографічны маналёг.

Найбяднейшы, але здольны

Фізычна слаба пачуваюся, але мазгаўня яшчэ працуе: у канцакце зь іншымі беларусамі, цікаўлюся падзеямі, чытаю «Беларус», «Нашу Ніву». Мяне, Барыса Рагулю і Уладзімера Набаге-за нябожчыца жонка калісці назвала «трыма беларускімі мушкетэрамі». Надта падобная ў нас лёсі: усе з Наваградзкай акругі, скончылі адну гімназію, потым сталі афіцэрамі й урэшце — дактарамі. І да гэтых часоў разам трymаемся. Хоць Барыс ужо зусім слабы. Нябожчык Аляксандар Стагановіч — пасол у польскім Сойме — ахрысьціў нас «наваградзкай мафіяй». З трох «маfiёзі» я — найстарэйшы...

Ляжу часта ў ложку, а успаміны ў галаве круцяцца — хоць кнігу выдавай. Нарадзіўся ў Гарадзяні. Гадаваўся ў страшнай беднаце: бацька памёр, калі мне было два годзіні, і я зрабіўся гаспадаром — араў, касіў. Стад лідэрам у хаце: як скажу, так і будзе! Калі мама, Вера Дарашэвіч, злавалася, называла «праклятым бальшавіком». Маці была ў бацькі другой жонкай. Ад першага шлюбу засталіся на руках троє дзетак. Мамачка, хоць была чалавекам амаль не-пісьменным, была вельмі інтэлігентная. Братка, ты не ўяўляеш сабе, як мы з мамачкай любілі адно аднаго. Апынуўшыся на вайні, перад апошнім атакай быў упэўнены, што мяне заб'юць. Страшыўся аднаго — што мама не перажыве страты...

Калі споўнілася 14 год, здарылася падзея, якая моцна паўплывала на мой лёс. Кашу ля рэчкі сена, пад'яжджае брычка з войтам Сокалам: «Хадзі вучыцца, ты здольны хлопец». Я кажу: «Дык гэта грошы вялікіх капітуе». А ён: «Нічога, я ведаю дырэктора Ціханоўскага, прыходзь да мяне ў гміну». Войт мне выпісаў пасведчаныне, перахрысьціў і кажа: «Сынку, хадзі вучыся, але не давайрай ніякай савецкай прапагандзе!» Паслыя таго, як зачынілі беларускую гімназію, перайшоў у наваградзкую польскую гімназію, плаціў толькі 25 працэнтаў ад сумы. Я быў найбяднейшы з усіх хлопцаў. За гады навучання ў гімназіях не знайшоў магчымасці купіць аніводнай кнігі — пазычыць у багацейшых сяброў. Гімназія мела лінгвістычную скіраванасть, шмат вучылі на памяць. Я перапісваў на паперку і, ідуучы дадому (дзесяць кіляметраў штодня), вучыў на памяць. І

цяпер шмат лацінскамоўных твораў памятаю.

Пахаваны зажывіа

— Пачалася вайна (нямецка-польская). — **Рэд.**) На фронце я зрабіўся героям: кідалі ў цяжкія абставіны, і я неяк зь іх вылазіў. Камандзір дывізіі, таксама беларус, Мікалай Болтуць называў мяне «беларускім ільвом». Пяць разоў хадзіў у атаку — быў камандзіром левага флангу. У час апошніяй атакі паднімаю пісталет і крычу: «Хлоцы, за много!» А кулямёт як трахне — добра мяне прасёк. Ляжу, гляджу на рану і думаю: усе, заб'юць немцы. Аказаўся, што яны добра ратавалі афіцэраў, — адразу мяне паднімі зъ зямлі і адвезылі ў амбулянс. Нямецкі маёр, малады хірург, зрабіў рэнтген, пагладзіў па галаве і кажа: «Юнге, ты пічаслівы! Косьць не закранута, мы цябе вылечым». Якраз тады Саветы дамовіліся з Гітлерам: Нямецчына выпускае дадому беларусаў і украінцаў, а ССР — «фольксдойчай». Я прыйшоў у Гарадзяні. Наша хат-

я галасаваў супраць Івонкі Сурвіллы, хацеў, каб маё месца заняў Рагуля. Калі яе выбралі, я сказаў: «Будзеш нашай Маргарэт Тэтчэр». Лічу, што яна добра кіруе справамі.

...
ка стаяла на цэнтральнай вуліцы. Стайць мая мамачка, прыглядаецца да хлопцаў у шынляях. Падыходзіць да яе адзін з суседніх вёскі: «Што, бабушка, сынка чакаеш? Палёт твой сынак у баі...» Наша сям'я належала да наваградзкага сабору Св. Мікалая, настаццем там быў Мікалай Армашэвіч. Я добра ведаў яго, нават у царкве прыслужваў. І мамачка адразу пабегла да сівтара. Зрабілі па мне вялікую паніхіду, усе плакалі, сіліяў хор. Пра гэта я пазыней даведаўся... І вось прабіраюся гародамі дадому, а мамачка ў калодзежы набірае воду. Убачыла мяне і адразу самлела, думала, што прывід убачыла. Ужо ў Нямецчыне ў 1948 г. прыехаў я неяк на хрэсцібіны да Барыса Плескача. Прыйджаю ў Швянінген. Гляджу — Армашэвіч! Той вочы вытарашчыў, падбег да мяне, цалуе: «Выбачай, родненкы. Я ж паніхіду па табе ўжо справіў. Вер, дуўгім будзе тваё жыцьцё».

Украінскі прыклад

— Нядоўга адбыўшы ў Гарадзяні, пераехаў у Львоў, таварыш-камсамолец папярэдзіў, што небіспечна заставацца. Праціснуўся там ва ўніверсітэт, на ўлікова-еканамічны факультэт, адвучыўся тры сэмэстры. Калі прыехаў у Львоў, нацыяналізмам не хварэў. І мае калегі-студэнты, адданныя галіцкія патрыёты, уцягнулі мяне ў «бандэрэўцы». Калі немцы заяўлі, што Галіццыя — гэта частка Аўстрый, галічане пайшлі ў падпольле. Была ўтворана УПА, якая змагалася і з камуністамі, і з фашыстамі. Я быў звязаны з гэтай арганізацыяй, быў камандзірам у адной зь вёсак. Националістам стад у Львове. Калі жылі пад палякамі, аб незалежнасці і на марылі — нейкія права, аўтаномія і ўсё. А ў сяле пад Львовам бачу: дзяўчата выцягваюць з-пад куфраў жоўта-блакітныя сцягі, усе сіліяўшы, сівтары — нацыяналінны ўздым калясальны. Божа, думаю, а ў нас што?.. Украінцы мяне пытаюць, якія сцягі і гімн у Беларусі, а я ня ведаю... Нават вусаты селянін-украінец, калі пачуў адказ, адкуль я прыехаў, сказаў: «Дык ты ж ліцьвін!» Гэта мяне страшніна ўзварушыла.

«На табе тваё войска!»

— Мусіў вярнуцца ў Наваградак, дзе ўсё і ўся апанавалі палякі, якія здавалі беларусаў немцам: ён, ён і ён — камуністы, і справа скончана... Праблема была ў tym, што ня ведалі, каму давяраць, а каму не. Сярод нас, беларускіх нацыяналістаў, былі людзі, завэрбаваныя Саветамі. Таму паводзіць сябе трэба было асцяярожна. Лічу, што галоўным лідэрам беларусаў тых часоў быў Радаслаў Астроўскі — здольны, адукаваны, рапачучы, сапраўдны шляхціч. Я быў на яго пахаванні ў ЗША ў 1976 г., аддаў апошнюю даніну павагі. Ратаваў суайчыннікаў ад немцаў і палякаў на Наваградчыне Барыс Рагуля, што «засёў» у гебітскамісарыяте. Барыс адразу пррапанаваў мне: будзеш камісарам паліцыі ў акрузе. Але, пабыўшы ў Львове, я як адрэзаў: «Ніякага супрацоўніцтва з немцамі! Дай войска — пайду ў войска». Рагуля ўвесь час недзе матаўся: то ў Менск, то ў Вільню. Жылі мы ў адной хаце, і аднойчы з другай ночы прыяўляе Барыс, запальвае сівтаро і кідае мяне пачак папер: «На табе тваё войска!» Немцы дали дазвол утварыць Самаахову: адчынялася

афіцэрская школа ў Менску, у акурках — падафіцэрская школы, у раёнах — батальёны. Я быў камандзірам падафіцэрской школы ў Наваградку. Потым выклікае мяне ў Менск Кушаль і інфармуе, што немцы даюць дазвол утварыць чыгуначны батальён. Я быў супраць, але сказаў: «Сажыч, вы афіцэр, таму — ніякіх дыскусій». Я мусіў узяць 50 хлопцаў са сваёй школы ў Наваградку і ехаць у Ліду. Батальён быў беларускай ваеннай адзінкай: я цягам паўгоды школі жаўнерай і пасыля іх накіроўвалі на ахову станцыі.

Мяне накіроўвалі з аднаго месца ў другое — Маладэчна, Стоўбцы... У кожным я меў па 200—300 хлопцаў для перашклення. У суне перашколу каля 2500 жаўнерай. Размаўлялі мы толькі па-беларуску. А цяпер хтось уяўляе сабе, каб лейтэнант беларускай арміі загаварыў на роднай мове?..

«За Беларусь — хоць з д'яблам!»

— За мяжой закінулі нас у Саарбрукен (на мяжу з Францыяй). Родзька, які кіраваў БНР, даў мене загад перайсці да французаў. Раштам у Саарбрукен прыйджае Рагуля і забірае мяне ў Бэрлін, адкуль мы накіраваліся ва ўсходнюю Прусію, у батальён «Дальвіц». Колкія я спаткаў знаёмых хлопцаў! Кажу Рагуло: «Я ж нічога ў гэтай справе не разумею». На што генэрал Міхал Вітушка адказаў: «Не хвалойся. Я ўсё вазьму на сябе».

Потым Рагуля засунуў мяне ў Баварыю, дзе я зрабіўся камандзірам афіцэрской школы. Раштам немцы прысылаюць нейкага свайго афіцэра, які мусіў пераняць мае функцыі. Хлопцы распачалі бунт, а мяне пасадзілі пад хатні арышт і хацелі расстраляць. Але з дапамогай Рагулю, які дзе б ні быў, ствараў на прысутных цудоўнае ўражанье, мяне вызвалілі і накіравалі ў нямецкую школу афіцэрў пад Ростак (Мэкленбург). Там і застаў капітуляцыю.

Скончыў мэдычны факультэт Марбурскага ўніверсітэту, пе-рабраўся ў ЗША. Я хацеў ехаць у Аргентыну ці Аўстралію, аднак жонка, у якой у Амэрыцы жыў дзядзька, настаяла... Барбара, якая рагтоўна памерла ад раку, калі ёй было трохі больш за 50 гадоў, была вялікай патрыёткай Бацькаўшчыны. Як і ўсяе яе інтэлігентная сям'я.

У Амэрыцы. Найвялікшае дасягненне

— У Амэрыцы я працаўаў па спэцыяльнасці — доктарам-анэстэзіёлагам. Дачка Галіна нарадзілася, калі быў студэнтам, у Нямецчыне. А сын Юзік зявіўся на съвет, калі мне было 44 гады! Хацеў, каб ён таксама стаў лекаром, аднак сын выбраў іншы шлях — сівтарскі. Цяпер Юзік — знакаміты тэоліят, як місіянэр нават да Беларусі дабраўся.

Прыехаўшы ў Дэтройт, адразу ж прадоўжыў нацыянальную справу. Заснавалі парадкі Свято́га Духа. Потым царкву напаткала бядка — раскол у беларускім царкўным жыцці...

У 1982 г. мяне выбралі на пасаду старшыні Рады БНР. Хаця былы старшыні Вінцэнт Жук-Грышкевіч мяне не любіў, галасы за маю кандыдатуру аддалі 70 працэнтаў дэлегатаў. Раней ён зрабіў мяне сакратаром у справах вэтэранаў, заўсёды казаў, што палітычна я — няграматны. Граматны, няграматны, але ж праправіў 15 гадоў. Час майго праўлення хтосьці ахрысьціў «брэжнэўскім застоеем», але, паверце, гэта хлуснія. Калі сыходзіў, галасаваў супраць цяперашняй старшыні Івонкі Сурвіллы, і яна пра гэта ведае, — хацеў, каб маё месца заняў Рагуля. Калі яе выбралі, я сказаў: «Івонка, будзеш нашай Маргарэт Тэтчэр». Лічу, што яна добра кіруе справамі.

Свайм найвялікшым дасягненнем лічу візит на Радзіму ў 1993 г., калі сівтарыўся 75-я ўгодкі БНР. Ніколі не забуду гэтага гісторычнага моманту: я раблю прямую перад трывамі тысячамі чалавек, усе скандуюць «Жыве Беларусь!», а ў мяне пакупць сълёзы... Ездзіў у Вільню, дзе адбыўся заклад магілы братоў Луцкевічаў. І ў Беларусі, і ў Літве за мной бегала прэса, усе пытала пра БНР. Я адказваў кората: «Калі б не БНР, не было бы БССР. Калі б не было БССР, не было бы незалежнай Беларусі». Спаткаўся з нашымі адметнымі дзеячамі. Напрыклад, з Пятром Краўчанкам, з якім мы ў добрым рэстаране пілі каньяк, з мітрапалітам Філарэтам. Апошні абяцаў, што з цягам часу абавязковая пярайдзе на беларускую мову...

Антыбеларускасць — страшннае гора сучаснай Беларусі. Лукашэнка — хітры і здольны палітык. І сярод апазыцыі я сённяня ня бачу такіх жа здольных ды хітрых. Але ж Беларусь мусіць адрадзіцца.

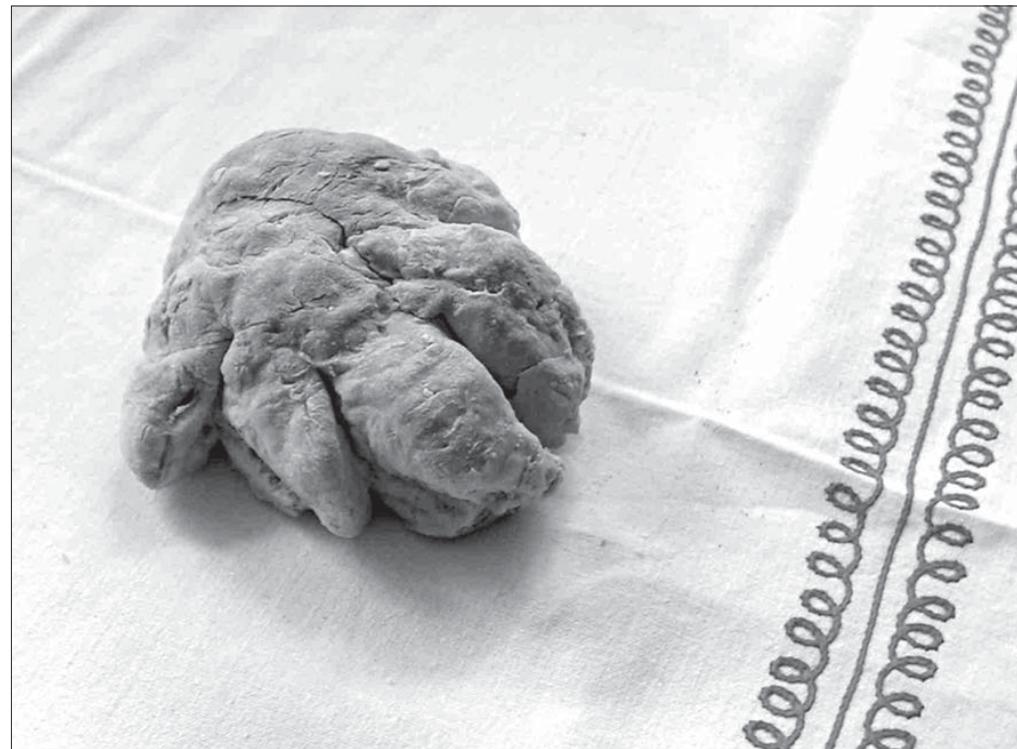
Запісай Аляксандар Адзінец

Галёпы

Ці плянавалі бацькі-заснавальнікі абвясьціца БНР менавіта ў гэты дзень, ці так выйшла выпадкова, але факт: Дзень Волі супадзе з адным з найбольшых хрысьціянскіх сьвятаў. 25 сакавіка Зьвеставанне (Дабравешчанье) Найсвяцейшай Панны Марыі съвятуюць каталікі, пратэстанты і частка праваслаўных цэрквай. У гэты дзень Марыя, а праз яе і ўсе людзі добрай волі атрымалі добрую вестку пра будучае нараджэнне Збаўцы.

Праўда, з той прычыны, што сёлета Зьвеставанне прыпадае на Вялікую Пятніцу, імша ў каталіцкіх касцёлах пераносіцца на 4 красавіка. А ў згодзе з праваслаўнай традыцыяй, грэка-каталікі будуць съвятаваць Дабравешчанье на Дзень Волі і сёлета.

Вернікі абедзівью асноўных канфесій шанавалі ўесь перыяд паміж «старым» і «новым» Дабравешчаннямі — Міжблагавешчыны, імкнуліся не займацца асноўнымі палявыми работамі ў гэтыя два тыдні, не выганяць першы раз жывёлы ў поле, калі надвор’е не дазволіла зрабіць да пачатку сьвятаў. Існавала складаная систэма рытуалаў і прымет, што можна, а чаго нельга рабіць у гэты час: напрыклад, высаджваць расаду ѹ папраўляць агароджу ѹ гародах можна, але кольле ні ў якім разе не ўбіваць у зямлю, а пагатоў нельга араць або баранаваць. Лічылася, што нельга чапаць маці-зямлі, бо яна можа

прагневацца ды не зарадзіць.

Сымболіка Дабравешчанья, як і амаль любога традыцыйнага сьвята, уяўляе сабой вельмі складанае перапляценне архаічных пагансках і найноўшых хрысьціянскіх вераваньняў. Дабравешчанье было адным з самых любімых сьвятаў, на якое «гукалі вясну» і якое абавязкова суправаджалася сямейнымі пачастункамі.

Адной з самых верных прымет вясны лічыўся прылёт бусла, любімай птушкі беларуса. Паводле павер’я, бусел заўсёды прылятае на Дабравешчанье. На чым двары ён паселіцца, там будзе поўны дасцатаў. Разбураць гніздо бусла — вялікі грэх, бо бусел лічыўся пераўласленнем чалавека. Зьвестка аб зьяўленні гэтага дарагога госьця вясны радасная, усе жадаюць паглядзець на яго, ды не рашаюцца

тут жа выйсьці на двор, бо лепш за ўсё ўбачыць бусла першы раз у палёце — тады цэль год «будзеш лёгкі на ногі».

На Дабравешчанье, каб сустрэць буслу, здаўна пяклі адмыслове рытуальнае песьви з пшанічнай муке ў выглядзе булак ці коржыкаў рознай формы — саxі, бараны, сярпа, але найчасцей у выглядзе розных птушак (найперш буслоў) ці бусыльнай лапкі або хаця ћа знакам гэтай лапкі, выщінутым на паверхні, досьць падобным на «пацыфісцкі», толькі бяз кола. Называлі такое печыва «бусыльная лапка», або «галёпа».

Пяклі галёпы напярэдадні Дабравешчанья або на наступны дзень, бо на сама сьвята пяча хлеб забаранялася.

На жаль, старадаўні звычай пяча галёпы яшчэ не атрымаў у нас новага сэнсава-

Коржыкі галёпы

Паколькі Дабравешчанье амаль заўжды прыпадае на Вялікі Пост, дык цesta на сапраўдныя галёпы мусіць быць абавязкова посным — бязь яек, малака ды масла. Аднак паколькі ў асноўным прызначаліся галёпы дзецям, дык імкнуліся рабіць іх з найлепшай пшанічнай муке, салодкімі, не шкадуючы мёду або цукру.

Калі пяча галёпы ў выглядзе коржыкаў, трэба замясіць поснае ды прэснае пясочнае цesta. На дэзве шклянкі муки — ад дзвюх столовых лыжак да адной шклянкі цукру або мёду, на густ, чвэрць шклянкі алею. Паколькі прымысловасць забясьпечвае нас дастаткова посным маргарынам, можна замяніць алей маргарынам (каля 150 г на дэзве шклянкі муки — так выйдзе смачней). Крыху солі, палову ці цэлую чайную лышчаку соды, «загашанай» воцатам, можна 1—2 столовыя лышкі рому, дэсэртнага віна ці гарэлкі. Не зашкодзіць апельсінавая ці лімонная цэдра, ваніль, цынамон — не парушым тاک установак посту, але тады насы галёпы будуць набліжацца, хутчэй, да кухні гарадзкой сірэдняй клясы XIX ст., чым да патрыярхальнага сялянскага стала. Зрэшты, гэта як каму падабаецца. Досьць дўгую замешванне цesta лепей зьмясіць на паўгадзіны ў лядоўню. Калі выпякаць галёпы ў выглядзе булак, то неабходна дадаць дрохджы.

І калі ласка — пячыце ў печы або ў духовы пры раўнамернай тэмпературы (180—200°C) да залаціста-жоўтага колеру. І частайце — дзяяць, буслу, маці-зямлю, сіброву-нацыяналістай ды выпадкова сустрэтых міліцыянтаў. Са сьвятам Вясны вас. Са сьвятам Надзея!

Буська, буська, на табе галёпу,
Дай мне жыта копу!..

га напаўнення, прыстасаванага да новага ладу жыцця, урбанізаванага ды «манэты-заванага». Хаця калі б у гэты дзень рытуальнымі печывам частавалі ў кожным патрыятычным доме, ці не было б гэта больш дзейсным, чым усе сэмінары і бойкі з АМОНам разам з'яўляюцца? Размовы пра буржуазных нацыяналістуў вядуща ўжо добрыя восемдзесят гадоў, а мы дагэтуль ня маем нацыянальна съядомых кандытараў. Ня маем пакуль нават канону галёпаў — калі хто і пячэ іх, дык паводле выпадковых рэцептаў або, хутчэй, наўзданага. Зрэшты, можна падказаць шаноўнаму чытчу асноўныя ідэі галёпаў.

Алесь Белы

(Сакрэтамі галёпаў дзяяліся Галіна Вештарт, Фёдар Клімчук, Ганна Кандрацок). Фота Ганны Кандрацок (Беласток).

ЮЛІЯ ДАРАЦЕВІЧ

АЛЕСЬ БЕЛЫ (нар. у 1968 у Менску) — даследчык гісторы матэрыяльнай культуры. Сябар рэдкалегіі часопісу «Спадчына». Ляўрэат прэміі Беларускага ПЭН-цэнтра імя Ф. Багушэвіча 2001 г.

Дзень Мары

Працяг са старонкі 11.

Юры Пациона, пісьменнік:

Для мяне свабодная Беларусь — гэта свабоднае развіцьцё беларускай мовы, якой нічога не замінае. А першая прымета будзе съведчыць у некаторай ступені.

Віктар Марціновіч, на-
меснік рэдактара «Белорусской газеты»:

Ніводзін з прапанаваных адказу не адпавядае майму ўяўлению пра Вольную Беларусь. Нават свабодныя выбары мала што вырашаюць, а існаванне свабоднага парламэнту, прэзыдэнта мала што зменяюць. Патрэбна систэма грамадзянскага кантролю за ўладай, каб чыноўнік быў арыентаваны на народ. Патрэбны мэханізм адказнасці палітыкаў перад грамадзянамі, які рэалізуецца з дапамогай свабодных СМИ

праз выбарнасць ня толькі заканадаўчай, але і выкананічай улады, дзе толькі гэта магчыма. Адзіны від страху, які можа існаваць у свабодным грамадзтве, — гэта страх чыноўніка перад выбаршчыкамі.

Уладзімер Мацкевіч, палітоляг:

Калі будуць свабодныя выбары, Беларусь пойдзе па шляху да волі і дэмакратыі. Дзякуючы актыўнай частцы пашырьшицца ўжываныя нацыянальной мовы, на ёй вымушаны будзе размаўляць і кіраўнікі дзяржавы. Усталоцца паўнавартасная мяжа з Расіяй, які важны атрыбут незалежнасці.

Юры Станкевіч, пісьменнік:
Ніцшэ казаў: «Народ, які ведае, навошта яму жыць, можа вытрымаць любыя які». У гэтым радку ўся філозофія адказу на пытаньне. Вольная Беларусь для

мяне — магутная краіна з адзінай дзяржавай беларускай мовай, сваёй гістарычнай сымболікай. Гэта краіна, народ які наўрэшце даведаецца, навошта яму жыць, жыць у сусвеце, які ўступае ў новую, на маю думку, цывілізацыйную парадыгму — век варварства. Цяпер паўсюдна ідзе скон дэмакратыі і лібералізму. Выжыць у гэтых умовах змогуць толькі народы, які ўсьвядоміць сябе, бо інакш зынкніцца назаўжды. Свабодныя выбары, мова і межы прыйдуть потым.

Уладзімер Вішнеўскі, мастак:
Важна ўсё. Вельмі важныя свабодныя выбары, мяжа з Расіяй, як і іншымі дзяржавамі, кіраўнікі павінны размаўляць з народам па-беларуску. Хіба наконт Лукашэнкі няма ілюзій, нават калі ён пачне размаўляць па-беларуску.

Сямён Букчын, пісьменнік:

Вольная Беларусь для мяне — краіна, дзе жывуць свабодныя людзі, якія адчуваюць сябе беларусамі, якія жадаюць будаваць свой нацыянальны дом, пачуваюць сябе гаспадарамі сваёй зямлі. Краіна, якая пабудавана на нацыянальных і дэмакратычных прынцыпах.

Уладзімер Арлоў, пісьменнік:

Ні паасобку, ні разам пералічныя крытэрыі не дадуць адчуванія знаходжаныя ў вольнай Беларусь. Памятаце, у Ларысы Геніюш: «Воля — ня тое, што рукі развяжуць, зъменяць на большую клетку малую...»

Вацлаў Арэшка, культуролаг:

Свабодныя выбары. Прынамсі, гэта будзе істотны крок да пабудовы вольнай краіны. Калі кашаць больш шырокая, вольная Беларусь — гэта тая Беларусь, у якой беларусам будзе жыць у тульна.

Сяргей Навумчык, на-
меснік старшыні Рады БНР:

Ні першое, ні другое, ні трэцяе паасобку, ні разам не зъяўля-

еца ні прыметай, ні тым больш гарантый Незалежнасці. На вольных (адносна, вядома) выбараў у 1994 г. беларусы абрали таго, хто абяцаў аднавіць СССР. Менавіта на беларускай мове праз тыдзень пасля інаўгураты прачытаў зварот да нацыі Лукашэнка з нагоды Дня Незалежнасці, — каб праз месяц на-кіраваць АМАП на шэсьце ў горні бітвы пад Воршай, а яшчэ праз некалькі месяцаў скасаваць «Пагоню» ды бел-чырвонабелы сцяг. Мяжко гадоў на пяць не пашкодзіла б... Але нават пяцімэтровы плот з калючым дротам ды напругай у 220 вольт не перашкодзіць думкамі быць у Маскве tym, для каго яна пляцдарм для рэалізацыі палітычных, эканамічных ці хоць бы і эстрадных (як вось у часткі съпевакоў) амбіций. Вольная Беларусь — не на мапе, а ў галавах; гэта ўсьвядамленыя большай часткай насељніцтва Незалежнасці як галоўнай умовы ўласнага заможна-
га існаванія.

Апітваў Арцём Ліва

Чалавек на высьпе

Валянцін Тарас. На высьпе ўспамінаў: Мэмуары. — Менск: Беларускі кнігазбор, 2004.

...or that sea-beast Leviathan, which God of all his works Created hugest...
Milton, «Paradise Lost», b. 1. *

Выспа сп. Тараса мае нашмат большыя памеры ў часе, чымся ў прасторы. За выключэннем апісаньня давленнага, часоў аўтара вага дзяніства, Менску, успаміны маюць геаграфічнага вымірэння. Іх зъмест — час і людзі, пражытыя дні і ночы, сустрэчы, уражаныні і сны, павароты і капрызы лёсу карэннага менчука, журналіста і літаратара, шарагоўца савецкай творчай інтэлігенцыі.

Даволі дзіўна, якой малой геаграфічна (Менск і ваколіцы) вышла гэта выспа; яна не пашырлалася з партызанскіх часоў ранняга юнацтва. Побач жыла велізарная, на шостую частку сушы, краіна, адбываліся векапомнія зъезды, шамацелі магноліямі паўднёвых курортов, гримелі гусеніцамі па дарогах сумежных краін савецкія танкі, выдаваліся разумныя і съмельяя кніжкі — дыхаў і варушыўся агромністы Левіяфан звышдзяржавы. Выспа сп. Тараса месцілася тут жа і не была цалкам ізаляваная ад гэтых зъяў, але паўстае перад чытаем тэрыторыяй з дакладна вызначанымі «берагамі» і строгім «мытным рэжымам». Усё, што адбываецца звонку, застаетца на другім пляне.

Вызначаючы ў «жменьцы папярэдніх слоў» эту расказаць пра савецкую мінуўшчыну для тых, хто асабіста яс на ведаў (унуку), сп. Тарас прапануе ўваже чытаку нізу эпізодаў свайго жыцця, злучаную ніткамі ўласцівых сталаому, навучанаму жыццём чалавеку разваг над дзівосамі лёсу, з «невыпадковымі» супадзеньнямі, партрэтамі сяброў і калег, не пазбаўленую пэўнае палемічнасці ў асьвятлены «гарадчых тэмаў», сёньняшняга дня — праўды пра вайну, савецкую культурную спадчыну, нацыянальны рух апошніх дзесяцігоддзяў. Гэта цікава чытатцу сёньня і, думаецца, яшчэ цікавей будзе праз пэўны час, але чалавеку, які савецкія часы ўнейкай ступені памятае, відавочна, што пастаўленую ва ўступлім слове задачу мэмуарыст выконваецца не пажадаў. Бо пасыльдоўна (цикава сказаць, съядома ці не) пазбягаете аналізу, абагульненія, пашырэння рамак апавядання, апісваючы на столькі Левіяфана (савецкае жыццё), колькі сваю ўласную выспу.

Гэткі падыход цалкам ляжыць у рэчышчы пастаўленай у загаловак мэтафары. Нехта з высакадумных савецкіх пісьменнікаў пропанаваў

выраз «экалагія душы». Чытаючы ўспаміны сп. Тараса, пачынаеш разумець яго ў нечым па-новаму. Чалавек сапраўды жыў на высьпе, сачыў за сабою, пільнаваў сваю душу, не дазваляючы, каб паскудства звонку забрудзіла і гэты кавалак прасторы (хутчэй, унутранай, чым знадворнай), зрабіўшы яго непрыдатным для жыцця. Знадворны ўплыў быў усюдышынны, штодзённы, магутны (цикава з таго дзівіцца, калі працуеш у органе ЦК КПБ), стрымліваць яго было невымоўна цяжка, і нават успаміны пра гэта не належаць да лёгкага справы.

У выніку маем тое, што маем. Чалавек выключна савецкага выхавання і шчыра савецкіх поглядаў на працягу гадоў перажывавае глыбокую эвалюцыю, найгрунтоўнейшым чынам пераасэнсоўвае свае погляды, сам не перастае дзівіцца са сваёй эвалюцыі (наймашнейшы тут хіба разьдзел «Хлопчык са старога фатаўдымка»), але не расказвае нам пра яе амаль нічога. А гэта ж найвялікшая — і найцікавейшая — таямніца савецкага грамадзтва: якім шляхам асобныя чиста савецкага выхавання людзі прыходзілі да адрынання савецкае ідэалёгіі? Як гэта адбылася?

Адчываецца, што мэмуарыст ня супраць адказаць на пытаньні. Але не адказвае. У мэмуарах увогуле вельмі мала гаворыцца пра «несавецкі» бок жыцця аўтара, пра ягонія роздумы, пошуки, пра неаднаразовыя нялёгкія выбары (накшталт адмовы ад уступлення ў партню), які, у адрозненіі ад шмат каго з аднагодкаў, урэшце прывёў яго да іншых поглядаў і каштоўнасцяў.

Безумоўна, важкім быў уплыў сяброў, але іншы раз нават крыўдана: толькі згадваючы гарачыя размовы і спрэчкі з А. Адамовічам. В. Быковым, зъмест жа тых размояў застаетца «за кадрам». А гэта ж і была тая жывая матэрый інтэлігенткага жыцця часоў застою! Вельмі стрымана падаючыя ваганыні наконт уступлення ў партню, амаль нічога — пра перажываныні (яны, безумоўна, мелі месца) супрацоўніка «Звязды», які бачыў, скажам так, разыходжаныні паміж рэчаіснасцю і тэкстамі газеты, да якіх і сам прыкладаў руку. Аповед пра гэта, безумоўна, вымагаў бы шырэйшага асьвятлення савецкіх рэалій, каб неабазнаному чытаку сталі зразумелыя адпаведныя маральныя дылемы. Мэмуарыст, аднак, выразна ўстрымліваецца ад экспурсаў на тэрыторыю Левіяфана.

Праз гэту стрыманасць стаўленыне Валянціна Тараса да савецкага ладу вымалёўваецца даволі выразна. Дзяржава і партыя жывуць сваім жыццём, спадар Тарас, савецкі пісьменнік і журналіст, — у песьні сымбіёзе з імі, але самастойна. Самастойнасць для яго вельмі дарагая, але на дачыненіі сымбіёзу кладзенца большая частка жыцця, і съмешна было бы рабіць выгляд, што гэта ня так. Тым больш што сымбіёзу сп. Тарас не перарываў: гэта Левіяфан здох.

Маўчаныне адносна прыкрых бакоў блізкага сужыцца з дзяржпартыйным калосам можна выглумачыць тым, што гэта рэчы, на колькі было магчыма, не дапускаліся на выспу сп. Тараса. Хутчэй за ёсць, ён меў рацыю: адасаблены лапік незалежнай тэрыторыі мог бы вытрымаць напружаныня. Но адчываецца, што, нягледзячы на кола адданых сяброў, гэта была менавіта выспа ў неспакойным моры, на сэйсмічна ненадзейнай глебе і побач з магутным зверам. Тут трэба асьцерагацца. Але ж чытач...

Антаганістычны настроі падаюцца пераважна ў сціслым пераказе. У фокусе «біяграфічнай мастацкай прозы» (гэта вyzначае жанр сваіх замалёвак аўтара) апінаючыя менавіта праўвы сынэргізму ў адносінах з дзяржава-партийным калосам. Сп. Тарас цікава і пераканаўчай апісвае змаганье з фашизмам, съведкам і ўдзельнікам якога ён быў. Людзі баранілі свайго Левіяфана ад яшчэ больш небяспечнага для іх стварэння. Нават больш для сп. Тараса менавіта досьвед вясенних гадоў стаўся падмуркам для пабудовы самастойнага съветапогляду, вызвалення з палону ідэалягічных догмаў.

І падчас вайны, і пасля яе мэмуарыст не імкнуўся не зауважаць непрыемныя бакі рэчаіснасці. Але, апісваючы савецкае жыццё, сп. Тарас пазбягает змрочных фарбаў. У самай сумнай сітуацыі ён знаходзіц ракурс, з якога яна выглядае найлепей. Нідзе ён не падае ўласныя ўчынкі як асабістыя бунт супраць сістэмы, з вялікім задавальненнем апісваючы, якім чынам удавалася рэалізоўваць сумленныя задумы без адкрытага канфлікту з уладай. Непазбяжнай на гэтым шляху страты і саступкі (накшталт штучных канцовак ягоных ваенных апавяданняў) выклікаючы з уго сум, але, здаецца, ніколі — згрэзы сумлення. Бордка хто з творчых работнікаў — калі быў сапраўды творчы — не дражніў савецкага Левіяфана, але мала хто парушаў пры гэтым добра вядомыя правілы бяспекі.

Шкада, аднак, што пад упрыгожаным дабротам сіснаваныя (бо падкрэсліло яшчэ раз, мэмуарыст пераканаўчай даводзіць сваю інтелектуальную самастойнасць) сп. Тарас траціць вастрынью зроку нават у тых месцах, дзе гэта нельга растлумачыць адно павагай да магутнага сымбіёнта. Тэндэнцыя найбольш праявілася ў ружовых апісаннях звязаўскага малацьвіозага побыту і шчыльна заідэалігізаване газетнае працы. Дзяржпартыйны калос, выглядае, няшмат вымагаў ад сваіх ідэалягічных служкаў і шчодра з імі расплачваўся: можна на працу прыходзіць абы-кали, можна выпіць тут жа піва і на піва. Прывостыя заробкі, прыемныя камандзіроўкі, высокі статус... Пасправуй зразумець, ад чаго съпіваючыя калегі: ад пакут сумлення, змучанага казённым прыムусам нахабнай і штодзённай

хлусыні, ці ад лёгкіх грошай і ціску ўласбленай у кампаніі сяброў «багемна» традыцыі? Мэмуарыст нібыта схілецца да першага варыянту адказу, але не спрабуе пераканаць у гэтым, зноў жа пазбягая чытак заглыбляцца ў падрабязнасці. Падаецца, ён хацеў бы выкінуць з выспы нават тыя аскепкі і трymае іх выключна дзеля памяці пра сябру...

Стрыманасць сп. Тараса ў прыпамінанні і аналізе тагачасных ацэнак (што мела б асаблівую вагу) тут дасягае апагею, але і ў іншых месцах яна ператварае тэкст у своеасаблівия шарады. Зроблены ім «замалёўкі па памяці» шмат дзе выглядаюць таямнічымі малюнкамі бяз подпісаў. Мы можам толькі згадаўвацца, як шмат зрабіў для яго съветапогляднай эвалюцыі А. Адамовіч, анічога не даведвається пра ўплыў на ягоныя погляды гучных публікацый у цэнтральным друку (хадзя б у «Новом мире» Твардоўскага, гэтаксама як і пазнейшых перабудовачных). Аніяк, выглядзе, не адзягаваў мэмуарыст на падзеі 1968 году, Аўгантан, Чарнобыль...

Што ж такога можна пачарпнуць пра савецкі час з успамінаў сп. Тараса? Цікавы факты, якія, аднак, вымагаюць камэнтароў, што злучылі б прыватныя эпізоды з гісторычнымі реаліямі. Непаўторны ў сваёй экзатычнасці малюнок давлення Менску. Выдатны партрэты культуры дзеячаў з кола ягоных знаёмых. Глыбокую перакананасць, што чалавек можа захаваць сваю асабістую годнасць наўнава ва ўмовах таталітарнага ладу, і прызнаныне (трохі дэкларатыўнае), што гэта патрабуе ад яго вялікіх выслікі. Асабісты прыклад таго, што жыццё зь Левіяфанам не зьяўляецца непераадольна пешашко да чалавека, які хоча мысліць самастойна. Съведчанне, што на гэтым шляху даводзіцца не аднойчы прызнавацца самому себе ў памылках. Неблагі падарунак унукам — калі яны, ня маючы асабістага ўяўлення пра савецкае жыццё, здолеюць яго расшыфраваць. Хутчэй, гэта чытанка можа служыць дапаўненнем да іншага, сродкам удакладненнем асобы акцэнтаў. Знаёміца з эпохай наступным пакаленінем варта па больш інфарматыўных крыніцах.

Чаго знайсці нельга (і гэта, не сумненна, будзе расчараўвальнем для кожнага чытака) — справаўдчыя пра шматгадовыя пошуки, расчараўвальні, сумненіні, знаходкі. Аналізу роздумай над кнігамі, газетамі, жыццём — пра туго барацьбу і працу з самім сабою, якую сп. Тарас, як сам прызнаецца, веў доўгія гады. Няма, на вялікі жаль, апісання тых асаблівых шляхоў, якімі флюіды свободы дасягалі савецкіх людзей. Валянцін Тарас перажыў свайго Левіяфана, нават больш — навучыўся жыць без Левіяфана ўвогуле, і гэта выклікае павагу да яго. Але ён не парушыў таямніцу гэтае эвалюцыі. Ягонае права — наша страта.

Даніла Жукоўскі

Чэская калекцыя Логвіна

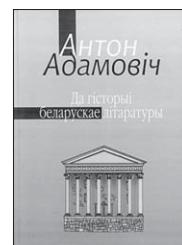

Андрэнікава Г. Гук сонечнага гадзінника / Пер. з чэскай В. Бяльковіча; Прадм. С. Сматрычэнкі. — Менск: Логвінаў, 2005. — 300 с. — (Чэская калекцыя).

Чэскі эмігрант Даніэль Кеплер у засынжаным Калярда выпадкова сустракае сваю зямлячку Эн Ване (даўней Ганна Вайнштайн). Высьвяляе, што разам з ягонай маці яна знаходзілася ў нацысцкіх лягерах і была съведкай съмерці. З размоў Даніэля і Эн перад чытаком паўстае трагічная гісторыя кахання чэха Тамаша і габрэйкі Рахель.

Кніга была ўганараваная прэстыжнымі літаратурнымі прэміямі Чэхіі. Беларускі пераклад раману распачынае новую сэрыю «Чэская калекцыя», у якой мяркуеца знаёміца беларускага чытака з найлепшымі здабыткамі чэскай літаратуры.

Невядомая літаратура

Антон Адамовіч. Да гісторыі беларускай літаратуры. — Менск: Выдавец IP Зыміцер Колас, 2005.

«Курс лекцый» доктара Адамовіча, укладзены Валер'ем Булгакавым, паспаборнічае з акадэмічным шматтомнікам «Гісторыя беларускай літаратуры». Зборнік артыкулаў бяз цвёрдай пэрыядызацыі, систэматызацыі й ранжыру, тым ня менш, дазваляе атрымаць яснае ўяўленне аб тым, хто ёсьць хто ў нашым красным пісьменстве. Дапамагае дакладнасць ацэнак, празрысты стыль, дзякуючы якому «цагліна» ў паўтары тысячи старонак чытака лёгка. Не замінае і пэўная прыватнасць выкладу, адступленіні, кшталту апісання восені 1926 году: «гай ў пазалоце» стаялі амаль не да Каляд» і засталіся ў вершах Паўлюка Труса і Язэпа Пушчы». Чытайце — кніжка пойнай адкрыццяў і нечаканак.

* ...Або марской пачвары, што завём «Левіяфан», якую Бог стварыў Зусіх зъяўроў найбольшай...

Мільтан, «Страшаны рай»

Каханы горад

Цяпера беларусы ня маюць належнае сталіцы, бо ня маюць Старога гораду. Аднаўленыня гісторычнай памяці не дасягнуць без адбудовы Менску даакупацыйных часоў і прамаўленыня праўды пра яго разбуральнікаў.

Эсэ Сяргея Абламейкі.

Працяг. Пачатак у №10.

Монстар індустрыялізацыі запатрабаваў плоймы работнікаў-шрубак. Усе гэтыя шрубкі трэбыло карміць, адзівяць, лічыць, вучыць і перавозіць ад месца жыхарства да месца працы. Таму й праклалі буйныя магістралі праз сэрца старога Менску — розныя тэм «дублёры праспектаў» і «паркавыя магістралі». А пасля дабілі ўсё мэтрапалітэнам.

Ты пішаш «паркавыя магістралі» і ўсьведамляеш, што адна такая магістраль загубіла Замкавую, Падзамкавую і Завальнью, — які заняпад, якое эстэтычнае падзенне нават у назыве, ня кажу-чы ўжо пра сутнасць!

Менск сублімаваны

У пракладцы Паркавай магістралі праз сэрца старога гораду была ня толькі эстэтычная, але й больш злавесная сымболіка. Па Паркавай з Драздоў на працу ездзілі партыйныя босы — сатрапы імпэрыі, якія дапільноўвалі ў нас чужы інтэрэс. Той інтэрэс не супадаў, не супадае і ніколі не супадзе з інтарэсамі Менску, яго жыхароў і іх краіны.

Страціўшы горад, бедныя менчукі сублімавалі свой клопат аб ім у прымітыўнае «казельненне», а іх прыродная культура надалей праяўляеца ў чысьціні на гарадзкіх вуліцах. Стрыманая прыстойнасць — частка мэнталітэту тутэйшага чалавека.

Зь іншага боку, ты разумееш, што калі б у 1940—1950-я гады нехта ў Менску загаварыў пра рэстаўрацыю ці рэгенэрацыю старога гораду па пракладзе варшаўскага Старога места, наўрад ці бён застаўся на волі, а мог бы і з жыцьцём разыграцца.

СЯРГЕЙ АБЛАМЕЙКА — (нар. у 1962 г. у Менску) журналіст, працуе на радыё «Свабода». Скончыў гістарычны факультэт БДУ, дактарантуру Люблінскага ўніверсітэту. Аўтар ненадрукаванай дысэртацыі па гісторыі ўніцкай царквы ў Беларусі. Працаў у Навукова-асветніцкіх цэнтрах імя Ф. Скарыны. Ад 1990 супрацоўнік беларускай рэдакцыі радыё «Свабода». Аўтар кнігі афарызыма «Егоізмы», што выйшла ў сэрыі «Вострая брама» віленскага выдавецтва «Наша Ніва».

нымі выbuchамі зънеслыі небяспечныя руіны на ўсім працягу Савецкай, а пазней прыгналі менчукоў на разборку завалаў.

«Гражданочка, в сторонку»

Калі энкавэдисты падпальвалі Дом пінераў, да іх кінуліся маткі дзяцей, што з'яўляліся там у розных гуртках: «Што ж вы робіце, вы хіба не зъбираецца вяртацца?..» А ў адказ клясычнае: «Гражданочка, в сторонку». Гэта, дарэчы, быў не найгоршы адказ і не найгоршы вынік. У іншых беларускіх гарадах тых, хто пратэставаў супраць падпалу іх дамоў, расстрэльвалі на месцы. «Свае».

Адыходзячы, саветы спалілі Гомель, Палацак і іншыя гарады. І ніхто сёняня пра гэта не гаворыць. Но таму, што першай будынінай, што паўсталі на руінах ужо ў 1946 годзе, стаў новы гмах МГБ? Будынак даваеннага НКВД, дзе цяпер МУС Беларусі, відаць, для «новых задач» быў ужо замалы. Жылыя дамы на праспэкце сталі будаваць толькі праз некалькі гадоў, а арганізацыя зь першага адбудаванага дому выклікае жах у лодзе і дагчтуль.

Паводле фотадакументаў, Стары горад у Менску быў хоць і спалены, бяз дахаў, але цэлы. Пасля пажара на вытрымалі адзінкавыя дамы, некаторыя, як гатэль «Эўропа», былі зънішчаны нямецкімі бомбамі. Але немцы карысталіся пераважна лёгкімі бомбамі. У першыя дні вайны ў Дом ураду такіх трапіла каля 20-ці, але ён, як вядома, стаіць і дагчтуль. Калі менчукі падчас акупацыі хадзілі ў кіно ў Дом афіцэраў, яны маглі бачыць дзівье двухмэтровыя варонкі ад нямецкіх бомбаў праста ў залі — астатнія часткі будыніны не пацярпела. Затое калі Менск вызвалілі, зънікла ўсё леваве крыло гэтага функцыяналістичнага будынку Лангбарда ў выглядзе самалёту.

Шмат чаго ў Менску было зънішчана як бы сымбалічна. Часам ты думаеш, што гэта не выпадковы сымбалізм. Абодва менскія дамы Луцкевічаў паспяхова перажылі вайну, але пасля вяртання саветаў іх зънеслыі і пабудавалі на тым месцы прыбіральню.

Дом Ігнатоўскага захаваўся, але быў зънесены, і на яго месцы цяпер стаіць танк пераможцаў. Касцёл бэнэдыктынак, дзе ў 1942 годзе была абвешчана аўтакефалія Беларускай праваслаўнай царквы, вайну таксама перажыў, але яго разбурылі ды паставілі на тым месцы гмах Генэральнае прокуратуры...

Калі ты ўспамінаеш пра рэпарацыі, якія саветы ўзялі зънішчаныя саветамі ж помнікі Менску, ты думаеш, што яны акасаліся і някенскімі бізнесмэнамі. Падчас вайны ў Дамініканскім касцёле была нямецкая вайскова-мэдычная ўстанова, дык саветы яе бамбілі бязвідасна — разбурылі шыкоўную старожытныя

дамы на паўднёва-ўсходнім баку плязу Волі, там дзе цяпер кансэрваторыя, разбурылі сам кляштар, часткова пашкодзілі касцёл, а таксама зънішчылі кварталы вакол яго — паміж Камуністычнай (Валоцкай), Каstryчніцкай (Юраўскай) і Энгельса (Дамініканскай). Пасля вайны ўзялі зънішчылі гроши на аднаўленыне комплексу дамінікану юкі помнік агульнабеларускага значэння і неўзабаве гэты помнік зънеслыі з прычыны непажаданасці яго суседства з новапбудаваным помнікам Сталіну. Цікава, ці не пайшлі нямецкія гроши на ту 18-мэтровую статую тырана?

Анты-Варшава

Спаліц горад дашчэнту пры адступленыні, мэтадычна бамбіц яго падчас акупацыі, пасля амаль цалкам здратаўваць яго падчас «вызвольнага» штурму і, урэшце, канчаткова зънішчыць старыя кварталы за 30 паслявайных гадоў у рамках так званае «рэканструкцыі» — усё гэта можна называць дзікунствам, а можна — асабліва прадуманым цынізмам.

У вызваленым Менску абларэлы, але збольшага цэлы ў 1941—1944 гадах квартал на скіле гары паміж Верхнім і Ніжнім рынкамі перастаў існаваць. Яго ня проста зраўнавалі зънішчылі — яго закапалі ўглыб, у варонкі ад 500-кіляграмовых савецкіх фугасаў. Пагартайце фотаальбомы пра Менск, паглядзіце здымкі ў альбоме Васіля Каляды «Менск у чарыдлі і сёняня», і вы ўбачыце гэты жудасны схіл ад плошчы Свабоды да будучага плязу 8-га Сакавіка ў 1944 годзе.

Там быў адзін з найлепшых і самых старых менскіх куточкіў — 3 чэрвеня 1944 году ён ператварыўся ў друз. Цяпер там панаміністэрская лесьвіца і юрыдычна немагчыма нешта аднаўляць з прычыны ахойнай зоны мэтро.

Бедны твой горад. Адкуль на яго галаву бяруцца ўсё новыя маладыя архітэктары, аўтары тых лесьвіц? Чаму іх курс за курсам выпускае архітэктурны факультэт політэхнічнай акадэміі? Быццам бы там прыстойныя людзі працуаць, і студэнтаў за мяжу возяць на практику, напрыклад, у Прагу, і 20 гадоў назад вазілі. Адкуль жа бяруцца такія, як Мусінскі, што пабудаваў вялікі дамінантны памаранічны касцёл на месцы гмаху Генэральнае прокуратуры...

Калі ты ўспамінаеш пра рэпарацыі, якія саветы ўзялі зънішчаныя саветамі ж помнікі Менску, ты думаеш, што яны акасаліся і някенскімі бізнесмэнамі. Падчас вайны ў Дамініканскім касцёле была нямецкая вайскова-мэдычная ўстанова, дык саветы яе бамбілі бязвідасна — разбурылі шыкоўную старожытныя

цяпер, калі рэстаўрацыя і рэгенэрацыя ня толькі фіксуюць, але і аднаўляюць каляніяльную рэаліі.

Ты ня маеш нічога супраць клясыцызму як такога. Але калі бачыш менскі клясыцызм і думаеш пра яго, ты ўспамінаеш і пра яго аўтара — менскага губэрнскага архітэктара пачатку XIX ст. Фёдара Крамера. Гэты чалавек пераўважна перарабудоўваў канфіскаваныя ўрадам кляштары, школы і калегіумы. Ён жа перарабудаваў і менскую ратушу. Крамераўскі клясыцызм прыйшоў у твой горад як каляніяльная зъява — разам з расейскімі штыхамі. Зялёная бляха як імітацыя пазелянела медзі — таксама.

Восстановление Старого города

Ты памятаеш, як на дыспутах у 1980-я некаторыя падўтары: «Гэта супярэчыць гісторычнай праўдзе, у Менску дахоўка была далёка не на ўсіх дамах!» Так, у XIX ст. ужо не на ўсіх... Але што з таго? Турyst, які сёняня прыяжджае ў Прагу, прыходзіць да велічнага сабору Святога Віта на Градчанах і бачыць адтуль панараму гораду, не згадаўваеца, што велічны гатычны вежы Святога Віта і ўсіх астатніх гатычных храмаў чэскай сталіцы пабудаваны ў 20-я гады XX ст., калі чэхі атрымалі незалежнасць. Гэтых храмаў дамінантай або не было зусім, абы яны былі бязвежавыя. Сёняня яны — якасны прыклад інзаготыкі. Чэхі пабудавалі і маюць.

А Менск і менчукі... Ратушу аднавілі ў стылі расейскага клясыцызму, частку «Гасціннага двара» — таксама. Стары купецкія камяніцы XVII ст., званыя цяпер таксама па-расейску «Малым гостинным двором», — зънеслы. Дамкі разбураюць, дамкі аднаўляюць, другія паверхі будуюць з дрэва, накрываюць бляхай і кашуць, што так было. Музичны заўулак — адзінай на сёняня пакручастая вулка Старога гораду — з'яўляе пусткамі, якія ніхто не дадумаўся закрыць хаты б мурам, каб стварыць адпаведную прастору і выклікаць адпаведныя пачуцьці...

Сёняня Менск мае ратушу таякой, якой яна была на момант зношу ў 1857 г. Нават не беручы пад увагу ідэі, нельга ня бачыць, як кульгас і крычыц эстэтыка. На пляцы Волі ўсе дамінанты — барочныя, таму і ратушу варта было аднавіць таякой, якой яна была на момант прыходу расейцаў, — гэта значыць барочнай.

Цяпер адзін скульптар прашануе пастаўці перад ратушай карэту губэрнатара (!), запрэжаную тройкай, але без гаспадара. Сам губэрнатар, маўляю, «праце ў ратушы...» Гэта — апатэоз бясправіцтва. Скульптар прашануе аб'яднаць неаб'яднальнае — годнасць магдэбурскага самакіравання і каляніяльную адміністрацыю імпэрыі, дзе гэты воль-

Клясычная бляха

Рэстаўрацыя — справа ня толькі ідэйная, але й ідалягічная. Можна аднаўляць асноўныя гародзкія дамінанты ў такім выглядзе, якія яны мелі да прыходу расейцаў. А можна так, як гэта робіцца

адбудова сталіцы

гатовы хлеб — свой хлеб.

Ты верыш, што стары Менск будзе адкрытым урокам гісторы. Ты верыш, што тваю ўлюбёную Казьмадзям'янаўскую, як самую старую мураваную вуліцу гораду, ператвораць у Музэй беларускай гарадзкой архітэктуры. Самым папулярным на Казьмадзям'янаўской будзе Музэй гісторы мэдыцыны ў будынку першай менскай аптэкі. Апрача музэя, на Казьмадзям'янаўской будуць самыя прэстыжныя рэстараны экзатычных кухняў. Лідэры краіны завядуць традыцыю прыводзіць дзяржаўных гасцей у Стары горад і паказваць яго як прыклад нечуванага нацыянальнага ўздыму і салідарнасці. А пасля высокія госьці з дзяржаўных кіраунікамі абавязкова будуць абедаць ці вячэрца у адным з рэстаранаў у дварах вакол Казьмадзям'янаўскай.

У кляштарных будынках будуць музэі беларускай кухні, дыпламатычнай справы ВКЛ, рамесніцкіх цэхаў і шмат яшчэ чаго. Пад Ніжнім рынкам будзе вялікі археалагічны музэй Менску XI—XII ст., а на Верхнім рыначку перад ратушай будзе адноўлена месца страты, і ля яго бяз справы будзе сумаваць гарадзкі кат, які прадаваць квіткі ў Музэй сярэднявечных катаванняў.

Ты вериш, што вуліца Няміга зноў атрымае старую назну — Няміская. Пасярэдзіне яе зноў будзе цячы старажытная рачулка. Паабапал яе будуць каваныя парэнчы з балісамі, дно будзе брукаванае, а берагі абавязкова стромкія. Рэчка, а не канал у бетонным рэчышчы. Праз кожныя 50 мэтраў бакі вуліцы злучаць масткі.

«Ля берагоў крывіцкае Нямігі...»

Ты вериш, што ў дварах і будынках Старога гораду будуць дзясяткі розных тэатраў, а акторы будуць падзарабляць, даючы старабеларускія школьныя інтэрэм-дэй проста на вуліцах, і людзі вакол будуць хапацца за жываты ад рогату. Беларуская батлейка зазнае ў адноўленым Менску новы росквіт. Лялькі ў дзясятках вяртэпаў будуць гаварыць на ўсіх асноўных ўсходніх мовах, у тым ліку на расейскай — для туристаў з Рәсей. Унаучы па вуліцах будзе хадзіць сярэднявечная вартыя, а выхады са старога гораду і ўваход у замак будуць сымбалічна на ночь перакрывацца кабылінамі. Паўсюль будуць кнігарні, пякарні, гасподы і шынкі...

Хай сабе ты гэтага ўжо і ня ўбачыши.

А можа, твая душа кіне-такі вокаам на Каханы горад зь нябесаў і падміргне некаму, хто будзе захоплена ці прывычна-задуменна спускацца па тваёй любімай Казьмадзям'янаўской да Ніжняга рынку і новага помніка ваярам бітвы 1067 году на Нямізе?..

Калі ты, мілы напчадку, адчуеш неяк увечары на завулку на Рыбным рынке варушэнне паветра, ціхі шоргат і празрысты пень прапльве паўзь цябе ў дрыготкім съятле ліхтара — не паложайся: гэта толькі стары і непараўнаны рамантык С.А. прыляпіць паглядзець на Каханы горад і падаравацца за цябе і за яго.

Прага, кастрычнік — сінегісань 2004 г.

насыці ніколі не было і якая гэту вольнасць зьнішчыла ў тваім краі. Хто сёньня памятае фразу, якую імпэратор напісаў на ўказе аб зносе Менскай ратушы? «Дабы не напоминала о былых вольностях...»

Suum cuique

Вызваленне ад памяці зайшло далёка. Хто цяпер успомніць, што перад касыцёлам Святога Язэпа некалі хавалі манахаў-бэрнардынаў — там могілкі праства пад трапуарам. Ці даведаюцца некалі менчукі, што ад «Беласаўпрофу» да вуліцы Кірылы й Мятода яны шпацируюць па сівятых касыцях — праства пад ходнікам ляжаць у магілах кіеўскія мітрапаліты Вялікага Княства Літоўскага, якіх хавалі перад царквой Святога Духа ў часы Унії? Зрэшты, няма ўжо і самой Святадухаўкі. Як няма і брацкай царквы Святых Кузьмы і Дзям'яна з шпітalem і школай — першай уніцкай царквы Менску, якая некалі дала назну вуліцы Казьмадзям'янаўской.

Гэтая вуліца была першай мураванай у горадзе і самай прыгожай — некаторыя камяніці стаялі на ёй з канца XVI ст. Немцы разбурылі там некалькі дамоў на левым баку, астатнія не перажылі вызвалення. Што ж... Suum cuique — «вызваленім» «вызваленася».

Або аднаўленне гатэлю «Эўропа» на падмурках гарадзкога тэатру — г.зн. на месцы, якое для ўсіх іншых народаў аднайменнага кантыненту было б недатыкальнае... Манюшка, Дунін-Марцінкевіч, першая нацыянальная опера... Табе на думку зноў прыходзіць у любёны Паблій Сір: «Poenam moratur improbus, non praeterit» — толькі часовая бывае беспакаранасць.

Пытаныне, на якое ты ня маеш адказу, — ці выдасьць нехта некалі сапраўдны фотаальбом-даку-

мэнт, фотаальбом-съведчанье пра Менск у Другой сусветнай вайне? Ці пакажа і раскажа хто-небудзь, як і калі зынкі 5975 старых менскіх дамоў — 80 прадзэнтаў гарадзкой забудовы? Ці падлічыць нехта хаця б прыблізна, колькі прадзэнтаў зьнішчылі немцы, а колькі — саветы? Колькі ў вайну, а колькі — пасля яе? Ты байшся, што нікога ўжо гэта не хвалюе і ня будзе хваляваць.

Працтва Пазыняка

Куды ж падзецца табе, ня вызваленаму, а ўсё яшчэ паланёному твайм горадам, яго колішнімі вулікамі і тваёй краінай Беларусьлю-Літвой? Летуцець, спадзявацца на татальнай адануленні большай часткі старога гораду? Гэта камфортна для души, але ж ты рэальная ацэньваеш магчымасці купкі «паланённых», накшталт Уладзімера Дзянісава, Захара Шыбекі і Сяргея Харэўскага, ты таксама добра бачыш, куды кіруе сітуацыя на тваёй бацькаўшчыне.

Аднак у нябесаў няма нічога немагчымага... Ты думаеш пра гэта у кожны з прыездаў у свой горад і ўрэшце ты з удзячнасцю ўспамінаеш пра нязломнага Зянона Пазыняка, які неяк сказаў табе за келіхам віна ў праскай гасподзе: «Усё зьнясём і ўсё адновім...»

І ты, прыроджаны скептык і эзыміст, раптам далаўчыўся да гэтых аптымістичных слоў і таксама скажаш сабе і ўсім астаратнім:

«Не пераймдзеся, няма таго, чаго нельга зрабіць, любую будынку можна разабраць і любую вуліцу можна аднавіць...» Раней ці пазыней у Менску зноў зьявіцца Замчышча, Ніжні рынак з гандлёвымі радамі і ўсімі яго заблытаннымі вуліцамі, завулкамі і тупікамі, Ракаўскае прадмесце, абедзівye Гандлёвую, адна з якіх зноў атрымае колішнюю назну — Зыбіцкая, большасць кляштараў з вежамі-дамінантамі, а можа, нават кварталы між Дамінікан-

скай і Юраўскай на месцы Палацу Рэспублікі. Ты вериш, што ўсё масты атрымаюць свае назвы і безыменныя цяпер мост паміж Нямігай і Траецкім прадмесцем зноў стане Хлусавым, а мост на вуліцы Купалы — Плябанскім.

Каб вярнуць Менску паштара да зісятка старых вуліц і сотні (!) старых дамоў, трэба разабраць усяго 6—7 сучасных пабудоў — якая несувимернасць высілкаў і плёну!

Фата-маргана

Ты вериш, што відавочная для цябі ісціна стане ўрэшце відавочна для ўсіх беларусаў — без татальнага аднайлення старога Менску ім будзе сорамна вяртацца ў ўсходніскую сям'ю, якая ў сябе ўсё захавала, усё аднавіла і мае непараўнану багацейшую за Беларусь архітэктурную спадчыну. Адноўленыя стары Менск толькі дапаможа Эўропе прызнаць беларусаў за сваіх, а «вызваленым» насельнікам тваёй краіны ён дапаможа ўспомніць, хто яны, і паверыць ў гэта.

Ты вериш, што інжынеры знайдуць магчымасць аднавіць старую забудову над лініяй мэтро. І пад Ніжнім і Верхнім горадам зьявіцца тунэль для транспарту. А што гроши на гэтыя праекты зьбяруць самі беларусы, і скарбонкі будуць стаяць па ўсім краіне менавіта для збору грошай на аднаўленне старога Менску, а не на пабудову чарговых пачвар у калініяльным стылі. І большасць будынкаў аднавіцца прыхваты фірмы, аддаўшыя першыя паверхі ўнутраныя двары гораду.

І прыбытак ад туристаў, якія прыедаюць паглядзець на гэтае нечуванасць ў съвеце дзвіга — адноўленасць старое са зносам новага — хутка пакрые выдаткі на тое аднаўленне. Нечуваная агульна-нацыянальная будова аўд'яднае твой народ, на гэтым будуць выхой-

ваць будучыя пакаленіні.

Ты вериш, што Стары горад стане ўлюбёным месцам адпачынку менчукой. Турысты будуць купляць сабе сувэніры з гарадзкім гербам і дзяржаўнай «Пагоніяй», будуць слухаць бой гадзіннікаў на ратушы, якія дзіўным чынам ня будуць перашкаджаць адзін аднаму. У ратушы будзе дазволена даваць шлоб на толькі менчукам, але й беларусам з усімі краінами, а таксама чужынцам. Паўсюль можна будзе купіць турыстычны даведнік на любой мове з картамі і папулярным выкладам беларускай гісторыі — без суседзкіх мітаў і залишняй сціпласці. На пешаходным Хлусавым мосце будуць грацы музыкі, а маскі і штукары аблюбуюць увесць Ніжні рынак. У адноўленым будынку Трыбуналу Вялікага Княства Літоўскага можна будзе самому на старажытным варштаце надрукаваць на памяць старонку са Стутуту ВКЛ. У адной з судовых заляў кожную гадзіну можна будзе паназіраць за пачаткам судовага пасяджэння і падзівіцца з прыгажосці судзейскіх мантый. У няміскім тупіку наусупраць Петрапаўлаўскай царквы кожны ахвочы зможа пастряляць з арбалета.

На Ніжнім рынаку, ля кляштару баніфратаў

Ты вериш, што ў адроджаную частку Замчышча госьці сталіцы будуць заходзіць па перакідным мосце над ровам з вадой, за валам на Замкавым пляцы зъявіцца камянічкі рамеснікаў, там будуць працаўцаў кавалі і чаканшчыкі. У замку ж будуць і музэі беларускага касыцому і зброй. У вадзянім Гарадзкім млыне на Свіслачы перад Ніжнім рынакам можна будзе пад кіраўніцтвам млынара змaloць трохі жыту і аднесці ў суседнюю пякарню, адкуль праз паўгадзіны вы забераце

Адзіная радзіма

АДАМ ГЛЁБУС

Профіль

Калі мой профіль выб'юць на манэце
І зьявіца вульгарная любоў,
Мне сумна жыць сярод рабоў,
У хцівым ды рацыянальным съвеце.
Тады хай прыйдзе фальшываманэтчык,
Каб маса грошаў выйшла з берагоў,
Калі мой профіль выб'юць на манэце
І зьявіца вульгарная любоў.
Хай: на банкнотах более нулёў,
Манэты павыкідаюцца дзесяцам,
Дэнамінацыя зъяде каралёў,
Каб шлях на коле распачаць наноў,
Калі мой профіль выб'юць на манэце.

1974. Першы пашпарт

Парасон мне на дзень нараджэння бацькі
падарылі.
З парасонам пайшоў я атрымліваць першы
свой пашпарт.
Памяшканье, прапахлае клеем канторскім,
Падалося надзіва ўрачыста-святочным,
Бо мне выдалі пашпарт, і я распісаўся
Па-над тоненькой рыскаю, пад фата карткай.
Пашпартыстка заўсята мяне віншавала,
Ну а я разглядаў яе доўгія зграбныя пальцы,
Перапэцкана ў безнадзеяна-вучнёўскі
атрамант.
У руцэ — парасон, а ў кішэні — мой пашпарт.
Мусіць, варта хоць неяк адзначыць падзею.
Траба лодку узяць напракат, ёсьць ж
пашпарт...
Дзядзька-лодачнік выдаў дабротныя вёслы.
Плыў я доўга, і плыў я ўсё проці цячэння.
Ну а потым, як скончылісь сілы, спыніўся,
І паклаў на какоры бліскуча-съязлівую вёслы.
Дождж пайшоў. Неба ж доўга зьбіралася
з духам,
Каб наш горад засымяглы памыць і пачысыць.
Я раскрыў над сабой парасонавы купал
І павольна паплыў, толькі ў іншым кірунку.
5.07.1987

Кінадэктывы

У тэлевізійнай атмасфэры,
Пазыбягаючы альтэрнатывы,
Кантактue рэчыva кватэры
З вобразамі кінадэктыва.

Поўніца канструкцыя пакою,
Нібы кампазыцыя POP-ART(y),
Рысамі станоўчага героя,
Сыцінутага ў фокусе стандартаў.

У праграмаваныя сустрэчы,
Адназначна, рухаецца злодзея.

Шматсэнсоўна дзейнічае съледчы
Ў трафарэце жанравых паводзін.

Ускладненіца мэтафорычнасць
Графікі на плоскасці экраннай.
Прымітыўна-кволая лягічнасць
Факты выбудоўвае старанна.

Мкнунца зачапіца за сумленье
Дыялёгі на літаратурнай мове.
Бандзюганы ботаюць па фені.
Прайду да заўсягды ў апошнім слове.

04.06.1985 — 06.12.2004

Інструменты

Прываблівае дробная карціна,
Калі шрубоўка, а за ёй пінцэт
Трапляюць у гадзіннікавы съвет —
У мханізм, дзе луснула спружына.

У арганізм, дзе ціхая гадзіна,
У лябрынт, у нетры, у сакрэт
Кругазвароту зорак і плянэт
Заходзяць інструменты агрэсіўна.

1986

Маналёг пацыфіста

Мнё млюсна ад колькасці розных Багоў.
Падобных да знака дарожнага «STOP».
Мне сумна глядзець на анучы съязгоў,
Пад якімі віруе шалёны натоўп.

Мне прыкра глядзець на прыгожых дзяўчат,
Ад якіх патыхае атрутай і злом.
Мне горка глядзець, як чужынскі салдат
П'е нашу ваду, каўтае нагбом.

Мне робіцца гідка ад тых дзеюкоў,
Што ньюць, ажно на ванты бярэ.
Мне сорамна бачыць ланцуг жабракоў,
Што бруднай пятлёю вісіць на царкве.

Толькі марна ты клічаш мяне на вайну
І дарэмна палохаеш чорнай турмой.
Я нікуды ўсё роўна з табой не пайду.
Ты — забойца, мой вораг, і д'ябал з табой.

1994—2004

Забаўкі

Падкрадуся да жанчыны,
Абдыму яе за плечы,
Каб драпежна і злачынна
Пакусаць яе за шыю.
А яна не закры́дзе,
Нечакана пачастуе
Доўгім смачным пацалункам...

18.01.2005

Юлія Дарацкевіч

Лён

Я вярнуўся дадому,
Лёг і моцна заснуш;
Мне прысынілася неба
Беларускага льну.

16.02.1984—28.12.2004

Трымцене ў чорным

Ты трымцела, я трымцеў.
У трымценыні нашы цэлы
Танчылі у звар'яцным
Рытме... Пэўна, чорт хацеў

Чуць пра нашае каханье,
Бачыць нашае трымцене,
Шчыльнае перапляцене
У экзальтаваным стане

Ценяў, рухаў, пасалункаў...
Мы круціліся ў віхуры,
Вадкасці цяклі па скуры
Завіхурыстым малюнкам.

Так, каханье нам ад чорта
Дадзена на пэўны час;
Незалежны ён ад нас,
Час трымценя шчыльна-чорны.

28.02.2005

Адліга ў Вільні

Адліга ў Вільні: плавіцца, цячэ дарожны,
Блішчаць каменны ў цёмна-сінім бруку, ручайны
У хмурна-белым небе кропачкі птушынных
дробных целаў,

Нібыта мак на пірагу няспечаным, яшчэ жывым
і дрогкім,

Карункі плесьні на мурах красуюць, нібы карты
капітанай,

Расхрыстаныя дзеци без пальчатак і бяз шапак,
безнагодна

Бягуць па лужынах, пускаюць з пырскаў зікаткі
вееры,

Усё навокал пахне божым сокам такой жаданай,
блізкае вясны,

Карчмар съпяшаецца памыць вітрину, быццам
не адліга,

А вясна ізноў-наноў у Вільню назаўсёды завітала.
З маленьких фортачак цякуць мэлёды

фальклёрных перагудаў,

Нібыта гудасы зь яўрэямі яшчэ жывуць

у беларускай Вільні.

Так, юдасы і гудасы шчэ граюць на скрыпачках
і дудачках сваіх.

Так, пан Адась Міцкевіч усё яшчэ чытае Ганыне
«Крымскія санеты»,

А Юзік Броцкі на маленькой кухні мармыча
неразборлівыя слова.

Юнак Максім, катары Багдановіч, шукае
безназоўнае каханье.

Па адлігай Вільні пазія цячэ па шчыльной

чырвані дахоўкі,

Цячэ па дужых вежах у завузкі, крывыя,

нашы вулкі.

Смак слоў яўрэйскіх, польскіх, нашых чуваць

у залатым паветры.

У арках праходных двароў сядзяць каты

мурлатыя, як буды,

Сядзяць за сантымэтар ад марцеванья

крыкушчага і веснавога.

Жанчыны расшпілі верхні гузік на фуртах

і зімовых палітонах.

Мужчыны суцяшаюцца гарэлкай у цэнтраі

паўсуверэнных бараў,

Яны на чуюць пах вясны, яны на ведаюць

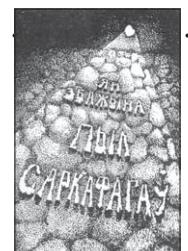
і пра адлігу ў Вільні.

01.03.2005

Мяняючы ідэі, знайдзене скарб

Збажына Я. Пыл саркафагаў:
Проза і вершы / Маст. Галіна
Сігневіч. — Баранавічы, 2004. —
88 с.: іл. 299 ас.

і «пльні сувядомасці», дасціпны съцёп
і асабістая адчуваанія аўтара, тэма веч
насці і ўзаемадносін кабеты і мужчыны.

Як выказаўся адзін з баранавіцкіх паз
тай, выхад «Пыл саркафагаў» для Бара
навіч тое самае, што некалі выхад «Вян
ка» для Беларусі. Дарэчы, за год ту вы
даецаўся ўсяго 2—3 зборнікі пазай.

Зъяўленыне гэтай кнігі — съведчаныне
таго, што беларуская літаратура ў пра
вінційных гарадах нашай краіны пра
цігава сваё развіццё. Таленты разъ
віваюцца, нягледзячы на абыякаўшчыцу
да іх афіцыйных уладаў. Зрэшты, так
было заўжды да ўсім съвеце.

Кнігу можна замовіць па адрасе: заву
лак Паўночны, д. 12, г. Баранавічы,
225320, Берасцейская вобл., Беларусь.
T.: 0163-47-34-23.

Руслан Равяка, Баранавічы

АЛЯКСАНДАР ВОРВУЛЬ

Слоўнік скептыка

Такса — сабака вышынёй у палову сабакі і даўжынёй у два сабакі.

Такт — уменыне закрыць рот на
ней, чым гэта захоча зрабіць іншы.

Тактоўнасць — талент недага
вораўца ісціні.

Талент — здольнасць імітаўца
геніяльнасць.

Тапачкі белыя — апошні піск
моды.

Таўстун — чалавек, які расыце на
ўзвышкі, а ўшыркі.

Таямніца — інфармацыя, якая
распаўсюджваецца з найбольшай
хуткасцю.

Творчасць народная — гэта ка
лі на сцэне народу больш, чым у залі.

Трываласць падарунку —
велічнія, адваротна працяркыя-
нальная яго контуру.

Трыномф — пачатак забыцьця.

Трэнэр па стральбе — адзін
чалавек, які можа паспрачацца з трэ-
нэрам па барацьбе.

Туга — няшчасціце шчаслівага
чалавека.

Турма — недахон прасторы, кам-
пэнсанаваны лішкам часу.

Турызм — спроба замяніць шлях
разыўціця асобы шляхам падарож-
жа яе цела.

Тэлеаматар — чалавек, які так
часта глядзіць тэлевізар, што дыкта-
ры яго ўжо пазнаюць.

Тэлебачанье — магч

Наездзілі і настралялі

Беларуская зборная па фрыстайлі вярнулася з чэмпіянату сьвету па фрыстайлі ў Фінляндый, прывезшы толькі адзін мэдаль. У акрабатыцы бронзавы прызэр Алімпіяды ў Солт-Лэйк-Сіці Аляксей Грышын таксама быў трэцім. Зыміцер Дашчынскі спыніўся ў кроку ад п'едэсталы — ён чацверты. Жанчынам подыюм так і не па-карыйся. Ала Цупэр заняла пятае месца, Асоль Сылівец — дзяявітая.

На турніры ў Ханты-Мансійску паставалена крапка ў біятлённым сезоне, таму ёсьць што падсумаваць. На дзеяці этапах беларусы заваявалі два залатыя (Аляксандар Сыман, Алена Зубрылава), адзін сярэбраны (Алег Рыжанкоў) і пяць бронзавых мэдалёў. Найвышэйшы вынік у жанчын у Зубрылавай — у агульным заліку Кубку сьвету яна на сёмым месцы. Летась была дзяявітая. У мужчын лепшы з беларусаў — Алег Рыжанкоў, у якога 25-е месца. А вось Аляксандар Сыман дабіўся найбольшага прагрэсу: ён узыняўся з 59-га на 35-е месца. Колішняя надзея беларусаў — вараг Уладзімер Драчоў — за год апусціўся з 10 па 71-е месца. Хоць бяры і назад у Расею вяртай вэтэрана зборнай.

У заліку Кубку нацый (куды сумующа ўсе вынікі і індывідуальных і эстафетных гонак), жночая і мужчынская зборная на шостым месцы. Пытаныне, якое не дае спакою перад будучымі зімовыми гульнямі: з кім будуць спаборніцаў беларускія спартову́цы? У лютым няма ні сяўбы, ні жніва, ні касавіцы. Таму калгасынікі тут не дапамога. Магчыма, ёсьць сэнс абвясціць спаборніцтва з камунальнымі службамі. Адна мэдаль роўна тысячи кубамэтраў прыбранага снегу.

У мінулую пятніцу адбылося лёсанаванье чверцьфіналу футбольнае Лігі чэмпіёнаў. Інтыгруе склад адной з параў: «Ювэнтус»—«Ліверпуль». Дваццаць гадоў тому, у 1985 г., фінальны матч між гэтымі дружынамі на брусэльскім стадыёне «Эйзэль» прывёў да адной з найбуйнейших трагедый у гісторыі сусветнага футболу.

Тры трыбуны стадыёну мелі неафіцыйную назуву «скотны двор», бо там былі самыя танныя месцы, і асноўная маса заўзятых

раў там не сядзела, а стаяла. Пакуль ня гримнуў гром, ніхто не парупіўся пра бясьпеку балельшчыкай.

За сорак пяць хвілін да пачатку фіналу на арэне разыгралася трагедыя. Заўзятары «Ліверпулю» пералезлі праз сетку, што разъдзяляла трыбуны, і з'верху пачалі ціснуць на тыфозі «Ювэнтусу». Італіянцы, каб унікнучы сутыкненіню, кінуліся ўніз, спадзяючыся знайсці выратаванье ля футбольнага поля. Брытанцы сталі біць іх палкамі. Паніка — кожны хацеў уратавацца ад звіцця — скончылася катастрофай. Падмануліся паліцэйскія, якія палічылі, што заўзятары жадаюць выбегчы на футбольнае поле і пахулігансіць, і замест таго, каб адкрыць выходы са стадыёну, блікавалі іх. Уся гэта людзкая маса надавіла на жалезнія рашоткі, якія ня вытрымалі. У выніку цісканіны загінулі 38 чалавек, некалькі дзясяткай былі моцна пакалечаны: адарваныя руکі, ногі.

Той матч «Ювэнтус» выйграў

1:0. Было прынята рашэнне не паддавацца эмоцыям і гуляць, каб не справакаваць яшчэ большых ахвяраў. Па сканчэнні матчу футбалісты турынскага клубу падбеглі да злашчансай трыбуны і ўкленчылі. А прэзыдэнт УЭФА Жак Жорж, уручаночы ля расправнальні кубак эўрапейскіх чэмпіёнаў, — ні пра якія сівяткаванні ўжо не вялося — заявіў: «Тое, што здарылася сёньня, ўвечары, ня стане гібеллю Кубку эўрапейскіх чэмпіёнаў, але ў любым выпадку футбол пачярпець паразу».

«Ліверпуль» і ангельскі футбол быў жорсткі пакараны. УЭФА прыняла рашэнне адлучыць на шэсцьць гадоў ангельскія клубы ад эўракубкаў. Тады прайгралі ўсе. Тая гісторыя наўрад ці паўторыца. Пасля трагедыі на «Эйзэлі» кірауніцтва эўрапейскага футболу абвясціла вайну «стаячым» месцам, цяпер у Эўропе іх амаль няма, ды заходы бясьпекі на стадыёнах беспрэцэнтныя.

Алег Раівец

СЪЦІСЛА

«Прышоў выканаўца, апісаў чайнік»

У галоўнага рэдактара найбуйнейшай беларускай спартовай газеты «Прэсебол» Уладзімера Беражкова (на фота) апісалі маёмысьць. Зроблена гэта «дзеля выканання судовага рашэння» аб спагнанні зь яго 10 млн руб. на карысць міністра фінансаў і кіраўніка Беларускай асацыяцыі

гімнастыкі Мікалая Корбута. Нагадаем, што падставай стаў пазоў міністра фінансаў аб абарэзе гонару й годнасці, якія змяшчаліся ў нумары за 21 каstryчніка, дзе быў надрукаваны матэрыял аб стане спраў у айчыннай спартовай гімнастыцы. Міністар падаў пазоў: спагнаць з газеты 50 млн руб., а з Беражкова і аўтара артыкула па 10 млн. Пазней сумы былі

скарэктаваны: з газеты патрабавалася 30 млн, з рэдактара — 10 млн. 3 сакавіка УП «Прэсебол-плюс» пералічыла сп. Корбуту 30 млн. рублёў. Грошы сабралі за кошт падпіскі на сакавік — чэрвень. У той жа дзень У.Беражкоў пералічыў паштовым пераказам — 120 тыс. руб. «Болей у мяне не было», — заяўіў галоўны рэдактар у інтэрвю БелААН. 11 сакавіка да

Беражкова прышоў судовы выканаўца і апісаў чайнік, пральную машину, кухонны гарнітур, шафу, пыласос, карціну. Аднак згодна з заканадаўствам ня можа быць апісана больш за 50% сумесна нажытай маёмысьці, таму жонка рэдактара з'яўнілася ў суд з пазовам аб выключэнні з вопісу маёмысьці. Тым часам 21 сакавіка скончыўся трохмесячавы

тэрмін, паводле якога Мінінфармацыі мог прымяніць санкцыі да газеты — пасля вынісенні цягам году другога папярэджання. Пакуль усё ціха.

Байдачны назваў склад

Галоўны трэнэр футбольнай зборнай Беларусі Анатоль Байдачны назваў склад нацыянальнай дружыны на адборачны матч чэмпіянату сьвету-2006 супраць Славеніі, што мае адбыцца 30 сакавіка. На збор выкліканы 22 футбалісты.

Галкінэры: Хамутоўскі («Сыцяўя», Бухарэст), Жаўноў (ФК «Масква»), Суліма (МТЗ-РПА, Менск).

Абаронцы: Амельянчук, Гурэнка (абодва — «Лякаматыў», Москва), Лаўрык («Амкар», Перм), Астроўскі («Арсенал», Кіеў), Чалядзінскі («Мэталюрг», Запарожжа), Кірольчык («Крыўбас», Крывы Рог), Тарлоўскі («Факел», Варонеж).

Паўабаронцы: Бялькевіч («Дынама», Кіеў), Аляксандар Глеб («Штутгарт»), Вячаслаў Глеб («Грасхопэрс», Цюрих), Кульчы («Шынінік», Яраслаўль), Рамашчанка («Дынама», Москва), Коўба («Крылы Саветаў», Самара), Калачоў («Хімкі»), Хашкевіч («Вэнта», Вэнтспілс), Сашчэка («Тарпэда», Жодзіна).

Форварды: Кутузай («Сампдорыя», Генуя), Булыга («Крылы Саветаў»), Ковель («Дынама», Менск).

Ваўчоў перамог у Боснії

Другая ракетка Беларусі Уладзімер Ваўчоў выйграў на мінулым тыдні тэнісны турнір у Босніі-Герцагавіне (прызы — \$25 тыс.). Ваўчоў пасылядоўна перамог немца Ларса Юбэля, італьянца Андрэя Стапіні, чэха Томаша Цакля, швайцарца Джорджа Бастля. А ў фінале — славака Міхала Мэрцінака. Перамога дала магчымасць беларусу ўзьняцца на 28 радкоў у рэйтингу, што налічваеца Асацыяцыя тэнісістаў-прафесіяналу па выніках апошніх 52 тыдняў.

«Юнацтва» ў фінале

У панядзелак вызначыўся першы фіналіст. Адкрылага чэмпіянату Беларусі па хакеі з шайбай. Ім стаў мінлагодні чэмпіён краіны менская «Юнацтва» (галоўны трэнэр — М.Захараў). Менчукі ў чатырох матчах перамаглі магілёўскую «Хімвалакно». Другі фіналіст вызначыўся ў матчы «Керамін» (Менск) — «Сокал» (Кіеў). Фіналы пачнущыся 30 сакавіка.

Беларускія інтэрнэт-крамы

«Ultraprice»

Кампютары і лічбавая тэхніка, ноўтбуки і аксесуары са складу ў Менску, DVD-, mp3-, флэш-плэеры, хатнія кінататрэты. Шырокі выбор камплектавальных.

www.ultra-price.by, www.ultra-price.com

«24 гадзіны»

Аўдыётэхніка, відэатэхніка, бытавая тэхніка, электронічныя запісныя кніжкі, абагравальнікі, пральныя машыны, ноўтбуки, GSM-тэлефонія, радыётэлефоны, факсы, халадзільнікі, фотапарацы. Інфармацыя пра сэрвісныя цэнтры.

www.24.shop.by

«Sotovik.by»

Мабільныя тэлефоны «Матарола», «Самсунг», «Нокія», «Сімэнс», «Соні-Эріксон», «Панасонік» і інш. Абмен стаўшых тэлефонаў на новыя.

www.sotovik.by

«Shop.mobitech.info»

Сотовыя тэлефоны GSM і аксесуары, КПК, ноўтбуки. Вялікі выбор на нізкіх цэнах. Айлайн-заказ, падключчыне і абслугоўванне. Навіны і агляд навінак, кафесная інфармацыя па мабільных тэхналогіях.

www.shop.mobitech.info

«Аўтакрама «Autoshop.by»

Аўтамабільная крама «Autoshop.by». Аўтамабілі розных тыпаў як новыя, так і патрыйныя.

www.autoshop.by

«АЎТАweb» — больш за мільён аўтамабіляў

Продаж і пакупка аўто: некалькі дзесяцаткаў тысяч штодня абанаўляльных аўт'яў па Радзе і Беларусі + больш за

мільён аўт'яў з Германіі. Супэррассылка з фатографіямі.

www.avtoweb.com

Мабільныя тэлефоны GSM на «Mobilnika.net»

Апісаныне, тэхнічныя характеристыкі, абмен, продаж, ужываныя тэлефоны, форум.

www.mobilnika.net

«Лічбавы сьвет»

Інтэрнэт-крама «Лічбавы сьвет» працуе: тэлевізоры, відэа-, аўдыё-, hi-fi-кампаненты, бытавая тэхніка, кандыцыянёры. Карысныя парады па выбары тэхнікі, сэрвісныя цэнтры.

www.sldigital.shop.by

«ITMarket.by» — выгодныя цны, выгодныя сэрвіс

Інтэрнэт-крама па продажы ноўтбукаў «MaxSelect» і аксесуараў да іх, камптараў, камплектавальных, пэрыфэрый.

www.itmarket.by

«Самая вялікая інтэрнэт-крама ў Менску»

Аўдыётэхніка, відэатэхніка, бытавая тэхніка, пральныя машыны, ноўтбуки, GSM-тэлефонія, радыётэлефоны, тэлефоны, факсы, лядоўні, фотапаратары, інізаторы, паветраачышчальнікі.

<http://www.shop-by.com>

«Тэлефоны і радыётэлефоны, спартыўныя трэнажэры»

Шырокі асартымент тэлефонаў: «Панасонік», «Сымэнс», «Джэнэрал Электрык», «Санъё», «Сэнсао». Лічбавыя беспрацвадныя тэлефоны «DECT», радыётэлефоны далёкага радыёсузу дзесяніні, тэлефоны з АВН і аўтаадказчыкамі.

<http://www.global.shop.by>

«Тэхніка для дому»

Інтэрнэт-крама бытавой тэхнікі. Шырокі выбор пральныя машыны розных

тыпаў і вытворцаў.

<http://www.dlyadoma.com>

Падрабязнае апісаныне мадэлі, тэхнічныя характеристыкі, фота. Паўправа-фэсійнае спартыўнае абсталяванье «Ёрк» (Канада).

<http://aleste.narod.ru>

«Chip.shop.by»

«Сьвет тэхнікі» — бытавая, аўдыё-, відэатэхніка, кампютары і камплектавальныя, воданагравальныкі, электрагенераторы, кішэнныя кампютары і многае іншае.

<http://chip.shop.by>

«Сэкс.бы» — беларускі сексшоп-анлайн.

Толькі найлепшыя цацкі для інтиму. Велізарны выбор якасных інтимных цацак па доступных цэнзах.

Анлайн-кансультант.

www.cekc.by

«Minsk.shop.by»

Інтэрнэт-крама «Minsk.shop.by» спэциялізуецца на продажы бытавой тэхнікі, аўдыё- і відэатэхнікі, кампютарных прылад і аргтэхнікі, меблі, парфумы, сродкі сувязі. Камісіёнка. Сэрвісныя цэнтры.

<http://minsk.shop.by>

«Глябельны гандлёвы цэнтар»

Аўтамабілі, шыны, аўдыё, відэа, бытавая электроніка, посуд, інтэр'ер, лямпи, сувязілікі, лістэркі, офісная тэхніка, дзіцячыя тавары, цацкі, канцтавары, меблі, спорттавары, кветкі, расылныя, фотатавары, тэлефанія, сродкі сувязі.

<http://www.global.shop.by>

«Тэхніка для дому»

Інтэрнэт-крама бытавой тэхнікі. Шырокі выбор пральныя машыны розных

тыпаў і вытворцаў.

<http://www.dlyadoma.com>

ПАРТЫЯ З ГРОСМАЙСТРАМ

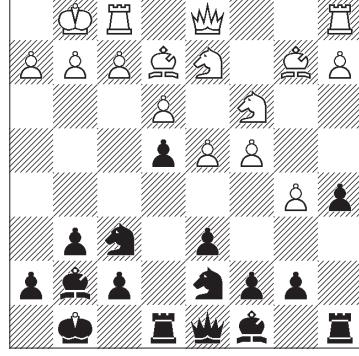
Хады, якія паступілі ад чытачу, выявіліся на рэдкасці разнастайнымі: 10...ed, 10...cb, 10...Fe7, 10...Kf8?! (прывяло б да страты пешкі e5). Большасць ў адзін голос перамог ход 10...e5-e4. Гросмайстар адступіў 11. Kf3-d2. Рубікон пройдзены: пешка e4 турбуе белых, але мае патрэбу ў абароне... Чакаем чытацкіх варыянтаў да панядзелка, 20:00. E-mail: nn@promedia.by («Кайса»), SMS: 754-04-53. <http://bychess.narod.ru>

Адказ

1.e4 e5 2.Nf3 Nc6 3.Bb5 d5 4.c3 Nf6 5.d4 exd4 6.Qxd4 Nxe4 7.Qd5 Nf6 8.Qd6 Nc6 9.Qd5 Nf6 10...Kf8?!

Адказ на задачу

апублікованую ў «НН» №9: 1. Tb6!

Пятніца, 25 сакавіка

«Лад», 22.20

«Сорак першы».

Расея, 1956, рэж. Рыгор Чухрай.

Драма паводле аднайменнага аднайменнага апавяданьня Барыса Даўрэнева.

Каханыне чырвонай снайэркі Маруткі і клясава варожага паручніка Гаварухі-Отрака — як пачуцьцёвая рабінзанада Рэвалюцыі і Чалавечнасці, што мусіць абарвачца сорак першым стрэлам.

У гэтай карціне назаўжды паводле аднайменнага раману Стыўэна Кінга.

Ціхую і затурканую Керы на любяць і цкуюць аднаклясніцы. Але ў дзяўчынкі абуджаюцца паранормальныя схільнасці, і, калі на выпукным балі яе троюмф пераўтворыща ў ганьбу, боль і помста пачнуць зыншчэнне.

Карціна — найвыдатнейшы й клясавы фільм жахаў. Брайан дэ Пальма па-майстэрску стварае напружанынс, выкарыстоўвае чаканын, позіркі, панарамы, поліэкран. Нажы, відэльцы, сцізорыкі лётаюць і працінаюць цела.

Фільм атрымаў адмысловы прыз МКФ у Канах.

HTB, 22.35

«Керы».

ЗША, 1976, рэж. Брайан дэ

Пальма.

Містычны фільм жахаў

паводле аднайменнага раману Стыўэна Кінга.

Керы (Сысі Спэйсек) — стрыманая і крохкая, расласная і шчасливая ў белым убранні — і заліта

крывёю; валявая, няшчасная, здрэнцвелая — з гневам, які рвеца агнём. Тонкая драматургія колеру:

чорныя шаты матулі-фана-

тыгчікі перад съмерцю бля-

юць, рудыя раскошныя в-

ласы рассыпаюцца.

Жанчыны ў карціне —

актыўныя стваральніцы

зла, але ў адной з першых

роляў Джона Траволты

знайшлося месца.

Фільм упадабаны

на толькі гледачамі:

экраніза-

цый свайго

раману зас-

тайсці задаволены

й Стыўэн Кінг,

што здараеца

надзвычай

рэдка.

Субота, 26 сакавіка

СТВ, 20.15

«Шоў-гёрлз»

ВАРТА ПАГЛЯДЗЕЦЬ

(«Стрыптызэркі»).

ЗША, 1995, рэж. Пол

Вэрховэн.

Драма.

Вэрховенавы «Стрыптызэркі» — гэта ўзорны вытворчы кінараман, з ударнай працай, інтыгамі, сацыялістычнымі (капіталістычнымі!) спаборніцтвамі

— і цынічнымі фіналам, якія для Галівуду (і сацрэалізму).

Галіндзеў Вэрховэн выдатна адчувае таталітарныя жанры і скарыстоўвае іх там, дзе ніхто гэтага не чакае.

Што з таго, што герайнія «Стрыптызэркі» — беспрынцыповая Номі, якая імкненца зрабіць кар'еру ў Лас-Вэгасе? Працоўныя будні стрыптызэркі

ВЫСТАВЫ

Аўтатэхэкспа-2005

30 сакавіка да 2 красавіка ў выстаўным павільёне НВЦ «Беллэкспа» (вул. Я. Купалы, 27) пройдзе міжнародная выстава аўтатэхнікі, аўтапачастак, абсталявання і аўтасэрвісу «Аўтатэхэкспа-2005». Тэматыка ахоплівае ўсе сфэры дзейнасці — ад распрацоўкі да вытворчасці, эксплюатацыі і рамонту аўтамабіля. Фармат — выключна для спэциялісту.

Беларускі фэрмэр

30 сакавіка да 4 красавіка тамсама — спэцыялізаваная выстава-кірмаш «Беларускі фэрмэр».

Мэталапрацоўка і парашковая мэталюргія

29 сакавіка да 1 красавіка ў выстаўным павільёне на Машрава, 14 пройдуть міжнародныя выставы «Мэталапрацоўка-2005», «Зварка і рэзка-2005» і «Парашковая мэталюргія-2005».

СПАБОРНІЦТВЫ

Хакей

24 сакавіка з 19-й гадзінай ў Палацы спорту пачненца хакейны матч: каманда прэзыдэнта дасць бой ветэранам клубу Нацыянальной хакейнай лігі.

Футбол

Візит моладзевай і нацыянальнай зборных на Славенію.

29 сакавіка ў Любляне на стадыёне «КШД» матч моладзевых зборных Беларусі й Славеніі. Пачатак а 17-й. 30 сакавіка ў Целе на стадыёне «Арена Пэтрап» сіламі памераюца нацыянальныя зборныя абедзьвююх краін. Пачатак у 21.15.

ІМПРЭЗЫ

Гуканьне вясны

27 сакавіка ў музэі драўлянага дойлідства Строчыцы — съвята гуканьне вясны. Пачатак а 11-й. Праезд ад аўтостанцы «Паўднёва-Захоўня» аўтобусамі на Азярці і Гарадзішча. Кіткі пры ўхадзе ў музей.

Каліноўскі назадўжды

24 сакавіка ў Навукова-асветнім цэнтры (Рэвалюцыйная, 15, другі паверх) пройдзе вечарына «3 Каліноўскім у сарцы», прысвечаная ўгодкам съмерці кіраўніка нацыянальна-вызвольнага паўстання. Пачатак а 18-й.

Стараўжытная зямля

25 сакавіка ў Моладзевым тэатры эстрады (вул. Маскоўская, 18а) — прэзентацыя альбома «Стараўжытная зямля». Бяруць удзел Тамара Рэмэз, Тэрэза Чарыева, гурты «Litius», «Artes Liberalis», «Стары Ольса». Пачатак а 19-й. Кіткі: 4000 — 6000.

Індыйскі альбом

Галерэя візуальных мастацтваў «Nova» (вул. Харужай, 16) прадстаўляе фатаграфічны праект Данілы Парніка «Індыйскі альбом. Частка 1». Адкрыццё выставы 25 сакавіка а 18-й — рапрадукцыя чорна-белых фатаграфікі аматара ламы Шры Нараяна Сінхі, а таксама фатаграфічных накіды, зброленыя Данілам Парніком падчас ягонага падарожжа па Індыі.

Вольскі ў Нью-Ёрку

27 сакавіка ў Брукліне (Нью-Ёрк) у саборы сцв. Кірылы Тураўская (401 Atlantic Avenue) канцэрт Лявона Вольскага. Пачатак у 12:30.

Марцовыхі каты

Да 29 сакавіка ў Палацы мас-тацтваў працуе выставка «Марцовыхі каты» — скульптура, жывапіс, графіка, батык... Чырвоныя, зялёныя, у палоскі і гарах каты і коткі — тэма веснавога жарту 50 беларускіх і немецкіх мастакоў.

Літоўская дзіцячая книга

Да 31 сакавіка ў лекцыйнай залі Нациянальнай бібліятэцы працуе кніжна-ілюстрацыйная выставка «Літоўская дзіцячая літаратура і ілюстрацыі 1990—2004 г.» (з фонду Нацыянальнай бібліятэки Літвы імя М. Мажвідаса).

Падарожжы па съвеце

Да 18 красавіка ў «М-Галерэі» Інстытуту імя Гётэ (Фрунзэ, 5) выставка Юрыя Піскуна — аўтара Рыма, Вэнэцыі, Касарэсу, Менску. Уваход вольны.

Мікеянджала

Да 31 сакавіка ў Нацыянальнай бібліятэцы — выставка, прысьвечаная 530-годдзю скульптара і жывапісца Мікеянджала Буанароці.

ТЭАТРЫ

Опера

26 (сб) — «Чароўная флейта». 27 (нідз) — «Іяланта». 31 (чц) — Вечар вакольных дуэтай. 2 (сб) — «Севільскі цырульнік».

Балет

27 (нідз) — «Травіята».

Купалаўскі тэатар

27 (нідз) — «Каханье ў стылі ба-ро».

28 (пн), 2 (сб) — «Кім».

25 (пт) — «Я не пакіну цябе...».

26 (сб) — «Дзіўная міс Сэвідх».

30 (ср) — «Смак яблыка».

31 (чц), 1 (пт) — «Ідывія».

3 (нідз) — «Паўлінка».

Малая сцэна

25 (пт) — «Муж для паэткі».

27 (нідз) — «Дом, дзе съпяць прыгажуні».

Тэатар беларускай драматургії

25 (пт) — «Жанчыны Бэргмана».

26 (сб) — «Кабала съятош».

29 (аўт) — «Адэль».

30 (ср) — «Понці Пілат».

31 (чц) — «Валянціна».

2 (сб), 3 (нідз) — «Трыбунал».

Тэатар імя Горкага

24 (чц) — «Анджэла і іншыя».

25 (пт) — «Ад'ютант-Ша Яго Вялебнасці».

26 (сб) — «Дзэтактар хлусьні».

27 (нідз) — «Опера жабракоў».

Малая заля

25 (пт) — «Сон на кургане».

Музычны тэатар

24 (чц), 25 (пт) — «Арфэй і Эўрыдыха».

27 (сб) — «Даратэя».

27 (нідз) — «Каралева чардашы».

Моладзевы тэатар

24 (чц) — «Хітры Скаўпэна».

25 (пт) — «Познанье каханье».

26 (сб) — «Хітрыя закаханыя».

27 (нідз) — «Тойбэле і я дэмэн».

Тэатар кінаактора

24 (чц), 25 (пт) — «Востраў на шага каханья і надзеі».

26 (сб), 27 (нідз) — «Пігмаліён».

КЛЮБНАЕ ЖЫЦЬЦЁ

Ізюм (206-66-18)

24 (чц), 23.00 — «Royalty RNB»: dj Indus.

25 (пт), 23.00 — dj Багдан Цімір (Масква), dj Lexa. Білеты: 20 000 — 30 000.

26 (сб), 23.00 — «Fusion dance»: dj Grizzly, dj Lexa. Білеты: 15 000 — 25 000.

Белая вежа (284-69-22, 239-16-00)

24 (чц), 23.00 — «WhiteTower Party»: dj Grizzly, dj Top.

25 (пт), 23.00 — Mike Divine (UK), dj Раман Пушкін (Масква); go-go support (Масква).

26 (сб), 23.00 — dj Mihel, dj Alex.

Блінджак (219-00-10)

24 (чц), 23.00 — dj Egor.

25 (пт), 23.00 — «Blind Rave Electro Cuts»: dj Danny Boy, dj Арсенті Tchouprina.

26 (сб), 23.00 — dj Dasha Pushkina.

Х-Ray (223-93-55)

25 (пт), 22.00 — dj Bergamo.

26 (сб), 23.00 — dj Noche.

Bronx (288-10-61, GSM «Velcom»): 103 i 105

25 (пт), 22.00 — жывая музыка: «Atava».

26 (сб), 22.00 — «Apres-ski Party»: dj Rollercoaster (Аўстрыя), dj Houseboy (Вена, Аўстрыя), dj Spook (Аўстрыя), dj Top, dj Joint.

Presto (232-54-49, 232-15-79)

26 (сб), 23.00 — «Another Shiny Night»: dj Mike (Масква), dj Bergamo.

Графіci (758-40-54, 693-74-16, 280-01-54)

дзе варта быць

НЭЙРА ДЗЮБЭЛЬ

ВЯЛІКІ СОЛЬНЫ КАНЦЭРТ ГУРТУ

ДАВЕДКІ:
649-08-88
766-24-25
400-67-74
www.neurodubel.com

КЛЮБ **РЭАКТАР** **01.04. 18:30**

КОЖНАМУ З ФЛАЕРАМ - ПАДАРУНАК АД ГУРТУ!

ДЛЯ ДЗЯЦЕЙ

Тэатар юнага гледача

26 (сб) — «Шлях на Батлеем».

27 (нідз) — «Каліф-шаве».

28 (пн) — «Рыцар Ордэна Сонца».

29 (аўт) — «Парася, якое ўмее съпяваць».

30 (ср) — «Дзені нараджэння ката Леапольда».

31 (чц), 3 (нідз) — «Паліяна».

2 (сб) — «Неймаверныя прыгоды Мішуткі і яго съяроў у краіне Ка-зак».

3 (нідз) — «Гісторыя каханья Паласатага Ката і сін'ярыты Ластаўкі».

Опера

26 (сб) — «Пітэр Пэн».

3 (нідз) — «Казка пра Караколя, Вэрнаніу і Град майстроў».

Тэатар беларускай драматургії

3 (нідз) — «Хрустальны туфлік».

Купалаўскі тэатар

27 (нідз), 2 (сб) — «Афрыка».

30 (ср) — «Ажаніца — не жу-рыцца».

26 (сб), 28 (пн), 3 (нідз) — «Паў-лінка».

Музычны тэатар

26 (сб) — «Стойкі алавяны сал-дацік».

БНР – гэта кул

Тэлеграма кайзэру, тэлеграмы Леніну і іншыя артэфакты беларускай гісторыі на алоўку ў фэльетаніста Лёліка Ушкіна.

Правядзіце псыхалягічны тэст — паспрабуйце з ходу прыгадаць пяць-сем асацыяцый, звязаных з угодкамі БНР. Мяркую, што ваша падсвядомасць вывергне вонкі наступныя слоўны паток: «разгон», «арышт», «сход», «наркамат», «грамадзянская вайна» і, натуральна, «тэлеграма».

Сталым атрыбутам бээнэраўскага міту зьяўлецца дэпеша, якую ўрад маладой рэспублікі адбіў кіраўніцтву Нямеччыны ў асобе Яго Імпэраторскай Вялікасці кайзэра Вільгельма II. У яе тэксце ананімны сылічрайтэр сакратарыту БНР пасъля рэвэрсансаў на адресаў нямецкага боку прапанаваў уключыць Беларусь у сферу ўплыву Германіі.

Ці ведаў клерк, запаўняючы на пошце

тэлеграфныя блінкі, што яго рукой водзіць сама гісторыя? Праз некалькі гадоў тэлеграма кайзэру стала галоўным рэчдокам у працэсе стагодзьдзя «БССР супраць БНР».

Кожны савецкі Герадот, намагаючыся даць як мага большага высыпятка нацыяналістам, абавязкова смакаваў тэлеграму, выводзячы мараль: лідэры БНР — палітычныя трансвэстыты. Як яшчэ называў людзей, якія, гучна прадэклараўшы незалежнасць, амаль адразу гатовыя яе сціхнуць? Прычым не каму-небудзь, а Вільгельму Гагенцолерну.

Пасъля абвяшчэння незалежнасці высыветлілася, што аргумэнтацыя прыхільнікаў БССР страшна кульгае.

Па-першое, Гагенцолерн не такі ўжо і Навухаданосар. Аналягічны па сэнсе ад-

расы, дасланыя Вільгельму літоўскай Тарыбай і ўкраінскай Радай, мелі плён. Абэдзьве краіны былі афіцыйна прызнаныя.

Па-другое, калі стаць на пазыцыю сымпатыкаў БССР (тэлеграма кайзэру — бяка), то пазытыўам лягічна было б лічыць аналягічную тэлеграму, але дасланую на adres Масквы. Паспрабуем уявіць, што маглі адпісаць бээнэраўцы Леніну, напрыклад, да яго дня нараджэння 22 красавіка 1918 г.

«Шаноўны ўладзімер Ільліч! Віншуем вас з днём нараджэння. Мы хацелі б, каб Беларусь увайшла ў сферу ўплыву Савецкай Рэспублікі, хача для гэтага вам прыйдзеца парушыць міжнародныя абавязкацельствы (Берасцейскі мір) і развязаць зь немцамі вайну. Чакаем у Менску на съязце Перамогі. Скірмунт, Варонка і іншыя сябры Рады БНР».

Якую рэакцыю магла выклікаць у Леніна такога кшталту цыдулка? Толькі

адну. «Так, — падумаў бы правадыр прапетарыяту, — а Дзяржынскі кажа, што ў Беларусі трава бяспонт. Бач ты, як хлопцу раскумарыла».

Аднак відавочны крэйзі савецкай трактоўкі дурной тэлеграмы яшчэ нічога ня значыць. Хочам мы ці не, дзякуючы раскрытым тэлеграмам кайзэру стала самым славутым артэфактам беларускай эпісталаўнай думкі. Ігнараваць гэта немагчыма. Наадварот, трэба шукаць новы постмадэрнісцкі падыход.

Напрыклад, яшчэ раз прыгледзесцься да тэксту паслання кайзэру, можна заўважыць, што яно вельмі нагадвае звычайны спам накшталт рэкламы «Віягры». Гэта ж цэлы пласт сучаснай віртуальнай прасторы!

Выходзіць, бацькі-заснавальнікі БНР ня толькі адраджэнцы незалежнасці, але яшчэ і вынаходнікі спаму. БНР — гэта кул!

ПАШТОВАЯ СКРЫНКА

Ларыс Ш. з Магілёва. Вашу інфармацію на тэму сталінскіх рэпрэсій атрымалі. Спадзяёмся сёлета надрукаваць у нашай рубрыцы «Жывая гісторыя» новыя ўспаміны людзей, якія перажылі тэя часы.

В. С. з Менску. Такія лісты Лукашэнку трэба дасылаць найперш адрасату, хоць ён, вядома, на іх не адказвае. Карысна таксама дасылаць канкрэтныя, не ананімныя запыты ў адпаведныя інстытуты па тым ці іншым пытаныні. Каму-каму, а на Вам, бытому партызану, баяцца рэпрэсіі. Німа сэнсу друкаваць у газэце старыя рэчы — пра нявыкананыя перадыబарыя абіяцанын, пра імкненне да пажыццёвага прэзыдэнтства, пра забарону Ліцэю і ЭГУ, пра зыўленыні праціўнікаў, а тым болей паўтараць славабудзьдзі прафэсійнага славабуда. Марнаваць энэргію на такія лісты ў «НН» — толькі сябе ятрыць. Ці ж сапраўды апошняя не-залежныя выданыя пакінулі жывымі, каб яны пару ў сісток пераводзіць? Атрымайце дзейсны адказ на свае пытаныні. Вы можаце толькі праз максымальны ўдзел у палітычным, вулічным змаганні, з усім мэханізмам і мэтадамі, якія яны выкарыстоўваць. Перадайце кавалак сала зуброўцам у знак салідарнасці. А мы, калі хоцеце, перашлём гэты ліст у Адміністрацыю прэзыдэнта.

С. С. з Менску. Такія лісты супраць Казульнія могуць друкавацца ананімна.

Эдуарду Х. з Бабруйску. Моўныя заўвагі ўлічым (тыя зь іх, якія адпавядаюць моўным законам і клясычнаму правапісу).

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўны рэдактар «Нашай Ніве»:

З. Вольскі (1906), А. Уласаў (1906—1914),

Янка Купала (1914—1915), А. Лукшевіч,

У. Знамяроўскі (1920), С. Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі Наста Бакшанская

галоўны рэдактар Андрэй Дынко

фотарэдактар Арцём Лява

карэктарка Настася Маяш

нам. галоўнага рэдактара Андрэй Скурко

тэхнічны рэдактар Андрэй Чык

мастакі рэдактар Сяргей Харэўскі

выдавец і заснавальнік Фонд выдання газеты

«Наша Ніва»

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЙ:

220050, Менск, а/в 537

Tel/fax: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,

8-029-707-73-29.

E-mail: nn@promedia.by

On-line: www.nn.by

© НАША НІВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая, 12 палос

фарматам А2, 6 друкар. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр. Ф. Скарыны, 79. Редакцыя не нісе адказы

на пытаніяў аб заснаванні або регістрацыі пэрыядычнага выдання №581 ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенага Міністэрствам інформацыі Рэспублікі Беларусь. Ірдынчыкі адрас: г. Менск, вул. Калектарная, 20а, п. 2а, Р/р 301521200012 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 3528. Газета выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падписаны ў друк 21.30 23.03.2005.

Замова №1643.

Рэдакцыйны адрас: Менск, Калектарная, 20а/2а

ЯК КАЗУЛІН спыніў проціпраўную дзеянасць апэратора спэцслужбы. Старонка 5.

ПРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

ВІТАНЬНІ

Шчыра віншую свайго сябра Аўгена Маркоўскага, якому 25 сакавіка спаўнілася 20 гадоў! Зычу заўсёды мець Гонар і Годнасць. Зыміцер Цярэніць.

Віншую рэдакцыю мой самай любімай газэты «Наша Ніва» з нашым нацыянальным сябрам 25 Сакавіка. Жыве вольная і незалежная Беларусь! Чытач

Беларус, съяўткай Дзень Волі! Не было бы 25 Сакавіка, не было бы Беларусі! Не было бы Беларусі, не было бы цябе! Даёд Талаш

Раду́йся і весяліся, панства Беларусі! З на-дыхом съяўтвія Велікодных дзён! Вас! Рыгоравіч

Вітаю ўсіх аматараў тэатру ды віншую сябрам 27 сакавіка — ДНЕМ ТЭАТРУ!!! Посьпехаў, паважаныя калегі ды аматары!!!

СПАЧУВАНЬНЕ

Шчыра спачуваем Андрэю Лапцэнку ѹ ягонаі сям'і з нагоды вялікага гора — заў-частнае съмерці Маці. Вечная памяць. Сяб-ры калегі

КАНТАКТЫ

Дашлю вывія герба Пагонія. Замовы да-сылак на e-mail: pahonia1434@tut.by

Прадам сэрыю паштовых марак Беларус-кай. Народнай Распублікі. Даведкі пра т..

ПАРЫВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

8-029-400-23-89 ці e-mail rike@tut.by

Малады навуковец здыме пакой ці кватэру ў Менску. Т.: 280-80-93. Віктар

Дапамажыце набыць мультыплікацыйныя, мастикі і дакументальныя фільмы на беларускім мове, што дамантруюцца па каналах БТ. Т.: 625-57-85, 0222-23-56-54 (лепш увечары). Алец Асіпчук. Загадзя ўзялічыць да дапамогу

Пошук ваших продактаў на тэрыторыі Беларусі. Складаныя радаводаў, пошук даку-ментаў. Сыпіс узделынікаў павстання 1863 г. Т.: 404-47-24

Фан-клуб беларускай музыкі запрашае аматараў беларускай музыкі шточніцвера 18-па на адресе: Менск, вул. Варашэні, 8

УВАГА! З'явіўся новыя майкі з выявай Валіча Быка, гербам «Пагоня», бел-чырво-на-белым сцягам і надпісам «Кыїв Бела-русь» на 20 мовах съвету. Т.: 649-08-88, 766-24-25, witals@tut.by

КНІГІ

Кнігі ды энцыклапедыі па гісторыі, этнографіі, архітэктуры, мова-науцстве, дзіцячыя, слоўнікі, відэа, аудыё, CD, календары на Румянцава, 13 (ТБМ) ад панядзелка да пятніцы (13:00—18:30). Т.: 707-40-01

Набуду з «Беларускага кнігаизбору»: М. Багдановіч, «Выбраныя творы»; В. Лас-тоўскі, «Выбраныя творы»; «Беларускія лі

тапісы і хронікі»; Я. Чачот, «Выбраныя творы». Т.: 017-97-59-0-42 (увечары)

Прапаную кнігі, CD, касэты, сувэніры, маркі, пэрыядычныя выданыя, значкі. Абмен. Дапамагу знайсці патрабовану кнігу. Т.: 753-91-96

Прадам гісторыка-мэтадычныя нарысы В. Ляшук «Вывучэнныя беларускай літаратуры ў школе». Т.: 286-45-73

Прадам кнігі расейскіх, савецкіх аўтараў (Гоголь, Горкі, Дастаеўскі, Мамін-Сібірак, Пастоўскі, Пушкін, Салтыкоў-Шчадрын, А. Талстой, Л. Талстой, С. Ясінінш.) нядо-рага. Т.: 286-45-73